

Rapport 2008-074

**Program for
basiskompetanse
i arbeidslivet.**

Evaluering, del 2

Program for basiskompetanse i arbeidslivet

Evaluering, del 2

Utarbeidet for
Kunnskapsdepartementet

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
1 INNLEDNING	7
1.1 Bakgrunn.....	7
1.2 Teori om imperfeksjoner i opplæringsmarkedet.....	9
1.2.1 Eksterne effekter begrenser avkastningsmulighetene.....	9
1.2.2 Mangel på informasjon og transaksjonskostnader.....	11
1.3 Problemstillinger.....	12
1.3.1 Temaer i ulike deler av evalueringen.....	12
1.4 Noen resultater fra evalueringens del 1	13
1.4.1 Søkning til BKA og utvelgelse av virksomheter som fikk støtte i 2006	13
1.4.2 Opplæringen i virksomhetene.....	14
1.4.3 Våre anbefalinger.....	14
1.5 Metoder og datakilder.....	15
1.5.1 Basiskompetanse i arbeidslivet (Vox)	15
1.5.2 Økt basiskompetanse for arbeidssøkere (NAV)	18
1.6 Status for gjennomføringen av opplæring	19
1.6.1 Basiskompetanse i arbeidslivet (Vox)	19
1.6.2 Økt basiskompetanse for arbeidssøkere (NAV)	21
2 BASISKOMPETANSE I ARBEIDSLIVET (VOX)	25
2.1 Rekruttering av deltakere og motivasjon.....	25
2.1.1 Fokusgruppene.....	25
2.1.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne.....	28
2.1.3 Spørreundersøkelsen til leverandørene.....	32
2.1.4 Oppsummering.....	32
2.2 Innholdet i opplæringen, aktørenes vurderinger	33
2.2.1 Fokusgrupper	33
2.2.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne.....	35
2.2.3 Spørreundersøkelsen til leverandørene.....	36
2.2.4 Oppsummering.....	37
2.3 Deltakernes utbytte/resultater	37
2.3.1 Fokusgrupper	37
2.3.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne.....	39
2.3.3 Oppsummering.....	41
3 ØKT BASISKOMPETANSE FOR ARBEIDSSØKERE (NAV).....	43
3.1 Rekruttering av deltakere.....	43
3.1.1 Intervjuer med NAV og med leverandørene.....	43
3.1.2 Spørreundersøkelsen til kursdeltakerne	47
3.1.3 Oppsummering.....	50
3.2 Innholdet i opplæringen, aktørenes vurderinger	51
3.2.1 Intervjuer i NAV og med leverandørene	51
3.2.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne.....	56
3.2.3 Oppsummering.....	59
3.3 Deltakernes utbytte/resultater	59
3.3.1 Intervjuer i NAV og med leverandørene	59
3.3.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne.....	61
3.3.3 Oppsummering.....	65

3.4	Måloppnåelse for forsøket	65
4	MARKEDET FOR OPPLÆRING I GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER.....	67
4.1	Fokusgruppene.....	67
4.1.1	Virksomhetenes etterspørsel etter opplæring.....	67
4.1.2	Tilbudet av opplæring i grunnleggende ferdigheter	69
4.2	Spørreundersøkelsen til leverandørene	70
4.2.1	Tilbud og etterspørsel	70
4.2.2	Forholdet mellom dataopplæring og lese-/skriveopplæring	71
4.3	NAV's kjøp av kurs i grunnleggende ferdigheter	72
4.4	Oppsummering om markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter .	73
	LITTERATUR.....	75
	VEDLEGG 1: SPØRRESKJEMA TIL DELTAKERE I BKA – ARBEIDSTAKERE.....	77
	VEDLEGG 2: SPØRRESKJEMA TIL DELTAKERE I BKA – ARBEIDSSØKERE.....	87
	VEDLEGG 3: SPØRRESKJEMA TIL KURSLEVERANDØRER.....	100

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA) er et program som gir tilskudd til opplæring i grunnleggende ferdigheter for arbeidstakere og arbeidssøkere som har behov for det. Programmet har pågått siden 2006. Econ Pöyry har evaluert i hvilken grad BKA når målsettingen: Å bidra til økte lese- og skriveferdigheter, ved å støtte opplæring som ellers ikke ville blitt gjennomført. Vi konkluderer med at programmet i stor grad har fungert etter hensikten og hatt gode resultater, men at betydningen foreløpig er begrenset på grunn av et relativt lite volum.

Bakgrunn

Mange voksne har svake lese- og skriveferdigheter, regneferdigheter og/eller digitale ferdigheter. Det er anslått at så mye som 15 prosent (som tilsvarer 430.000 mennesker) av den voksne befolkningen i Norge har så svake grunnleggende ferdigheter at de kan ha problemer med å fungere i samfunnet.¹ Selv om mange av dem er i arbeid, gir arbeidsgivere i liten grad opplæring i grunnleggende ferdigheter til sine ansatte, slik de ofte gjør på andre områder.

Økonomisk teori forklarer hvorfor bedrifter i liten grad er interessert i å investere i generell kompetanse til forskjell fra *bedriftsspesifikk* kompetanse for sine ansatte: Siden generell kompetanse kan anvendes i alle bedrifter, vil gevinsten kunne komme andre til gode. Selv om det er faktorer som virker i motsatt retning, finner man en underinvestering i opplæring i generell kompetanse. Det gjelder særlig opplæring på grunnleggende nivå, og for ansatte som har lav utdanning fra før. Et tilleggshinder for opplæring i grunnleggende ferdigheter er at informasjon om både behovet for og tilbudet av opplæring er vanskelig tilgjengelig.

Det er på denne bakgrunn at myndighetene har opprettet *Program for basiskompetanse i arbeidslivet*, som gir tilskudd til opplæring i grunnleggende ferdigheter for arbeidstakere og arbeidssøkere som har behov for det. Programmet er todelt. Vox² forvalter en ordning som er rettet mot arbeidstakere, hvor virksomheter eller kursleverandører kan søke om støtte til opplæring. Fra 2008 kan også organisasjonene i arbeidslivet søke om midler. Arbeids- og velferdsetaten (NAV) forvalter en ordning for arbeidssøkere. Denne er prøvd ut i Rogaland og Hedmark, hvor NAV kjøper opplæringstjenester fra ulike kursleverandører og rekrutterer deltakere. Tiltaket inkluderer praksis i en ordinær virksomhet. For begge ordningene er målgruppene personer med svake lese-/skrive, regne- og/eller digitale ferdigheter.

Kunnskapsdepartementet har bedt Econ Pöyry om å evaluere programmet.

¹ Gabrielsen et al (2005).

² Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet.

Problemstilling

I evalueringen har vi vurdert om målene for *Program for basiskompetanse i arbeidslivet* (BKA) er oppnådd. Det langsiktige målet med programmet er å medvirke til at voksne ikke støtes ut av arbeidslivet på grunn av manglende grunnleggende ferdigheter, ved å:

- Sørge for at arbeidstakere og arbeidssøkere som har behov for det får økt sine grunnleggende ferdigheter
- Stimulere markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter, ved å bidra til gode læringsaktiviteter som ellers ikke ville blitt gjennomført

Siden programmet bare har pågått siden 2006, er det for tidlig å vurdere den langsiktige måloppnåelsen. Vi har derfor undersøkt de to delmålene: Forbedring av grunnleggende ferdigheter og stimulering av markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter.

Vi har fulgt programmet siden 2006. I den første fasen av evalueringen så vi på søkingen og utvelgelsen av virksomheter som fikk tilskudd, samt organiseringen av opplæringen i virksomhetene og av forvaltningen i Vox. Resultatene er gjengitt i Econ-rapport 2007-077. I denne andre fasen har vi først og fremst sett på hvordan gjennomføringen av opplæringsaktivitetene fungerer, resultater av opplæringen, og effekter på markedet. Vi vurderer kurs i virksomhetene som fikk tilskudd i 2006, og kurs i NAVs regi som startet i 2006 og 2007.

Vi har benyttet tre typer datakilder: Fokusgrupper med deltakelse fra virksomheter, leverandører og deltakere, spørreundersøkelser rettet mot deltakere og leverandører, samt kvalitative intervjuer med prosjektmedarbeidere i NAV og deres leverandører.

Konklusjoner og tilrådinger

Vox tildelte støtte til 65 kurs i 2006, hvorav seks virksomheter senere trakk seg fra programmet. De 55 virksomhetene som leverte deltakerstatistikk, hadde til sammen hatt i overkant av 1.800 deltakere.³ Så mange som 1.300 av disse har imidlertid gått på rene datakurs, mens 466 deltok på kurs hvor det var inkludert opplæring i lese-/skriveferdigheter. I 2008 hadde antall kurs som fikk støtte økt til 78, hvorav svært få var rene datakurs. NAV har til sammen gjennomført 9 kurs, med rundt 10 deltakere på hvert. Disse kursene inneholder opplæring i alle de tre temaene lesing/skriving data og regning.

Hovedkonklusjoner

Vår vurdering er at *Program for basiskompetanse i arbeidslivet* ”sørger for at arbeidstakere og arbeidssøkere som har behov for det får økt sine grunnleggende ferdigheter”. Basert på deltakernes, virksomhetenes og NAVs subjektive evalueringer, har kursene som er gjennomført tilfredsstillende resultater. I en del tilfeller er kursene for kortvarige til at man ser vesentlig forbedring i ferdigheter, men opplæringen har en del positive bieffekter for deltakerne i form av økt selvtilitt og ønske om å lære mer. De samlede effektene er likevel begrensede, siden man så langt har nådd fram til relativt få deltakere, i en begrenset del av arbeidsmarkedet.

³ Kilde: Vox-speilet 2007.

Videre er vår vurdering at BKA ”stimulerer markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter, ved å bidra til gode læringsaktiviteter som ellers ikke blir gjennomført” – i alle fall når det gjelder *lese-/skriveopplæring*. For *dataopplæringen* vurderer vi at mange av kursene ville blitt gjennomført også uten tilskudd. Slik opplæring krever relativt små ressurser, informasjon er relativt lett tilgjengelig, og tilbudssiden i markedet er godt utviklet. Siden 2006 har det vært en vridning i Vox’ tildeling av tilskudd bort fra rene datakurs.

Markedet har beveget seg i riktig retning, ved at BKA har stimulert både etterspørselen etter og tilbudet av opplæring i lese-/skriveferdigheter. Programmet har bidratt til å avdekke behov og til en viss grad ufarliggjøre det å ha svake grunnleggende ferdigheter. Det er imidlertid fremdeles få som etterspør og få som tilbyr denne typen opplæring.

Rekruttering og motivasjon av deltakere

Vi finner at lese- og skrivekursene treffer rett målgruppe. Deltakerne har gjennomgående lav utdanning, og mange har dårlige skoleerfaringer. Kursene treffer imidlertid færre enn ønskelig i målgruppene. Datakursene har en mer blandet deltakergruppe – selv om de har svake dataferdigheter, tilhører mange av dem grupper som også ellers får kurs finansiert av arbeidsgiver.

Som nevnt er en av hindringene for at personer med svake grunnleggende ferdigheter skal få opplæring at informasjon om behovet er vanskelig tilgjengelig. I virksomhetene oppfattes dette som en hovedutfordring når det gjelder lese- og skriveopplæring. Det dreier seg om å avdekke problemene, at ansatte selv må erkjenne problemene, og at så vel den ansatte som ledere i virksomheten må være motiverte for å gjennomføre opplæring. For dataopplæring er ikke rekruttering/motivasjon noe problem – i mange virksomheter er interessen for datakurs større enn kapasiteten i kursene.

I mange virksomheter som har gjennomført lese- og skriveopplæring er det gjennomført tester på forhånd, men det har snarere vært et tilbud enn et krav om å delta på kurs for dem som fikk svake resultater på testene. Det synes som om en stor andel av dem som har behov for opplæring likevel ikke har meldt seg på kurs. Alle aktørene understreker at dette er en av de største utfordringene for gjennomføring av lese- og skriveopplæring. I noen av virksomhetene har både kursleverandør, ledere og tillitsvalgte jobbet med å motivere til deltakelse. Ufarliggjøring er et viktig stikkord for arbeidet. Vår vurdering er at BKA har bidratt til at åpenheten om svake ferdigheter har økt, selv om det fremdeles gjenstår mye.

I NAVs del av programmet er det mer delte erfaringer med rekruttering av deltakere. I Rogaland har dette vært en stor utfordring, og det gode arbeidsmarkedet oppfattes som hovedårsaken. I Hedmark rapporteres det om mindre vanskeligheter med å rekruttere deltakere. Imidlertid er det en utfordring at mange i målgruppa har sammensatte problemer, slik at de i tillegg til opplæring i ferdigheter også har behov for støtte til mestring på andre områder.

Gjennomføring av kurs

I virksomhetene har kursene hatt svært ulikt omfang. Datakursene har vært relativt kortvarige – mellom 6 og 30 timer, mens de som har hatt lese- og skriveopplæring gjerne har hatt 50-100 timers kurs. I begge tilfeller er det vanlig at kursene dels holdes i arbeidstida, dels på fritida. Kursene som NAV administrerer er av vesentlig større

omfang. Tiltaket inkluderer som nevnt praksis i en ordinær virksomhet, og går over 26 uker, med om lag 50 dager kurs og 80 dager praksis. Kursene inkluderer så vel lese-/skriveopplæring som regne- og dataopplæring. Vektleggingen av temaene er imidlertid individuelt bestemt, men med hovedvekt på lese-/skriveopplæring.

Så vel deltakere som arbeidsgivere og NAV er fornøyde med kursene som er avholdt. Deltakernes vurderinger av selve kursgjennomføringen er svært like i de to programmene som Vox og NAV forvalter. Lærerne får særlig gode tilbakemeldinger, 70-80 prosent av deltakerne svarer i spørreundersøkelsen at læreren ”i stor grad” formidlet stoffet på en god måte, og kun et par svarte at dette ”ikke i det hele tatt” var tilfellet.

Opplæringen blir dessuten i stor grad ansett å være tilpasset til den enkeltes læringsbehov – nesten halvparten av deltakerne i begge programmene svarte i spørreundersøkelsen at det skjedde ”i stor grad”. Blant de som deltok på lese-/skrivekurs i virksomhetene er andelen særlig høy: Her er det 80 prosent som svarer at læreren ”i stor grad” tilpasset kurset til det de hadde behov for å trene på, mens dataopplæringen blir oppfattet som mer standard.

Et formål med NAVs del av programmet har vært å utvikle opplegg for praksisnær opplæring, gjennom en størst mulig integrasjon mellom kurs og praksis. Ifølge både prosjektledere i NAV og deltakerne, er dette en målsetting som ikke er nådd. De fleste praksisplassene har vært innen pleie/omsorg, industri/bygg og anlegg, varehandel og barnehage, og arbeidsoppgavene er av en art hvor deltakerne ikke har brukt det de lærte på kurset. I spørreundersøkelsen er det også en mindre andel av dem enn av arbeidstakerne som mener at kurset ble tilpasset den typen arbeid de driver med på praksisplassen (/din virksomhet).

Resultater av kursene

Vi har sett på to typer resultater i undersøkelsen – begge basert på aktørenes subjektive vurderinger: Økte ferdigheter innen de temaene som opplæringen har omfattet, og andre typer utbytte (”positive bieffekter”).

I deltakernes vurdering av utbyttet av lese- og skriveopplæringen er det flest som mener at de er blitt bedre i rettskrivning. Rundt halvparten av både arbeidstakerne og arbeidssøkerne svarer at de ”i stor grad” er blitt bedre i rettskrivning, ytterligere ¼ av dem mener at det har skjedd ”i noen grad”. Innenfor andre ferdigheter som grammatikk, lese-hastighet mv, svarer over halvparten av begge gruppene at de i stor eller noen grad har fått bedre ferdigheter. For datakursene er resultatene mer spredt. Blant arbeidstakerne er det flest som oppgir at de i stor grad er blitt bedre i bruk av e-post og internett.

Vox har for øvrig gjennomført kartlegging av lese- og skriveferdigheter før og etter kurs i et mindre utvalg BKA-prosjekter (Vox, 2008b). De finner framgang hos et flertall av deltakerne – riktignok små endringer i noen tilfeller.

Representanter for virksomhetene som organiserer kurs legger ikke stor vekt på det konkrete faglige utbyttet, men desto mer vekt på de positive bivirkningene og forventninger om mer langsiktige resultater. De positive bieffektene av kurs blir understreket av alle gruppene aktører: Stikkord her er opplevelse av mestring, økt selvtillitt og trygghet, vilje til å påta seg nye arbeidsoppgaver, osv. I spørreundersøkelsen svarer mange av deltakerne at de har nytte av det de lærte på fritida, og at de har fått lyst til å gå videre på kurs eller skole som en følge av kurset. Begge deler gjelder en noe større andel av

arbeidstakerne enn av arbeidssøkerne, mens i den siste gruppa kommer økt selvtillitt lenger opp på lista over effekter.

Markedet – effekter på etterspørselen og tilbudet

Har BKA bidratt til stimulere bedriftenes etterspørsel etter opplæring i grunnleggende ferdigheter? Vi vurderer at programmet har virket i den retningen for lese- og skriveopplæring – men at effekten foreløpig har vært begrenset. Slik opplæring ville i liten grad blitt gjennomført uten tilskudd, siden det er store utfordringer knyttet til å avdekke behovet, opplæringen er ressurskrevende, og informasjon om tilbudet er vanskelig tilgjengelig.

Når det gjelder dataopplæring mener vi at det er lite behov for å gi støtte til opplæring. Dette er en type opplæring som bedriftene også tidligere har gjennomført, som ikke krever mye ressurser, hvor opplæringen kan være relativt standardisert og hvor tilbudet er godt og informasjon lett tilgjengelig. Kurs ville trolig ha blitt tilbudt de samme deltakerne også uten støtte fra BKA.

I NAV sin del av programmet er det NAV selv som er etterspørter, og prosjektet har dermed den direkte konsekvensen at det *blir* etterspurt kurs i grunnleggende ferdigheter for arbeidssøkere – om enn i begrenset omfang så langt.

Har BKA bidratt til å utvikle tilbudssiden? Også her vil vi svare at utviklingen går i riktig retning for lese- og skriveopplæring, men at den går sent. Det er behov for kompetanseoppbygging innenfor opplæring i grunnleggende ferdigheter for voksne, noe som tar tid. Det er derfor mulig at en raskere vekst i tilbudet ikke er realistisk. Innenfor dataopplæring vurderer vi at tilbudssiden er godt utviklet.

Tilrådinger

Program for basiskompetanse i arbeidslivet har utviklet seg en del etter oppstarten i 2006, og vi finner at noen av de svakhetene vi påpeker ved 2006-kursene allerede er fulgt opp. Det gjelder særlig en vridning vekk fra rene datakurs.

- Når det gjelder typer opplæring som bør få støtte, vil vi peke på at det synes å være et behov for å gi tilskudd til relativt omfattende lese-/skriveopplæring i virksomhetene – slik det allerede er i NAV.
- For å støtte kompetanseoppbygging hos opplæringsleverandørene er det viktig å sørge for stabile rammebetingelser. Videre er det viktig at Vox fortsetter å ha trykk på utvikling av kartleggingsverktøy og pedagogikk/læringsverktøy.
- Virksomhetene har på sin side behov for en del veiledning/støtte for å komme i gang med kurs. De har dessuten vanskelig for å vurdere kvaliteten på tilbudene, og det kan være hensiktsmessig å tilby en offentlig kvalitetsvurdering/standard for opplæringsleverandører.
- Etter at programmet nå har pågått i noen år, mener vi at man bør vurdere hvordan man kan nå fram til en *større del* av de arbeidstakerne og arbeidssøkerne som har behov for opplæring, og hvordan man kan nå *andre deler* av arbeidslivet. Så langt er det relativt store virksomheter som har deltatt, og i et begrenset antall næringer. Det er gode grunner til å konsentrere seg om store virksomheter, hvor man kan nå fram til relativt mange ansatte på en kostnadseffektiv måte. Imidlertid er behovet for tilskudd og bistand trolig stort i små og mellomstore virksomheter, hvor både

manglende kompetanse og økonomiske ressurser hindrer opplæring. Flere næringer hvor utdanningsnivået blant de sysselsatte er svært lavt, er nesten ikke representert i BKA.

Det er ingen enkel løsning på hvordan man på en hensiktsmessig måte kan utvide nedslagsfeltet for BKA. En mulighet er at det offentlige er oppdragsgiver for kurs for ansatte i mindre bedrifter, på liknende måte som NAV er det i sine prosjekter. I så fall vil det være nødvendig å drive intensivt rekrutterings- og motiveringsarbeid, både blant virksomheter og ansatte. Så vel fagforeninger som bransjeorganisasjoner bør kunne bidra her.

- Prosjektet i NAV følges tett opp av prosjektmedarbeiderne, og er i utvikling. Også denne delen av BKA har hatt et relativt lite omfang. Med en eventuell økning i arbeidsledigheten, vil behovet øke. Vi mener at det er gunstig å bygge opp kompetanse i dagens situasjon, for å kunne øke tilbudet i framtida.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Mangelfulle grunnleggende ferdigheter, eller basiskompetanse, anses som en av de viktigste årsakene til ustøting fra arbeidslivet. Grunnleggende ferdigheter defineres på ulike måter. Noen definisjoner inkluderer ferdigheter i IKT, fremmedspråk, entreprenørskap og sosiale ferdigheter. Andre inkluderer lesing og skriving, matematikk og ferdigheter i IKT. Andre igjen inkluderer ferdigheter som er nødvendige for at et menneske skal kunne tilegne seg andre ferdigheter og kunne delta i samfunnet på en aktiv måte. Atter andre inkluderer ferdigheter knyttet til forhold som miljø og statsborgerskap, som grunnlag for å utvikle kunnskaper og holdninger. Felles for definisjonene er at de beskriver ferdigheter som oppfattes å være grunnleggende i et menneskes hverdag, slik samfunnet er og utvikler seg⁴.

Befolkningens grunnleggende ferdigheter er kartlagt gjennom flere internasjonale undersøkelser. Den siste store undersøkelsen er OECD-undersøkelsen *Adult Literacy and Lifeskill Survey* (ALL), som ble publisert våren 2005. Undersøkelsen inkluderer ferdigheter innenfor lesing, tallforståelse og problemløsning. Resultatene fra ALL-undersøkelsen har blitt analysert av en norsk forskergruppe.⁵ De mener at så mye som 15 prosent (som tilsvarer 430.000 mennesker) av den voksne befolkningen i Norge har så svake grunnleggende ferdigheter at de kan ha problemer med å fungere i samfunnet. Mange av disse befinner seg i arbeidslivet.

I Stortingsproposisjon nr 1 (2006-2007) sier regjeringen at ett av målene for kompetansepolitikken er å sørge for at flere voksne får mulighet til å tilegne seg grunnleggende ferdigheter. Myndighetene har de senere årene gjennomført en rekke reformer for å styrke voksnes rett til utdanning, blant annet ved å lovfeste retten til opplæring på grunnskole- og videregående skoles nivå. Selv om de formelle rettighetene er på plass, viser det seg imidlertid at mange voksne vegrer seg for å gå i gang med grunnopplæring.

Undersøkelser har vist at arbeidstakere foretrekker at opplæring skjer i tilknytning til arbeidsplassen (se for eksempel Skule og Reichborn, 2000). Offentlige finansieringsprogrammer har derfor fokusert på opplæring i tilknytning til arbeidslivet. I 2000 ble Kompetanseutviklingsprogrammet (KUP) etablert. KUP var en tilskuddsordning med hovedformål å bidra til nyskapning og videreutvikling av markedet for etter- og videreutdanning. Erfaringer fra KUP viste at en mindre del av ressursene enn det som var ønskelig var blitt brukt til å støtte opplæring i grunnleggende ferdigheter.

I 2006 etablerte Kunnskapsdepartementet *Program for basiskompetanse i arbeidslivet* (BKA). Programmet består av to typer tiltak: Vox forvalter tilskudd til arbeidsgivere som ønsker å sette i gang opplæring for *arbeidstakere* i lesing, skriving, regning og/eller bruk av dataverktøy. NAV organiserer et forsøk med opplæringstiltak for *arbeidssøkere*, som kombinerer opplæring i basisferdigheter med praksis – *Økt basiskompetanse for arbeidssøkere*.

⁴ http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/026EN/004_chap1_026EN.pdf

⁵ Se Gabrielsen et al (2005).

Målet med BKA er at flere voksne kan skaffe seg de grunnleggende ferdighetene som er nødvendig for å mestre krav og omstilling i arbeids- og samfunnsliv – slik at ingen støtes ut av arbeidslivet på grunn av mangelfulle grunnleggende ferdigheter. Videre skal programmet gjøre det enklere og økonomisk mer attraktivt for bedrifter og offentlige virksomheter å sette i gang opplæring. BKA skal også bidra til å skape økt bevissthet og åpenhet om behovene for å styrke grunnleggende ferdigheter, samt å øke kunnskapen om hva som hindrer og hva som fremmer arbeidet med å styrke grunnleggende ferdigheter blant voksne. I likhet med KUP, er det også i BKA et mål å styrke tilbyder-siden – ved å stimulere til utvikling av tilpassede opplæringstilbud med utgangspunkt i virksomheters og den enkeltes behov.

Vox etablerte en strategigruppe med deltakere fra arbeidsgiver- og arbeidstaker-organisasjonene. Strategigruppa skulle gi råd om utformingen og driften av BKA, mens ansvaret for tildelingene skulle ligge hos Vox. Vox skal også gi informasjon om programmet, motivere og gi veiledning samt bistå arbeidsgivere som har behov for å finne opplæringstilbydere.

BKA skal prioritere å gi støtte til opplæring som skjer i kombinasjon med arbeid, og opplæringen i de grunnleggende ferdighetene kan gjerne utformes slik at den skjer i tilknytning til annen arbeidslivsrelevant opplæring. Virksomhetene kan søke om del-finansiering til opplæring i lesing, skriving, regning og/eller bruk av digitale verktøy. De første midlene ble utlyst i februar 2006. I denne første runden ble det laget en ganske åpen utlysning, og med enkle søknadsprosedyrer, og det ble lagt vekt på denne tildelingsrunden skulle ha som funksjon å gjøre programmet kjent. Econ Pöyry fikk i oppdrag å følgeevaluere programmet, og leverte sin første delrapport i 2007 (Rapport 2007-077: *Evaluering av Program for Basiskompetanse (BKA)*). Vi oppsummerer resultater fra fase 1 av evalueringen i kapittel 1.4.

NAV fikk tidlig ansvar for å forvalte den delen av midlene som skulle gå til kurs for *arbeidssøkere*, og å organisere gjennomføringen av slik opplæring. I arbeidet har de bygget på erfaringer fra tidligere Aetat, der problemstillinger knyttet til svake grunnleggende ferdigheter hos arbeidssøkere hadde vært et tilbakevendende tema i mange år⁶. På grunnlag av ALL-undersøkelsene har man anslått at bortimot 30 prosent av NAVs brukere (arbeidsledige, attføringssøkere, sosialhjelpsmottakere mv.) har svake grunnleggende ferdigheter. Temaet hadde imidlertid fått varierende oppmerksomhet opp gjennom årene. Det ble fra tid til annen iverksatt tiltak, men uten noen overordnet strategi.

Noen av årsakene til at det ikke tidligere ble etablert noe stabilt tilbud til denne gruppa, var at etaten manglet verktøy og kompetanse til å avdekke om brukere hadde svake lese-/skrive- og regneferdigheter, at det var en utfordring å finne tilbydere som har god nok kompetanse til å gi tilrettelagt opplæring, samt at det var en utfordring å motivere deltakere.

Ansvaret for utvikling av grunnleggende ferdigheter blant voksne som står utenfor arbeidslivet ligger i grenseflatene mellom utdannings- og arbeidsmarkedspolitikken. Flere myndigheter har ansvar overfor overlappende brukergrupper, noe som utgjør en ytterligere utfordring for etableringen av et helhetlig tilbud til voksne med svake basisferdigheter. 2. mai 2007 ble det inngått en avtale mellom Arbeids- og inkluderings-

⁶ Framstillingen er i stor grad basert på intervju med prosjektleder i NAV.

departementet og Kommunenes sentralforbund om ”styrket samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og utdanningsmyndighetene i fylkeskommuner og kommuner”. Bakgrunnen var at utdanningstjenester ikke er omfattet av de samarbeidsavtaler som er inngått om NAV-kontorer. Blant de aktuelle samarbeidsområdene som er nevnt spesielt i avtalen er:

Utvikling av et større spekter av tilbud om opplæring på grunnskolens nivå for arbeidssøkere som har behov for dette, herunder tilbud om opplæring i grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving og regning.

Avtalen gir et ytterligere rammeverk for NAVs forsøk med økt basiskompetanse for arbeidssøkere.

1.2 Teori om imperfeksjoner i opplæringsmarkedet

Det er bred enighet om at markedet for kompetanseutvikling har betydelige svakheter (Booth og Snower 1996). Døving og Skule (2002) har drøftet teori og empiri som belyser svakhetene i markedet for etter- og videreutdanning. ECONs (2007) tolkning av denne drøftingen er at det er to fundamentale svakheter i arbeids- og opplæringsmarkedet som bidrar til at omfanget av opplæring i arbeidslivet er mindre enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt. Det er

- Positive eksterne effekter av opplæring, og andre begrensninger i mulighetene for avkastning av opplæring, bidrar til at virksomheter underinvesterer i opplæring for sine ansatte.
- Mangel på informasjon om behov og muligheter for opplæring bidrar til at det er høye transaksjonskostnader knyttet til å gjennomføre gode opplæringstiltak. Og at det dermed blir mindre opplæring enn optimalt.

1.2.1 Eksterne effekter begrenser avkastningsmulighetene

Et opplæringstiltak kan betraktes som en investering i humankapital. Enkeltpersoner kan investere i seg selv ved å ta utdanning. Virksomheter investerer i humankapital ved å gi de ansatte ulike former for opplæring.

Det økonomiske rasjonalet bak en investering er ønsket om avkastning. Det gjelder enten investeringen foretas i fysisk kapital, verdipapirer eller humankapital. Det er selvfølgelig også andre forhold som motiverer enkeltpersoner til å ta utdanning (interesser og status) og virksomheter til å tilby opplæring (personalpolitikk). Men økonomiske forhold spiller uansett en viktig rolle, ikke minst fordi utdanning og opplæring koster. Dersom en arbeidstaker gjennomfører opplæring med lønn i arbeidstiden, medfører dette at arbeidsgiveren får kostnader både i form av lønn og ved eventuelt avbrudd i daglig drift. Arbeidstakeren kan også bære hovedkostnaden ved å ta opplæringen på fritiden, og på den måten enten gå glipp av lønnsinntekt eller få mindre tid til andre ting. I tillegg kommer eventuell kursavgift, reise og opphold som må dekkes enten av arbeidsgiveren eller arbeidstakeren.

Eksterne effekter og humankapitalteori

Det er avkastningsmulighetene – eller begrensningene i disse – som fører til underinvestering i opplæring. En ekstern effekt er et resultat av en aktivitet, som ikke er tilsiktet av den aktøren som satte i gang aktiviteten, og som denne aktøren hverken tjener eller taper på. Vi skiller mellom positive og negative eksternaliteter. En virksom-

het som gir opplæring til en ansatt, bidrar også til at dennes neste arbeidsgiver får bedre kvalifisert arbeidskraft. Det er en positiv ekstern effekt som den første virksomheten ikke tjener på.

Becker (1964) skiller mellom generell og bedriftsspesifikk kompetanse, og konkluderer med at virksomheter i liten grad er interessert i å investere i generell kompetanse, fordi det er arbeidstakerne, og ikke virksomhetene, som har størst gevinst av slik opplæring.

Jo flere anvendelser kompetansen har i arbeidsmarkedet, desto større fare er det for at arbeidstakeren går over til en annen bedrift slik at hele investeringen går tapt for bedriften (Benson mfl, 2004). Alternativt kan arbeidstakeren bruke sin økte markedsverdi til å presse opp lønnen hos nåværende arbeidsgiver, men resultatet blir det samme: Når produktivitets- eller kvalitetsgevinsten forsvinner i økt lønn, kan ikke arbeidsgiveren tjene inn investeringskostnaden knyttet til generell opplæring.

Virksomhetene vil på sin side ha størst avkastning av bedriftsspesifikk opplæring, det vil si kompetanse som arbeidstakerne i mindre grad kan ta med seg til nye arbeidstakere.

Det vil si at virksomhetenes etterspørsel etter opplæring ikke reflekterer all etterspørsel blant arbeidstakerne. Selv som arbeidsgivere og arbeidstakere har en felles interesse av relevant kompetanseutvikling av høy kvalitet, kan de også ha motstridende interesser knyttet til noen typer kompetanseutvikling. Det gjelder for eksempel opplæring knyttet til utvikling av profesjonskunnskap, opplæring som er høyt verdsatt også utenfor bedriften, eller grunnopplæring som gir avkastning over mange år (Becker 1993; Johansen 1999b).

Institusjonell teori og imperfekt konkurranse i arbeidsmarkedet

Mange stiller spørsmål ved holdbarheten i denne teorien. Faren for at gevinsten av opplæring forsvinner til andre virksomheter eller blir høstet av arbeidstakeren alene, reduseres på grunn av imperfeksjoner i arbeidsmarkedet: Manglende informasjon (andre arbeidsgivere kjenner ikke verdien av kompetanse på grunn av manglede sertifisering eller dokumentasjon av kvalifikasjonene), flyttekostnader i arbeidsmarkedet, institusjoner for lønnsforhandling, at generell opplæring skjer i samband med spesifikk opplæring og sammenpresset lønnsstruktur (som innebærer at arbeidstakerne som får opplæring ikke får betalt fullt ut for økningen i produktivitet, og arbeidsgivere sitter igjen med en større produktivitetseffekt enn hva de må ut med i høyere lønn). (Acemoglu og Pischke, 1999; Bassi, 1994).

Internasjonale empiriske analyser synes å gi støtte til hypotesen om at virksomheter kan ha incentiver til å investere i arbeidstakernes generelle kompetanse. De fleste argumentene (omfanget av markedssvikt, potensielt store gevinster ved opplæring og relativt lite omfang av opplæring blant store grupper) trekker likevel i retning av at investeringene i humankapital er mindre enn det som er samfunnsøkonomisk optimalt.

Noen empiriske resultater

Flere empiriske studier viser at personer med lite utdanning får lite opplæring i arbeidslivet: Tidligere utdanning ser ut til å være den mest avgjørende faktoren med hensyn til om en person deltar i opplæringsaktiviteter eller ikke. De med mest utdanning er de som tilbys mest opplæring av sine arbeidsgivere, samtidig som denne gruppen også etterspør mest opplæring. En årsak til dette er at både arbeidsgiver og denne

arbeidstakergruppen har størst økonomisk avkastning av opplæring. Sagt på en annen måte er det skalafordeler i opplæring – jo mer kunnskap en person har i utgangspunktet desto større er gevinsten ved mer kunnskap.

En mulig årsak til at arbeidstakere med lite utdanning etterspør mindre opplæring, kan være at de har jobber som krever mindre læring. En vel så viktig årsak kan være at de med lite utdanning har dårlige erfaringer fra skoletiden, og dermed har mindre selvtillit knyttet til opplæringsaktiviteter. Samtidig bidrar deltakelse i opplæringen til økt motivasjon for ytterligere deltakelse. Dette gjelder både for personer med mye og lite utdanning.

1.2.2 Mangel på informasjon og transaksjonskostnader

Mangel på informasjon er en kilde til markedssvikt i mange sektorer. Etterspørerne kan mangle informasjon om tilbud og priser, slik at de ikke enkelt kan sammenligne disse. Tilbyderne kan mangle informasjon om etterspørselen. Dersom informasjonen er vanskelig tilgjengelig og ressurskrevende å finne frem til, vil det være transaksjonskostnader forbundet med kjøp av slag og omsetningen vil bli mindre enn det som er samfunnsøkonomisk optimal.

Nærmere om manglende informasjon på etterspørselssiden

Den første forutsetningen for at opplæringsmarkedet skal fungere slik at behovene dekkes, er at ansatte og virksomheter selv blir bevisst sine kompetansebehov, og at disse behovene uttrykkes slik at kompetansetilbydere kan bidra til å fylle behovene.

Flere undersøkelser (blant annet Larsen m.fl., 1997) viser at opplevd kompetansebehov hos den enkelte virker sterkt inn på deltakelsen i etter- og videreutdanning, og at kursdeltakelse i de fleste tilfeller kommer etter initiativ fra den enkelte, eller fra den enkelte og ledelsen i fellesskap.

For at arbeidsgiverne skal initiere kjøp av kompetansetjenester, må de i utgangspunktet ha en viss kompetanse om kompetanse. Virksomheter uten slike forkunnskaper kommer lett inn i en ond sirkel ved at de aldri beveger seg ut i kompetansemarkedet, eller at de kjøper tjenester som ikke er tilpasset behovene (Døving, Gooderham og Nordhaug 1997). Problemene kan forsterkes ytterligere dersom virksomheten ikke kommuniserer behovene på en presis måte. Det er også grunn til å tro at det er særlig vanskelig å kommunisere behov som ikke dekkes av velkjente utdanninger eller kurstilbud.

Nærmere om manglende informasjon på tilbudssiden

Allerede i Buer-utvalgets utredning (NOU 1997: 25) ble det påpekt at økt satsing på etter- og videreutdanning ville medføre betydelige ”utfordringer for tilbudsmiljøet”, både det offentlige og det private.

Nærmere om samspillet mellom tilbud og etterspørsel

De største utfordringene i markedet for kompetanseutvikling ligger verken på tilbudssiden eller etterspørselssiden, kan det hevdes, men i samspillet mellom de to. Det finnes en rekke indikasjoner på at bedrifter ikke evner å formidle sine behov til tilbyderne, tilbyderne evner ikke å oppfatte hva bedriftenes behov er, og bedriftene har begrenset informasjon om hvilke tilbud ulike tilbydere har.

Kjøpere av opplæringstjenester (arbeidstakere så vel som arbeidsgivere) kan ha liten innsikt i eller kjennskap til kvalitet på opplæringstjenester fra aktuelle tilbydere. Dermed kan de også mangle informasjon om hvilken opplæring som gir størst gevinst. I tillegg er det vanskelig for aktørene å bedømme behovet for arbeidskraft (med en bestemt kompetanseprofil) i fremtiden. (Brunello & Paola, 2004)

Et viktig spørsmål er hvordan signalene mellom tilbydere og bedrifter formidles. I et marked forventer vi vanligvis at det viktigste signalet tilbyderne sender ut, skjer gjennom at de velger en tilbyder på bekostning av en annen (exit). Alternativt kan virksomhetene gi uttrykk for hvilke kompetansebehov de ønsker dekket (voice), gjennom tett kontakt med tilbyderne (Hirschman 1970).

- På den ene side er det mange grunner til at kompetanseutvikling er et felt der tett samarbeid mellom kjøper og tilbyder er viktig. Ved tett samarbeid kan kompetanseutviklingen tilpasses bedriftens behov, og en kan enklere sikre at kompetansen er nyttig i de enkelte jobber.
- På den annen side vil slikt tett samarbeid kreve betydelig tid og ressurser av både virksomhetene og tilbyderne i forhold til hva kjøp og salg av ”standardopplæring” i et nokså anonymt marked vil gjøre. Særlig mindre bedrifter kan derfor bli tvunget til å velge kontakt med tilbyderne ”på armlengdes avstand”.

De mest spesialiserte opplæringsbehovene vil kreve betydelige investeringer i utforming og tilrettelegging av opplæringsopplegget. Slik skreddersøm vil dermed bli risikabelt dersom tilbyderen ikke har et langsiktig samarbeid med kjøperen (Williamson, 1985). Tilbyderne vil dermed tendere mot å lage standardiserte opplegg som kan selges til et bredt spekter av virksomheter.

1.3 Problemstillinger

Den typen markedssvikt som er beskrevet i forrige avsnitt er et argument for offentlig finansiering, noe som gjenspeiles i formuleringen av målene for *Program for basiskompetanse i arbeidslivet*. Det langsiktige målet er å medvirke til at voksne ikke støtes ut av arbeidslivet på grunn av manglende grunnleggende ferdigheter, ved å:

- Sørge for at arbeidstakere og arbeidssøkere som har behov for det får økt sine grunnleggende ferdigheter
- Stimulere markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter, ved å bidra til gode læringsaktiviteter som ellers ikke ville blitt gjennomført

På oppdrag for Kunnskapsdepartementet har Econ Pöyry gjennomført en følgeevaluering av BKA. Målet har vært å samle og systematisere kunnskap og erfaringer fra programmet for å utvikle kvaliteten i programmet underveis, og for å skape et bedre grunnlag for å vurdere hvordan offentlige tilbud og finansieringsordninger på dette området bør utformes i framtida.

Den overordnede problemstillingen for evalueringen er å vurdere hvorvidt, i hvilken grad og hvordan målene for programmet oppnås.

1.3.1 Temaer i ulike deler av evalueringen

Vi har sett på en rekke sider ved gjennomføringen av programmet. Arbeidet har pågått i to faser, med en delrapport i 2007. I denne rapporten presenterer vi resultatene i

evalueringens fase 2. NAVs del av programmet kom først inn i evalueringens fase 2. Spørsmålene som blir belyst for de to programmene er dels overlappende, dels ulike.

Basiskompetanse i arbeidslivet i regi av Vox

I evalueringen av Vox sin del av programmet har vi fulgt kurs som startet opp i 2006. Formålet med første fase av evalueringen var å se nærmere på *organiseringen* av og *søknadsprosessen* for BKA. Evalueringen fokuserte i hovedsak på tre forhold:

- Søking til BKA og utvelgelse av virksomheter
- Organisering av opplæringen i virksomhetene
- Prosesser som var igangsatt og organiseringen av BKA, herunder Vox' forvaltning av programmet.

I andre fase har vi lagt vekt på å vurdere måloppnåelse; delmål og effekter:

- Hvordan fungerer markedet for opplæring i basisferdigheter?
- Hvordan er opplæringen utformet, og hva er aktørenes erfaringer med læringsaktivitetene?
- Hva er deltakernes utbytte av opplæringen?

I tillegg har vi gravd dypere i noen problemstillinger som ble reist som en følge av evalueringens fase 1 (se neste avsnitt).

Økt basiskompetanse for arbeidssøkere i regi av NAV

For NAV-programmet har vi sett på kurs som startet i 2006 og 2007:

- Hvordan fungerer tilbudssiden?
- Hvordan har rekrutteringen av deltakere forløpt?
- Er opplæringen organisert på en hensiktsmessig måte?
- Hva er deltakernes utbytte av opplæringen?

1.4 Noen resultater fra evalueringens del 1

1.4.1 Søkning til BKA og utvelgelse av virksomheter som fikk støtte i 2006

I 2006 søkte 167 virksomheter om midler fra BKA til opplæring i grunnleggende ferdigheter, og 65 virksomheter fikk støtte. Søknadsskjemaet i 2006 var forholdsvis enkelt. Målet var at søknadsprosessen ikke skulle hindre virksomheter i å melde sine opplæringsbehov. Samtidig bød det enkle spørreskjemaet på utfordringer for saksbehandlerne i Vox, som fikk til dels lite informasjon å bygge sine vurderinger på.

Vi fant at følgende faktorer var utslagsgivende i behandlingen av søknader: 1) At søknadene innebar opplæring i *grunnleggende ferdigheter*. Alle søknadene som *ikke* innebar opplæring i grunnleggende ferdigheter fikk avslag. 2) At de innebar opplæring på *grunnskolenivå* fikk tilsagn. Alle søknadene som *ikke* innebar opplæring på grunnskolenivå fikk avslag. Det økte også sjansene til å få støtte dersom opplæringen i stor grad skulle kombineres med arbeid.

1.4.2 Opplæringen i virksomhetene

De fleste virksomhetene som søkte om midler fra BKA i 2006 hadde ikke gjennomført opplæring i grunnleggende ferdigheter tidligere. Ifølge virksomhetene var et viktig motiv for å gjennomføre opplæringen, å gjøre de ansatte bedre i stand til å utføre arbeidsoppgavene. Mange virksomheter formidlet også at de gjennom opplæringen ønsket å hjelpe de ansatte til å mestre ulike krav i samfunnet.

Virksomhetene etterspurte først og fremst opplæring i grunnleggende bruk av *data*-verktøy. 40 prosent av de virksomhetene som fikk tilsagn fikk støtte til ren IKT-opplæring, og over 50 prosent fikk støtte til opplæring som inkluderte IKT. Bare 5 prosent fikk støtte til rene lese-/skrivekurs. Det er også innenfor grunnleggende dataferdigheter at virksomhetene selv mener at opplæringsbehovet er størst. Dette gjenspeiler seg også i virksomhetenes tanker om fremtidig opplæring i grunnleggende ferdigheter.

Mange virksomheter uttrykte tilfredshet med BKA og med Vox. Noen virksomheter hadde også innspill til forbedringer.

1.4.3 Våre anbefalinger

I evalueringen ga vi følgende anbefalinger og kommentarer for den videre utformingen av BKA.

- *Klargjøring av begreper.* Det er viktig at begrepet basiskompetanse/grunnleggende ferdigheter defineres klart og tydelig i BKA. Vi anbefalte at begrepet ”bruk av dataverktøy” vurderes og spesifiseres for å klargjøre for søkerne hva slags dataopplæring som er støtteberettiget.
- *Unngå motsigelser i dokumentene som beskriver programmets mål og retningslinjer.*
- *Opplæring for fremmedspråklige.* Det bør trekkes en klarere grense mellom den norskopplæringen som fremmedspråklige har krav på gjennom andre organer, og lese- og skriveopplæring for fremmedspråklige som har vært i landet i mange år, men som ikke mestrer språket i tilfredsstillende grad.
- *Søknadsskjemaets kompleksitet.* Til tross for at søknadsskjemaet i 2006 ble ansett å være forholdsvis enkelt, oppfatter noen av virksomhetene at dokumentasjonskravene var urimelig omfattende. Dette er først og fremst virksomheter som fikk små beløp fra programmet (under 30 000 kroner). Vi anbefalte Vox å vurdere om de som søker om små beløp i fremtidige runder kan fylle ut et enklere skjema enn de som søker om større beløp til mer omfattende opplæringstiltak.
- *Strategiske valg knyttet til opplæring i digitale ferdigheter.* Som nevnt var dataopplæring mest etterspurt, og har utgjort en stor andel av tilsagnene. Spørsmålet er om virksomhetenes signaler om behov skal få konsekvenser for BKA mål og prioriteringer. Vi stiller oss tvilende til å vektlegge ren dataopplæring innenfor BKA. Hvis man utelukkende lar etterspørselen styre bevilgningene risikerer man å støtte opplæring hvor finansieringsviljen til virksomhetene allerede er høy. Resultatet kan bli at man støtter opplæring som ville blitt gjennomført også uten offentlig støtte. All tidligere erfaring tilsier at det er vanskelig å utløse etterspørsel etter opplæring i lesing/skriving og regning. Det er mot denne typen opplæring innsatsen bør rettes.

I undersøkelsen ble det hevdet at dataopplæring kan fungere som en ”katalysator” for opplæring i andre grunnleggende ferdigheter. Slik opplæring kan oppfattes som mindre stigmatiserende enn lese-/skrive-/regneopplæring, samtidig som opplæringen kan bidra til å avdekke behov for opplæring i andre grunnleggende ferdigheter. Mestring av IKT kan også bidra til å øke motivasjonen blant ansatte for videre opplæring.

Vi påpekte at det hefter stor usikkerhet ved en slik tilnærming, og at det bør undersøkes empirisk. I denne del 2 av evalueringen har vi valgt å se nærmere på spørsmålet, som imidlertid også krever en pedagogisk-faglig vurdering.

Til slutt pekte vi på at man bør ha et bevisst forhold til prioriteringen mellom å støtte små og store virksomheter. Små virksomheter nås i liten grad i dag, og er samtidig de som har minst muligheter til å organisere opplæring på egenhånd.

1.5 Metoder og datakilder

I fase 1 av evalueringen gikk vi gjennom søknader, vurderingsskjemaer mv, intervjuet sentrale informanter og gjennomførte en spørreundersøkelse til søkerne om støtte (de kunne være både virksomheter og kursleverandører).

I fase 2 har vi benyttet følgende datakilder: Fokusgrupper med representanter for virksomheter, deltakere og kursleverandører, spørreundersøkelser til deltakere og leverandører, samt intervjuer av sentrale aktører i NAV-prosjektet.

Siden vårt hovedfokus skulle være å vurdere virkninger/effekter av BKA, har vi konsentrert oss om å følge opp kurs som fikk støtte i 2006. På den måten ville vi sikre oss at opplæringen fikk tid til å ”virke”. For NAV-prosjektets del har vi likevel tatt med senere kurs, fordi vi ellers ville få et svært tynt datagrunnlag.

Vi gjør her rede for de ulike datakildene. I tillegg til disse, bygger våre vurderinger på annen litteratur/teori og rapporter/statistikk fra de aktuelle myndighetene.

1.5.1 Basiskompetanse i arbeidslivet (Vox)

For BKA i Vox’ regi brukte vi følgende metode for å finne fram til informanter til alle delundersøkelsene: Kontaktpersonene for alle søknadene som fikk tilsagn i 2006 ble forsøkt oppringt. De fikk spørsmål om de representerte en etterspørter eller tilbyder av kurs, om de kunne gi oss navn og kontaktinformasjon til sine respektive tilbyder/etterspørter, og om de kunne tenke seg å stille opp i en fokusgruppe. Vi oppnådde kontakt med 44 søkere som hadde fått støtte. Deretter tok vi kontakt med deres respektive tilbyder/etterspørter og spurte om de kunne tenke seg å stille opp i en fokusgruppe. Virksomhetene ble dessuten bedt om å bistå oss med å rekruttere deltakere til en spørreundersøkelse, mens leverandørene fikk informasjon om at vi ville sende dem en spørreundersøkelse.

Det er verdt å nevne at vi møtte mye motstand hos så vel virksomheter som leverandører av kurs. Mange var irriterte og til dels sinte over det de oppfattet som alt for omfattende rapporteringskrav (fra Vox) og spørsmål om å delta i ”diverse undersøkelser” (både fra oss og Vox). Vox har ansvar for å samle kunnskap og erfaringer for å utvikle programmet videre og skape et kunnskapsgrunnlag for vurderinger av offentlige tiltak på området. Kombinasjonen av Vox’ ansvar for kunnskapsutvikling og

økonomiforvaltning, samt vår evaluering, har ført til mange henvendelser til virksomhetene.

Fokusgrupper

Vi gjennomførte fire fokusgrupper vinteren 2008, med representanter for virksomhetene, kursleverandørene og deltakere. Det deltok mellom fire og sju personer i hver gruppe (fra noen av virksomhetene kom det to deltakere sammen). Den første gruppen var blandet, med representanter for alle de tre typene aktører. De tre andre gruppene var rene virksomhets-, leverandør- og deltakergrupper. I Tabell 1.1 viser vi en oversikt over hva slags informanter som var representert i fokusgruppene, og hva slags kurs de hadde erfaring med.

Tabell 1.1 Oversikt over representasjon i fokusgruppene og kurstype

	Type kurs*	Leder/ kontaktperson i bedriften	Kursleverandør	Kursdeltaker
Bedrift 1	Lesing/skriving	x	x	
Bedrift 2	Lesing/skriving	x	x	x
Bedrift 3	Lesing/skriving	x	x	
Bedrift 4	Lesing/skriving	x		x
Bedrift 5	Lesing/skriving	x	x	x
Bedrift 6	Data	x		
Bedrift 7	Data			x
Bedrift 8	Data	x	x	
Bedrift 9	Data	x		
Bedrift 10	Data			x

* Noen av lese-/skrivekursene hadde en kombinasjon med datakurs

Virksomhetene og informantene ble valgt ut på følgende måte: Blant de som ved telefonhenvendelsen hadde sagt seg villige til å stille opp, valgte vi ut virksomheter med hensyn til å få representert både data- og lese-/skriveopplæring, og ulike næringer. Siden søkerne til BKA er konsentrert om noen få næringer, gjelder det samme for deltakelsen i fokusgruppene: Seks av virksomhetene er industribedrifter, én innen bygg/anlegg, tre i helse/pleie/omsorg. Vi utelot de aller minste virksomhetene.

Fokusgruppene er ikke ment å gi noe representativt bilde av alle BKA-kursene. Dette er en kvalitativ metode der formålet er å få dybdeinformasjon, og både gi et grunnlag for å samle inn og for å tolke kvantitativt materiale.

I fokusgruppene stilte Econ Pöyry med en gruppeleder som lanserte temaer og stilte oppfølgingsspørsmål, samt en referent. Samtalen gikk forholdsvis fritt innenfor følgende overordnede temaer:

- Den ytre rammen for opplæringen - faktainformasjon
- Påmelding/rekruttering av deltakere
- Innholdet i opplæringen
- Gjennomføring/organisering av undervisningen
- Tilfredshet/forbedringspotensial?
- Resultater for den enkelte – økt kompetanse?

- Resultater for bedriften
- Markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter og BKAs rolle

Elektronisk spørreundersøkelse til leverandører

Også i fase 1 av evalueringen deltok noen kursleverandører i spørreundersøkelsen. Den gang sendte vi ut spørreskjema til alle søkerne, og åtte av de som svarte oppga at de var tilbydere.

Denne gangen forsøkte vi som nevnt å få informasjon om leverandørene til hvert av kursene som hadde fått støtte. Fra de fleste av søkerne som vi oppnådde kontakt med fikk vi den relevante informasjonen, men noen bedrifter visste ikke eller ønsket ikke å oppgi en kontaktperson hos tilbyder. Videre var det en del leverandører som var uaktuelle for undersøkelsen: I noen tilfeller hadde virksomheten gjennomført opplæringen internt, og noen av leverandørene hadde arrangert kurs for flere bedrifter.

Det gjensto 21 leverandører som fikk tilsendt spørreskjema. 10 av dem, eller 50 prosent, svarte⁷. Selv om svarprosenten ikke er spesielt lav, er det lite gunstig at vi har så få respondenter absolutt sett. Svarene kan vanskelig generaliseres. På den annen side illustrerer det lave antallet at markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter er svært begrenset.

Temaene i spørreundersøkelsen var:

- Den ytre rammen for opplæringen - faktainformasjon
- Leverandørens deltakelse i rekruttering/motivasjonstiltak
- Tilpasning av opplæringen til virksomheten og deltakerne
- Markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter og betydningen av tilskuddet fra BKA
- Forholdet mellom opplæring i digitale ferdigheter og opplæring i lese-/skriveferdigheter.

Spørreskjema er gjengitt i vedlegg.

Telefonisk spørreundersøkelse til deltakere på kurs

Vi gjennomførte en telefonisk spørreundersøkelse til BKA-deltakere på kurs i første tildelingsrunde (2006). Deltakerne i undersøkelsen ble rekruttert gjennom kontaktpersoner i bedriftene – blant de som var positive til dette. Rekrutteringen ble gjennomført ved at vi laget en informasjonstekst, der vi ba alle deltakere som kunne tenke seg å delta i undersøkelsen om å registrere telefonnummeret sitt.

Ikke alle kontaktpersoner klarte å rekruttere deltakere til å la seg intervju. Vi fikk lister fra 19 virksomheter, med til sammen 192 telefonnumre. Et par av virksomhetene hadde imidlertid ført opp alle deltakerne de hadde hatt, i den ene gjaldt det 56 ansatte og i den andre 20. Vi underrepresenterte disse virksomhetene blant dem vi ringte opp.

Deltakerne ble ringt opp på ettermiddags- og kveldstid. Datainnsamlingen pågikk i en 3-4-ukersperiode. Ved avslutning hadde vi oppnådd svar fra 59 deltakere i 18 virksom-

⁷ Det ble purret fire ganger, hvorav én gang på telefon.

heter. I tolkningen av resultatene bør man ta hensyn til at respondentene aktivt har meldt seg til å delta. Det betyr at det sannsynligvis er en positiv seleksjon i utvalget – trolig er det flere fornøyde blant deltakere som har meldt seg til undersøkelsen enn blant de som ikke har meldt seg. Det er også mulig at svarprosenten er lavest hos de med aller svakest ferdigheter.

Spørreskjemaet var relativt omfattende, og omhandlet temaene:

- Personkjennetegn og fakta om kurset
- Påmelding/rekruttering og behov for opplæring
- Vurderinger knyttet til gjennomføringen av kurset
- Vurdering av eget utbytte mht ferdigheter
- Andre resultater av kurset

Skjemaet er gjengitt i vedlegg.

1.5.2 Økt basiskompetanse for arbeidssøkere (NAV)

Intervjuer i NAV og leverandørene til NAV

Vi gjennomførte telefonintervjuer av til sammen sju informanter knyttet til NAV-prosjektet: Sentral prosjektleder i Arbeids- og velferdsdirektoratet, prosjektledere i NAV i Hedmark og Rogaland, en prosjektkoordinator i Hedmark, og tre kursleverandører.

Temaene i intervjuene varierte naturlig nok, siden de ulike informantene hadde ulik type kunnskap og perspektiv på tiltaket. Til sammen ønsket vi å dekke disse temaene:

- Den ytre rammen for opplæringen – faktainformasjon
- Organisering av prosjektet
- Rekruttering av deltakere
- Gjennomføring/organisering av opplæringen praksisen
- Deltakernes utbytte/resultater
- Markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter
- Måloppnåelse for pilotprosjektene

Telefonisk spørreundersøkelse til deltakere

Vi gjennomførte en telefonisk spørreundersøkelse til deltakere i Hedmark og Rogaland. Deltakerne ble rekruttert ved at vi mottok telefonlister fra NAV. Alle deltakerne var tidligere blitt tilskrevet av NAV med informasjon om at en slik spørreundersøkelse ville finne sted, og at de kunne reservere seg mot at deres telefonnummer ble formidlet til Econ Pöyry. Vi mottok i alt 111 telefonnumre.

Deltakerne ble ringt opp på ettermiddags- og kveldstid, valgt tilfeldig fra listene. Datainnsamlingen pågikk i en 3-4-ukersperiode. Det viste seg vanskelig å få tak i kursdeltakerne. Mange telefonnumre var ikke i bruk, mange tok aldri telefonen. Sju av de personene vi hadde kontakt med ønsket ikke å delta.

I alt intervjuet vi 38 personer. 12 av dem gikk på de første kursene som startet – i Hedmark startet de rundt årsskiftet 2006/2007, i Rogaland i mars 2007. 25 gikk på kurs i andre runde (vi har kalt disse fase 1 og fase 2).⁸ Det var kun seks personer i utvalget som fortsatt gikk på kurs da vi ringte.

Også i denne delen av undersøkelsen er det en fare for skjevhet i utvalget, ved at de som *ikke* ønsket å svare trolig er mer negative til kurset enn de som ønsket å svare. Vi vurderer likevel at faren for skjevhet er mindre i denne undersøkelsen enn i undersøkelsen rettet mot deltakere i Vox' del av programmet. Årsaken er at deltakerne i NAVs kurs aktivt måtte reservere seg, i stedet for å aktivt melde seg. I denne undersøkelsen kjenner vi det samlede antallet deltakere som *ikke* ønsket å delta (sju av i alt 45 som vi hadde kontakt med). Et par steder har vi derfor gjennomført en beregning av hvordan resultatet hadde sett ut dersom de sju deltok, og gjennomgående svarte svært negativt. Resultatet er nevnt de aktuelle stedene i rapporten.

En del av temaene i undersøkelsen var de samme som til BKA-deltakerne i virksomhetene, andre var relevante bare for arbeidssøkerne:

- Personkjennetegn og fakta om kurset og praksisplassen
- Rekruttering, avklaring og behov for opplæring
- Vurderinger knyttet til gjennomføringen av kurset
- Vurdering av eget utbytte mht ferdigheter
- Andre resultater av kurset og status i dag

Spørreskjemaet er gjengitt i vedlegg.

1.6 Status for gjennomføringen av opplæring

1.6.1 Basiskompetanse i arbeidslivet (Vox)

I 2006 søkte 167 virksomheter om til sammen 85,5 millioner kroner. 65 virksomheter fikk innvilget støtte på til sammen 14,5 millioner kroner. I 2007 var det 208 søkere, 69 fikk støtte, og i 2008 var tallene 279 søkere og 78 tildelinger på til sammen 25 millioner kroner. En del av virksomhetene i 2007 og 2008 er de samme som fikk støtte i 2006. Vi ser av Figur 1.1 at andelen av søknadene som er blitt innvilget har avtatt fra år til år, mens andelen av det samlede søkte beløpet som er tildelt økte fra 2006-2007, for så å avta igjen i 2008.

55 virksomheter leverte deltakerstatistikk for 2006.⁹ De hadde til sammen hatt i overkant av 1.800 deltakere. Så mange som 1.300 av disse hadde imidlertid gått på rene datakurs, mens 466 deltok på kurs hvor det var inkludert opplæring i lese-/skriveferdigheter.

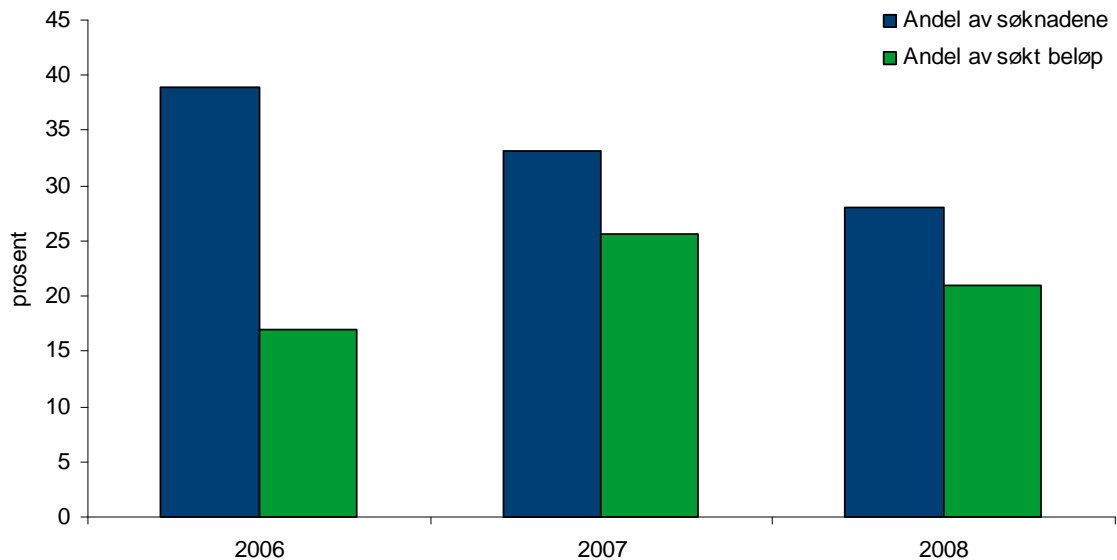
Rett til grunnskoleopplæring for voksne ble innført i 2002. En del av bakgrunnen for at BKA-programmet ble iverksatt, var at man ikke så noen effekt av voksenretten i form av at flere voksne tok grunnskole. Tvert imot gikk antallet norskspråklige som deltar i

⁸ En person oppga ikke når vedkommende gikk på kurset.

⁹ Kilde: Vox-speilet 2007. Seks av virksomhetene som fikk støtte trakk seg senere, og fire leverte ikke statistikk.

ordinær grunnskoleopplæring ned etter 2002. Antallet var under 1.200 i 2006-2007.¹⁰ Antall deltakere i BKA sitt første år gir ingen stor økning i dette antallet (når vi ser bort fra datakursene). Imidlertid har sammensetningen av kursene som har fått støtte fra BKA er endret betydelig siden 2006 – se Figur 1.2.

Figur 1.1 Tildelinger under BKA (Vox). Prosent av antall søknader og av søkte midler i 2006-2008

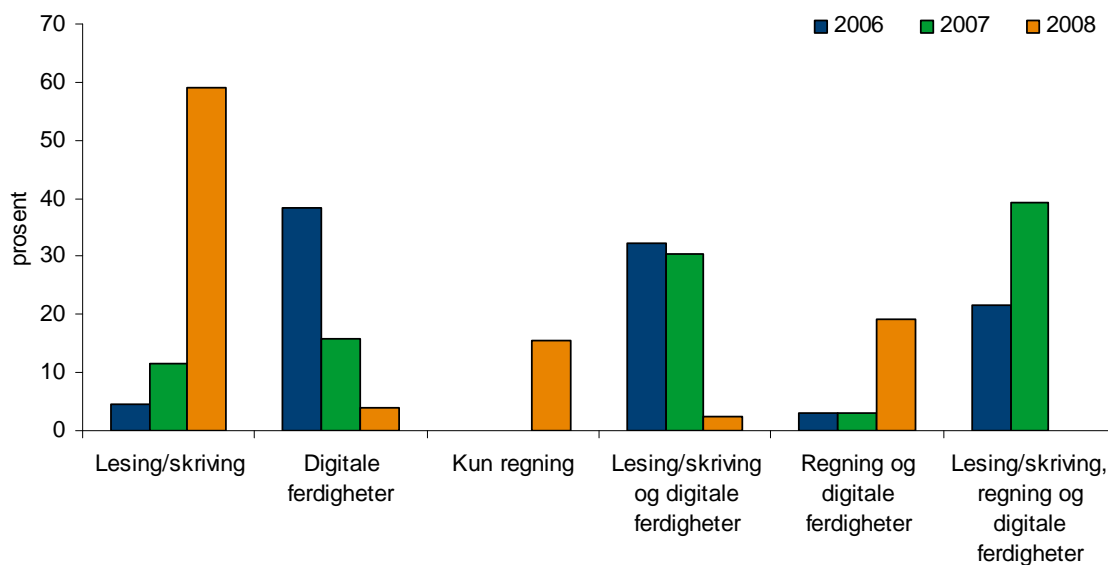

Kilde: Vox

Det er særlig andelen som har fått støtte til rene lese-/skrivekurs som har økt, fra 5 prosent av søknadene i 2006 til 59 prosent i 2008, mens andelen datakurs har gått ned. Når vi ser på andelen av kursene som har et element av lese-/skriveopplæring (eventuelt i kombinasjon med andre temaer), er imidlertid ikke økningen så stor – fra 58 til 62 prosent av søknadene. Andelen av kursene som har et element av data, er imidlertid redusert fra 95 til 26 prosent. Det foreligger ikke deltakerstatistikk for 2007.

¹⁰ Se Vox-speilet 2007.

Figur 1.2 Innvilgede søknader fordelt på temakombinasjoner 2006-2008

Kilde: Vox

Vridningen bort fra rene datakurs reflekterer en bevisst satsing. I St.prp. nr. 1 (2007-2008) heter det: ”Eit prioritert mål for 2008 er at fleire skal delta, særskilt i lese- og skriveopplæring.” I Vox’ retningslinjer for tildelinger av tilskudd, har det vært en gradvis større vektlegging av lese- og skriveopplæring:

- I retningslinjene for 2006 står det: ”I programmet skal det legges vekt på å styrke ferdighetene lesing, skriving, regning og bruk av digitale verktøy”. Og videre: ”Den samlede tildelingen skal omfatte opplæringstiltak fordelt slik at det innhentes erfaringer fra alle de grunnleggende ferdighetene som inngår i programmet”,
- For 2007 er det lagt til en ny setning: ”Innenfor rammen av programmet vil Vox prioritere søknader hvor: [...] Opplæring i bruk av digitale verktøy skjer i kombinasjon med lesing og skriving”.
- For 2008 er det kommet en ny formulering som sterkt vektlegger lesing og skriving: ”Vox vil prioritere søknader hvor opplæringen spesielt bidrar til å styrke lese- og skriveferdighetene.” I tillegg er det føyd på: ”Programmet skal spesifikt medvirke til å øke omfanget av opplæring i lesing og skriving.”

1.6.2 Økt basiskompetanse for arbeidssøkere (NAV)

Arbeids- og velferdsdirektoratet ble gitt hovedansvar for å sette i gang prosjektet Økt basiskompetanse for arbeidssøkere i samarbeid med Vox. Det er etablert en styringsgruppe for prosjektet i NAV som består av Vox-direktør, administrator for BKA-programmet, avdelingsdirektør i fagavdelingen Arbeid og aktivitet i Arbeids- og velferdsdirektoratet, samt prosjektleder plassert i direktoratet.

Det er egne prosjektledere i hvert av forsøksfylkene Hedmark og Rogaland, og disse og andre ressurspersoner deltar i en prosjektgruppe med jevnlig prosjektmøter ledet av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Også sentrale fagpersoner i Vox er medlemmer av prosjektgruppa og faglige bidragsytere i prosjektet.

Kursene har de samme målene som BKA generelt: Å øke ferdighetene i basiskompetanse, og stimulere markedet for opplæring (tilbudssiden). I tillegg er det satt opp tre (interne) målsettinger for NAV-prosjektet¹¹:

- Utvikle og prøve ut samarbeidsmodeller mellom NAV, fylkeskommune (kommune) og virksomhet som gir grunnlag for overføring av erfaring til andre fylker. Herunder:
 - Samarbeid skal legge gjeldende ansvars- og rolledeling til grunn.
 - Etablere og få erfaring med et kostnadsbilde for denne type kurs som kan munne ut i forslag til en mulig finansieringsmodell for videre utredning eller implementering.
- Utvikle og prøve ut opplegg for praksisnær opplæring i basisferdigheter med arbeid som mål. Hovedvekt skal legges på styrking av lese-, skrive-, regne- og digitale ferdigheter.
 - Kursopplegg skal kunne benyttes i andre fylker
 - Kursopplegg skal utvikles og gjennomføres innenfor arbeidsmarkeds- politikkenes målsettinger
- Ta i bruk og videreutvikle kunnskap og verktøy/rutiner for hensiktsmessig kartlegging av arbeidssøkeres behov i fht. lese-, skrive-, regne- og digitale ferdigheter.

Våren 2006 ble det etablert prosjekt i to fylker: Hedmark og Rogaland. Det tok litt tid før de kom i gang med kurs, blant annet på grunn av NAV-reformen, og at de selv skulle ut og kjøpe kurs, og derfor trengte en periode til å utarbeide et konkurransegrunnlag og gjennomføre innkjøpsprosessen.

Målgruppene ble definert som ”Arbeidsledige med svak grunnkompetanse, herunder svake lese-, skrive, regne- og digitale ferdigheter”¹², og det ble bedt om tilbud på en kursmodell med varighet 6 måneder fordelt på 50 dager opplæring og 80 dager praksis. Teori og praksis skulle sees i sammenheng og praksisstedet utgjør en arena for trening av grunnleggende ferdigheter.

Kursaktiviteten har vært størst i *Hedmark* i hele perioden. Der ble det først gjennomført tre parallelle kurs i tre regioner i fylket, med oppstart i desember 2006. Kursene hadde til sammen 33 deltakere. Kursarrangører var Voksenpedagogisk Senter Ringsaker, Tepas Elverum og Kongsvinger Glomdal Interkommunale Voksenopplæring. I tillegg ble det startet opp et fjerde kurs med 9 deltakere der målgruppa var unge voksne som ikke har fullført videregående opplæring. Etter hvert økte antall deltakere til 11. Kursarrangør var Tepas Hamar. Det har til enhver tid vært litt forskjellig antall kursdeltakere innenfor kursene, fordi noen slutter underveis, og det praktiseres løpende inntak av deltakere. Det er dessuten noen som har gått videre på kurset i fase 2. Ifølge NAV Hedmark fullførte 29 av 36 som begynte på kursene.

I juni 2007 startet nye kurs med til sammen 32 deltakere. Kursene ble arrangert av Kongsvinger Glomdalen Interkommunale Voksenopplæring, Tepas Elverum og Voksenpedagogisk Senter Ringsaker. Også i denne andre runden har antall deltakere variert over tid. For eksempel startet kurset på Ringsaker med 13 deltakere. Av dem var

¹¹ Prosjektbeskrivelse per september 2006.

¹² Prosjektbeskrivelse per september 2006.

10 helt nye, mens 3 hadde gått videre fra kurset i første runde. På grunn av løpende inntak var de i en periode oppe i 15 deltakere noen uker.

I *Rogaland* startet det første kurset i mars 2007, og avsluttet ved utgangen av september. Kurset hadde 8 deltakere ved start, og 10 deltakere da det ble avsluttet. Det var til dels stor utskriftning av deltakere underveis ettersom flere deltakere sluttet og nye ble tatt opp på kurset. Da kurset ble avsluttet i oktober 2007 var det 8 personer som fullførte kurset, mens ytterligere 2 personer fortsatte litt til ettersom man så de hadde behov for mer trening. Disse avsluttet i desember.

Nytt kurs startet opp i oktober 2007, og hadde sju nye deltakere, pluss de som ikke var ferdig med første runde. Møllehagen skolesenter (Rogaland Fylkeskommune) var kursleverandør.

Det er utarbeidet deltakerrapporter for hver deltaker fra leverandørene i begge fylker. I tillegg har leverandørene levert prosjektrapport på ”systemnivå” og redegjort for erfaringer med kursmodellen etter første kull.

2 Basiskompetanse i arbeidslivet (Vox)

2.1 Rekruttering av deltakere og motivasjon

2.1.1 Fokusgruppene

Store deler av diskusjonen i fokusgruppene handlet om temaer som å avdekke behov, og å rekruttere og motivere ansatte til å delta på kurs. Dette er problemstillinger som ikke er like relevante for rene datakurs som for lese- og skrivekurs. Blant de 10 bedriftene som var representert i fokusgruppene, hadde fem hatt rene datakurs, mens fem hadde hatt lese-/skrivekurs eller en kombinasjon.

Kartlegginger av behov

Blant bedriftene som deltok i fokusgruppene, var det flere som gjennomførte en kartlegging av ferdigheter blant de ansatte før kurset. Dette gjaldt oftest bedrifter som satte i gang lese-/skrivekurs, og det var kursleverandørene som gjennomførte testene. I én av virksomhetene gjennomføres nå en tilsvarende test ved alle nyansettelser, i en annen virksomhet informerer de ved nyansettelser om at de kan tilby kurs. En av informantene mener at selv om det ikke er aktuelt å ha obligatorisk testing av lese- og skriveferdigheter av ansatte i dag, vil det komme i framtida.

En av deltakerne forteller at de ansatte ble invitert til å gjennomføre lese-/skivetest. Det var frivillig, men med et visst påtrykk. Et flertall av de ansatte tok testen. Deretter fikk hver og en et brev hjem med resultatene, og beskjed om man *burde* delta på kurs, *kunne* delta, eller ikke. Imidlertid var det bare mellom 10 og 15 prosent av de som fikk tilbud om å delta, som møtte opp.

En av leverandørene forteller at de helst bruker en enkel test, som kan gjennomføres på 15 minutter. Dersom de skal gjennomføre kartleggingen for en stor andel av de ansatte, er det viktig at det ikke tar lang tid. Bedriftsledelsen får ikke tilgang til de individuelle resultatene, kun aggregert statistikk.

I en stor virksomhet som gjennomførte datakurs, gjorde de ikke kartlegginger på forhånd, av den grunn at de mente det ville være ressurskrevende og lite hensiktsmessig: ”Vi visste at det var tilstrekkelig med problemer til at man kunne sette i gang. Det ble fort fullt.” Det samme gjaldt et par av de andre virksomhetene som hadde datakurs – behovet sa seg selv.

Rekruttering og motivering

Ved alle bedriftene hvor det deltok informanter i fokusgruppene, var det frivillig å delta på kurset, selv om det ble lagt et visst trykk på noen ansatte. Noen av virksomhetene brukte en type premiering, i én bedrift fikk for eksempel de som gjennomførte lese-/skrivekurset mulighet til å delta på datakurs etterpå (noe som var vesentlig mer populært).

Motivering av ansatte som har svake grunnleggende ferdigheter er kanskje den utfordringen som ble understreket sterkest i fokusgruppene.

For noen er det farlig. Det var flere som ikke ville fordi de synes det var flaut, selv om det var anonymt.

Deltaker A: Ikke flaut å gå på kurs. Men noen av de vi gikk på kurs sammen med følte seg dumme. Deltaker B: Lese og skrivekurs er enda verre. Det er ikke så flaut å ikke kunne data.

I flere av bedriftene har de erfart at ansatte med svake grunnleggende ferdigheter har benyttet ulike teknikker for å skjule dette. ”Gjør det du, som er vant til det, det går fortere da.” ”Fyll ut det skjemaet, du som er så flink til det”. Noen bytter vakter for å unngå å måtte ta oppgaver de ikke mestrer.

På en bedrift forteller de at de endret både navn og innhold i kurset for å klare å motivere ansatte til å delta. ”Vi måtte ikke bruke ordet dysleksi. Da satte man sykdomstegn på hele opplegget. dessuten puttet vi inn litt data sammen med lese- og skriveopplæring. Da fikk vi flere påmeldte”.

Ufarliggjøring er et uttrykk som går igjen. Det handler dels om hvordan man omtaler behovet og kurset. En sa det slik:

Bedrift A: Du kan ikke si ”du kan ikke lese bra nok”. Heller: ”Dette er en mulighet for å styrke basiskompetansen din.” Før var det mer fokus på lese- og skrivevansker. Det høres ikke bra ut. Bedrift B: Vi har kalt det lese- og skriveverksted.

Blant kursleverandørene som deltok i fokusgruppene er det noen som er imot en slik strategi: En mener at det er vanskelig å målrette opplæringen når de må ”fordekke”, ”gå rundt grøten”, når bedriftene ønsker å dekke over problemene. De mener at man må ”kalle en spade for en spade”, på sikt er det bedre å ufarliggjøre problemene ved å synliggjøre for dem enn ved å tildekke dem.

I noen bedrifter foregikk kurset utenfor arbeidsplassen, for å skjerme deltakerne. Deltakelse skjedde ”anonymt”.

I utgangspunktet sa deltakerne at de ønsket å være anonyme. Så vi klarerte med lederne at folk bare skulle få ”snike” seg unna uten å si hvorfor.

Det er viktig med konfidensialitet. Men den dagen de melder seg på kurset må de ta det opp med lederen sin. Det er en terskel der også.

Flere av informantene fortalte at mange deltakere grudde seg til å gå til lederne og be om fri for å gå på lese og skrivekurs.” Jeg gikk til alle lederne og ga klar beskjed om at de ikke fikk lov til å nekte noen å ta fri for å gå på kurs.” Noen ansatte følte dårlig samvittighet:

A: Det blir færre på skiftet, og det hendte at man måtte stoppe en maskin. B: Det er et problem, noen ble gående alene med ti pasienter. Jeg følte at det var vanskelig å gå på kurs.

Så å si alle understreker at tillitsvalgte kan spille en svært viktig rolle i å ufarliggjøre opplæringen og motivere til deltakelse. Noen steder har tillitsvalgte selv deltatt på kurset, og bidratt til større åpenhet og ufarliggjøring av problemene.

Hvis de tillitsvalgte sier at dette er bra, så vil medlemmene akseptere det. Vi kjørte en pilotgruppe først. Så fikk vi dem til å sitte ute pauserommet og snakke med de andre. Da var det flere og flere som kom og ville være med.

Vi har brukt klubben veldig aktivt. Har også brukt de som har gått kurset, eller dvs. at det har gått av seg selv. De var de beste ambassadørene for dette. Man må

få arbeidskollegene til å prate om det, for da blir det mer interessant og reduserer terskelen for å ville prøve selv.

En av leverandørene sier:

Motivasjon er et nøkkelord. Det slår meg mer og mer hvor viktig motivasjon er. Vi gjør en jobb, men kommer ikke utenom at de inne i bedriften er viktigst. Sette dagsorden, ufarliggjøre. Tror fortsatt at de som trenger opplæringen mest, de når vi kanskje ikke godt nok. De kan for eksempel være syke når det er kartleggingsmøter. Det er en stor utfordring her.

En annen:

Man trenger kartlegging av alle for å unngå stigmatisering. Dersom tillitsvalgte engasjerer seg gir det motivasjon fra to sider. Forankring er viktig, at både ledelse og tillitsvalgte går ut felles. Informasjonsbiten er viktig. Mange bedrifter har gjort mye bra. Plakater med humor, det skaper nysgjerrighet. [Om en bedrift som kom skjævt ut:] De gjorde ikke informasjonsbiten godt nok. Det var skummelt og hemmelig. Ingen beslutning om kartlegging. Negative krefter har fått dominere.

Flere understreker at leverandørene kan spille en viktig rolle i å hjelpe bedriftene i å motivere ansatte. Noen har avholdt "nøkkelpersonkurs". De samler ledelse og andre nøkkelpersoner i en halv eller hel dag for å øke kompetansen om svake lese-/skriveferdigheter. Fra 2007 har det vært mulig å få støtte til motivasjons- og kartleggingsarbeid. På vårt spørsmål om hva som er de viktigste forutsetningene for å lykkes med opplæringen, var forankring et vanlig svar: "Holdninger i bedriftene – vi må ha lederne med på laget!"

Noen steder møter imidlertid leverandørene direkte negative reaksjoner, som ett sted der en ansatt i møte med kursleverandøren sa at "det var ikke noen lese- og skrivevansker her før du kom."

Ansatte med behov for lese- og skriveopplæring kan deles i ulike kategorier. Noen har dysleksi, men det er enighet blant bedriftene og kursleverandørene i fokusgruppene at dette er en relativt liten andel. De fleste har fått problemer fordi de oppgjennom årene "har skyddt alt som heter lesing og skrivning", og mange har dårlige erfaringer fra skoletiden. "Mange har hatt en vanskelig og problematisk historie med skolegang." "Bare negative opplevelser fra skolen".

Når de begynner å fortelle om sin skolehistorie – den ene er mer jævlig enn den andre.

En deltaker forteller:

Klart at læreren så at jeg ga F. Jeg var så drittlei skolen. Droppa ut etter halve niende. Dit kom jeg. De siste to åra var bare tull. Kan skylde på meg selv for at jeg har vært så dårlig.

Utfordringene med hensyn til å rekruttere deltakere gjelder stort sett lese-/skriveopplæring, og det synes vesentlig lettere å få folk med på datakurs enn lese- og skrivekurs. Flere av virksomhetene har opplevd at de har fått flere påmeldte til datakurs enn de har plass til. En leverandør sier:

Det er lange ventelister. Kommunen legger press på at de ansatte skal ta i bruk elektroniske systemer. Tanken bak var at de som aldri vil på kurs fordi de kanskje har lese- og skriveproblemer skulle komme. Det er ofte ikke vanskelig å motivere til IKT-kurs.

Flere av informantene hevder at det er det å erkjenne problemet og møte opp første dag som er den store utfordringen for lese- og skrivekurs, men at deltakerne ofte opplever at motivasjonen øker raskt etter kursstart.

Trikset er at de har en som kan hjelpe dem å se lyset. Det er viktig å bryte isen med det første kurset.

Ble vel mer motivert etter hvert. De som gikk lese- og skrivekurs fikk tilbud om datakurs – da ble det litt misunnelse blant de som takket nei til lese og skrivekurs, for de fikk ikke lov til å ta datakurset.

Leverandørene som deltok i fokusgruppene, beskrev målgruppa som heterogen, men tilhørende noen hovedkategorier:

Fire årsaker til lese- og skriveproblemer: De som ikke er norske, dyslektikerne, de kognitivt svake og de som ikke var spesielt interessert i skolen – fulgte aldri med. Det er flest av de siste. Den gruppa er veldig takknemlig å jobbe med. Der dreier det seg om å endre holdninger til å lese, e-post, bok, avis, datamaskin. Da gjør de mye av jobben selv.

Mange har rett og slett bare sluttet å lese og skrive siden ungdomsskolen.

Informantene anslår snittalderen på deltakerne mellom 45 og 50 år. Det er imidlertid også noen som kommer rett fra videregående skole.

Tragisk at det kommer mennesker rett fra skolen som det norske arbeidslivet må ta seg av og gi opplæring.

2.1.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne

Hvem er deltakerne på kurs?

Vi kan ikke forutsette at deltakerne som svarte på spørreundersøkelsen gir et representativt bilde av alle deltakere på BKA, siden vi trolig har hatt større problemer med å få med de svakeste/mindre motiverte deltakerne. Spørreundersøkelsen gir likevel et bilde som underbygger informasjonen fra andre kilder.

Blant de 18 virksomhetene som er representert i spørreundersøkelsen, er virksomheter innen industri og pleie-/omsorgssektoren helt dominerende.

Tabell 2.1 Fordeling på næringsgrupper

	Antall	Prosent
Industri	22	37
Bygg/anlegg og transport/lager	9	15
Skole og barnehage	5	8
Helse og pleie/omsorg	17	29
Hotell/restaurant og annen tjenesteyting	6	10
Total	59	100

Over halvparten av deltakerne (33 personer) har gått på rene datakurs, mens ¼ (15 personer) oppgir at de har deltatt i lese-/skiveopplæring, og i underkant av 20 prosent (11 personer) har deltatt på kurs som kombinerer de to. Til sammen er det altså 26 deltakere som har fått noe lese-/skriveopplæring, og 44 deltakere som har fått noe dataopplæring. Det er ingen av deltakerne som har gått på kurs hvor det har vært matteopplæring.

Et stort flertall av deltakerne innen de tjenesteytende næringene har deltatt på rene datakurs, mens det i industrien er et stort flertall som enten har hatt kurs i lesing/skriving eller kombinerte kurs.

6 av 10 deltakere er kvinner. Kjønnfordelingen er som forventet skjev mellom næringer. Over 2/3 av deltakerne i bedrifter innen industri, bygg/anlegg og transport/lager er menn, mens ingen av deltakerne som jobber i skole/barnehage eller helse og pleie/omsorg er menn. Det betyr at det også er ulik kjønnfordeling på de ulike typene kurs: Dobbelt så mange kvinner som menn har gått på rene datakurs, mens det på de andre kurstypene er en ganske jevn kjønnfordeling.

I Tabell 2.2 viser vi fordelingen av deltakerne på noen hovedgrupper av yrker. Svarene på spørsmålet om yrke ble kategorisert av intervjuerne etter SSBs yrkesklassifisering.¹³ Vi ser at en hoveddel av deltakerne hadde yrker som maksimum krever kompetanse på videregående skoles nivå. 39 prosent hadde yrker som ikke krever spesiell kompetanse – det er altså en sterk overrepresentasjon av denne gruppa.

Tabell 2.2 Fordeling på yrkesgrupper

	Antall	Prosent
Yrker som krever høyskole/universitetsutdanning	3	5
Tjenesteytende yrker som normalt krever videregående skole	18	31
Industri- og håndverksyrker som normalt krever videregående skole	15	25
Yrker uten noe spesielle kompetansekrav	23	39
Total	59	100

¹³ Standard for yrkesgruppering (STYRK).

Tilsvarende hadde 22 prosent av deltakerne ingen utdanning utover grunnskole, og 64 prosent hadde videregående utdanning som sin høyeste utdanning. Yrker og utdanningsnivå varierer imidlertid betydelig etter type kurs. Blant deltakere som bare har grunnskole er det en mindre andel som har hatt dataopplæring, og en større andel lese- og skriveopplæring, enn blant deltakere med høyere utdanning

Så å si alle deltakerne med yrker som krever høgskole/universitetsutdanning og tjenesteytende yrker som normalt krever videregående skole, deltok på rene datakurs. For de to siste yrkesgruppene - industri- og håndverksyrker som normalt krever videregående skole, og yrker uten noe spesielle kompetansekrav – er flere kurstyper representert. Blant de som gikk på rene lese- og skrivekurs, er yrkesgruppene uten noe spesielle kompetansekrav helt dominerende.

Et flertall av deltakerne hadde ikke deltatt i kurs eller annen organisert opplæring som bedriften har tilbudt i løpet av de siste 2 årene før BKA-kurset. Det gjelder for alle typene kurs.

Gjennomsnittsalderen for deltakerne er 47 år. 20 prosent er under 40 år, mens 43 prosent er over 50. De fleste deltakerne er med andre ord godt voksne. De som deltok på ren lese- og skriveopplæring er i gjennomsnitt noe yngre enn de som deltok på andre typer kurs. 5 av de 59 deltakerne har ikke norsk som morsmål.

Rekruttering, motivasjon og behov

Fra fokusgruppene har vi fått et klart inntrykk av at det er en utfordring å rekruttere deltakere, særlig når det gjelder lese- og skriveopplæring. I spørreundersøkelsen stilte vi en del spørsmål om rekrutteringsprosessen.

Vi stilte spørsmål om hvordan deltakerne i utgangspunktet hadde fått vite om kurset. Som vi ser av Tabell 2.3, ble det ofte informert på flere måter. De fleste deltakerne fikk informasjon om kurset ved at det ble gitt skriftlig informasjon til alle i virksomheten. Mange ble dessuten informert av en leder og/eller det ble holdt informasjonsmøte. Kurs som inneholder noe lese-/skriveopplæring, skiller seg ut ved at nesten alle deltakerne fikk informasjon om det på et informasjonsmøte, mens det bare gjelder 1/3 av deltakerne på rene datakurs.

Tabell 2.3 Informasjon om kurset

	Antall	Prosent
Ble det gitt skriftlig informasjon til alle i virksomheten, for eksempel ved oppslag, intranett eller lignende?	45	78
Ble det holdt informasjonsmøte?	35	60
Informerte en leder deg om kurset?	38	66
Informerte en tillitsvalgt deg om kurset?	14	24
Var det en kollega som fortalte deg om kurset?	20	34
Antall svar	58	

82 prosent av deltakerne oppgir at alle i virksomheten som ønsket det, kunne melde seg på kurset. Det gjelder i noe mindre grad på rene datakurs enn på de andre kursene. 1/3 oppgir at det ble gjennomført tester i forkant av kurset. Det er imidlertid bare 1 av 33

deltakere på rene datakurs som svarte det, mens det gjelder så mye som $\frac{3}{4}$ av deltakerne på kurs som inneholdt lese-/skriveopplæring.

29 prosent av deltakerne oppgir at de ble spesielt oppfordret til å delta. I de fleste tilfellene var det vedkommendes leder, den i bedriften som hadde ansvar for kurset, og/eller den som skulle holde kurset, som oppfordret dem spesielt til å delta. Det var imidlertid bare 4 deltakere som oppfattet det som et krav å delta på kurset.

Det er få av deltakerne som svarer at de var i tvil om de skulle delta i kurset (15 prosent). De fleste av dem begrunner det med at de var usikre på om de hadde behov for denne typen kurs. Et par oppgir at de hadde vært plaget av sykdom og at de var usikre på om de ville takle det. Blant de som deltok på rene datakurs var det bare 6 prosent som var i tvil. Av de 59 deltakerne som deltok i undersøkelsen var det bare 3 som svarte at de sluttet før kurset var ferdig. En av dem oppga at årsaken var at han eller hun mistet motivasjonen underveis. Sykdom var en annen årsak.

Vi stilte et åpent spørsmål om hva deltakerne mener var den viktigste grunnen til at de meldte seg på kurset. Det er noen hovedkategorier av svar som går igjen. De største gruppene er de som på ulike måter uttrykker et generelt ønske om å lære mer (34 personer). I tillegg er det en gruppe som svarer at de hadde behov for å lære mer for å mestre jobben (10 personer), seks personer oppgir at de hadde lese- og skrivevansker, og fem personer at de oppfattet det som et krav fra arbeidsgiver.

Bare $\frac{1}{4}$ av deltakerne oppga at de hadde hatt en samtale med kurslæreren før kurset startet, for å finne ut hva de ønsket og hadde behov for å lære. Vi spurte deltakerne om hvilke temaer de *selv* vurderte at de hadde behov for å lære mer om, før de begynte på kurset. Vi hadde listet opp følgende temaer, og stilte spørsmålene bare til de som hadde gått på kurs med den aktuelle typen opplæring:

Lese-/skriveferdigheter:	Digitale ferdigheter:
Rettskriving	Å finne og lagre filer
Grammatikk og tegnsetting	Word
Lesehastighet	Excel
Å forstå kompliserte tekster	E-post
Ordforråd	Internett
Annet	Spesielle programmer som dere bruker i din virksomhet
	Annet

Hvert av de tre temaene rettskriving, grammatikk og tegnsetting, samt lesehastighet blir nevnt av $\frac{3}{4}$ av deltakerne som hadde hatt lese- og skriveopplæring. Deretter kom ordforråd og ”å forstå kompliserte tekster”. Det var imidlertid over halvparten av dem som svarte ja på hvert enkelt av disse temaene. Blant ”andre temaer” som ble spesifisert var studieteknikk/bruk av tankekart (5 deltakere).

Blant deltakerne som hadde hatt dataopplæring, var følgende temaer de som flest oppga at de hadde behov for å lære mer om: Å finne og lagre filer, å bruke Word og e-post. Deretter kom internett og Excel. Bare for ett av de temaene vi listet opp var det under halvparten som mente de ikke hadde behov for å lære mer: ”Spesielle programmer som dere bruker i din virksomhet”.

2.1.3 Spørreundersøkelsen til leverandørene

Av de 10 kursleverandørene som besvarte spørreundersøkelsen er det tre som hadde arrangert kurs med lese-/skriveopplæring, tre dataopplæring og fire hadde en kombinasjon.¹⁴ I spørreundersøkelsen stilte vi kun noen få spørsmål om deltakernes motivasjon og behov.

Leverandørene oppgir at mellom 7 og 24 deltakere begynte på kursene, og mellom 2 og 20 fullførte. Det frafallet de rapporterer er større enn svarene fra deltakerne kunne tyde på. Det er imidlertid ikke urimelig at vi har et skjevt utvalg av deltakere i spørreundersøkelsen, ved at en mindre andel av de som ikke fullførte, var villig til å delta.

På spørsmål om leverandørene deltok i informasjons- eller motivasjonstiltak i bedriftene, er det sju av dem som oppgir at de organiserte tester/kartlegginger, fem av dem deltok i informasjonsmøte som var åpent for alle ansatte, og fem holdt nøkkelpersonkurs i forkant av kurset (for å informere og forankre kurset hos ledere og andre nøkkelpersoner). Fem av leverandørene nevner også andre informasjons-/motivasjonsaktiviteter:

- Bedriftsavis
- Deltok på møter hvor ledelsen/nøkkelpersoner var til stede og motivasjonstiltak ble diskutert
- Informerte om tiltaket i én-til-én samtaler på bedriften
- Møte med ledelse, informasjonsskriv til alle, kontaktpersoner på avdelingene
- Samtaler og info i lokaler brukt av ansatte i arbeidssituasjon, pauserom etc.

2.1.4 Oppsummering

Vi oppsummerer her noen hovedresultater om temaet deltakelse, rekruttering og motivasjon hos arbeidstakerne.

- I virksomhetene er det som regel frivillig å delta på kurs. I forkant av kurs med lese-/skriveopplæring ble det ofte arrangert tester, der de ansatte fikk en tilbakemelding om de burde delta i kurs eller ikke.
- Det har i liten grad vært noen begrensning på deltakelse i kurs i lesing/skriving – tvert imot har virksomhetene hatt en stor utfordring med hensyn til å rekruttere deltakere. På noen rene datakurs har det imidlertid ofte vært flere søkere enn plasser.
- Så vel virksomhetene som kursleverandørene har jobbet aktivt for å motivere flere deltakere til å delta. De legger stor vekt på ufarliggjøring av det å ha svake lese-/skriveferdigheter, og mange legger vekt på at flere aktører må engasjere seg i dette. Leverandørene kan gjøre en viktig innsats, og det er viktig at både ledere og tillitsvalgte bidrar til å motivere til deltakelse.

¹⁴ En av de vi regner som lese-/skriveopplæring oppgir at kurset dreide seg om ”Lese og kommunikativ/muntlig undervisning”.

- Det synes som om kursene – spesielt innenfor lese-/skriveopplæring treffer målgruppa ganske bra. Særlig deltakere på lese-/skrivekurs har lav utdanning og yrker med lave kompetansekrav.
- Deltakerne på kurs med lese-/skriveopplæring oppgir selv at de særlig hadde behov for å forbedre sine ferdigheter med hensyn til rettskriving, grammatikk/ tegnsetting og lesehastighet. Innenfor digitale ferdigheter er det flest som oppgir at de har behov for å lære om å finne og lagre filer, Word og e-post.

Utfordringene knyttet til å avdekke og erkjenne behov for opplæring, samt motivere de aktuelle deltakerne, er sentrale problemer på etterspørselssiden i opplæringsmarkedet. Mange av aktørene i BKA er engasjert i problematikken, og en del virksomheter synes å ha lagt mye ressurser i motivering, ufarliggjøring mv. Leverandørene bistår dem i dette arbeidet. Vår vurdering er at BKA har virket positivt for å synliggjøre problemene i de aktuelle virksomhetene, og at dette trolig kan ha en ringvirkning til andre deler av arbeidslivet.

Ifølge tidligere forskning (se kapittel 1.2) investerer virksomhetene spesielt lite i opplæring til de som har minst fra før – jo høyere utdanning du har, desto større sannsynlighet til at arbeidsgiveren din finansierer kurs/videreutdanning på deg. Vi finner at BKA-midlene særlig bidrar til opplæring for ansatte som i liten grad ellers ville fått det – først og fremst gjelder det lese- og skriveopplæringen.

2.2 Innholdet i opplæringen, aktørenes vurderinger

2.2.1 Fokusgrupper

Innhold og omfang av kursene

Blant de 10 bedriftene som var representert i fokusgruppene, hadde fem hatt rene datakurs, mens fem hadde hatt lese-/skrivekurs eller en kombinasjon. De fleste avholdt kursene delvis i arbeidstida, delvis på fritida. Mange av virksomhetene har skift- eller turnusarbeid. En måte å organisere det på var derfor å ”spise” av skiftene i begge ender, slik at noen ble på jobb noe utover arbeidstidens slutt, mens andre kom noe før arbeidstidens begynnelse.

Det synes som om dataopplæringen hadde noenlunde samme innhold i alle virksomhetene, og er rettet mot personer som knapt har ”tatt i” en PC før. Omfanget på disse kursene har variert mellom 6 og 30 timer.

Vi begynte bokstavelig talt med å skru på datamaskinen. Så gikk vi inn i Word, og avsluttet med å gå inn på Internett.

De fleste informantene rapporterer at innholdet i datakursene dreide seg om grunnleggende kunnskap om hvordan PC’en virker, bruk av mus og hurtigtaster, grunnleggende Windows, åpne program, lagring og filbehandling, e-post og internett.

Windows, Word, Excel, Internett/intranett. Man fikk velge. Men når man skulle skrive rapporter så tok man utgangspunkt i bedriftens rapporter (sikkerhetsrapporter osv).

Noen av de offentlige virksomhetene har gjennomført opplæringen med interne lærekrefter, et par av dem har engasjert et firma. I én av virksomhetene ble opplæringen organisert som ”likemannsopplæring”. Det innebar at en av de ansatte først fikk opp-

læring, for så å avholde kurs for andre. Det var ulike meninger blant informantene om hvor hensiktsmessig et slikt opplegg er, men det var enighet om at det ikke kan benyttes for lese-/skriveopplæring.

Flere av informantene framhever at det er stor forskjell på lese-/skriveopplæring og dataopplæring. Omfanget på de kursene de har erfaring fra innenfor lese-/skriveopplæring ligger på mellom 50 og 100 timer. Noen av virksomhetene har arrangert flere etterfølgende kurs på suksessivt nivå.

50 timers bolker. Du kan ikke forvente alt av det. Det er et kort kurs egentlig. En slik prosess tar lang tid for de som sliter mest.

Vi må ikke late som om alt er løst på 50 timer.

Noen er bare et stykke på vei etter 300 timer, andre har lært seg mye.

Noen av virksomhetene har som nevnt hatt kurs med både data- og lese-/skriveopplæring. En av informantene forteller at de først arrangerte rene lese- og skrivekurs, men at de hadde problemer med å rekruttere deltakere. Så supplerte de med grunnleggende dataferdigheter, da økte oppslutningen. Dette har med andre ord skjedd som et rent ”markedsføringstiltak”. Selv om PC benyttes i alle lese-/skrivekursene, som et verktøy, krever det lite generell opplæring i PC-bruk.

Tilpasning av opplæringen

Informantene som deltok i fokusgruppene forteller om flere måter som kursene ble tilpasset på. De gir eksempler på hvordan kursene ble tilpasset til den enkelte deltaker, og hvordan de ble tilpasset til arbeidssituasjonen/bedriften. Alle understreker at det først og fremst avhenger av læreren/veilederen hvordan dette fungerer, og de deltakerne som deltok i fokusgruppene var svært fornøyd med lærerne..

Det er en utfordring med nivåforskjeller. Veldig viktig hvordan den som holder kurset takler det. Tror det har gått bra, fordi kursholderen tok hensyn til hver enkelt.

Vi er prisgitt gode lærere/veiledere. Mange som sliter hardt kan ikke lese personalhåndboka - kanskje et bilmagasin er et alternativ. Da trenger vi fleksible og individuelle opplegg.

Vi hadde lang diskusjon om nivåtilpasning. Brukte derfor kartleggingen til [leverandøren]. Sendte brev til de ansatte med beskjed om de hadde eller hadde ikke behov for opplæring. Det var enorme nivåforskjeller, en stor utfordring for kursarrangør, sånn at det kan være interessant for alle. Jeg snakket med læreren innimellom. Han prøvde så godt han kunne.

Noen av deltakerne i lese-/skriveopplæring forteller at de brukte dataverktøy med moduler for forskjellig tema og vanskelighetsgrad. De kunne selv velge hva de hadde behov for å trene på. En forteller at de ved kursstart hadde en samtale med lærer der de krysset av hva de hadde behov for. Men ikke alle var fornøyd:

Jeg skulle gjerne hatt et annet kurs hvor jeg kunne ha lært det jeg trenger å lære, istedenfor at vi måtte gå gjennom det som var bestemt på forhånd.

Kursene ble i ulik grad tilpasset *bedriften*. Noen brukte jobbrelaterte dokumenter til å trene på.

Deltakerne møtte virksomhetens intranett, og sitt eget skjermbilde. Når vi jobbet med tekster var det kjente tekster fra egen arbeidsdag. Vi forsøkte å få med malene fra arbeidsplassen.

Vi sier at dersom dere har brosjyrer, personalhåndbok, intranett, så kom med det. Dette er veldig nyttig grunnlag for å lage gode kurs.

En av kursleverandørene forteller at de har begynt med en introduksjonsrunde på begynnelsen av kurset: Læreren får en omvisning i bedriften, der deltakerne forklarer hva de jobber med. Det bidrar både til at læreren kan gjøre opplæringen relevant, og det gir deltakerne en selvtilitt i form av at det blir synliggjort at de har kunnskap som ikke læreren besitter.

En annen leverandør forteller at hun tar bilder rundt i bedriften, og benytter billedmateriale i opplæringen, til å assosiere og skrive assosiasjonstekster.

Noen av leverandørene gir deltakerne tester underveis i kurset – de mener at det bidrar til motivasjon når deltakerne ser sin egen forbedring. Men det er ulike meninger om dette. Andre framhever at det viktige er å skape trygghet i læresituasjonen, og da kan bruk av tester være lite hensiktsmessig.

2.2.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne

Blant deltakerne som deltok i spørreundersøkelsen hadde som nevnt over halvparten gått på rene datakurs, mens ¼ oppgir at de har deltatt i lese-/skriveopplæring, og i underkant av 20 prosent har deltatt på kurs som kombinerer de to.

Det er stor spredning i hvor omfattende kursene blir oppgitt å være. I gjennomsnitt svarer deltakerne at kurset har foregått i 6 timer i uka, og i 11 uker. De rene lese-/skrivekursene har foregått i færre timer i uka, men over flere uker, enn datakusene, mens de kombinerte kursene har pågått over flest uker.

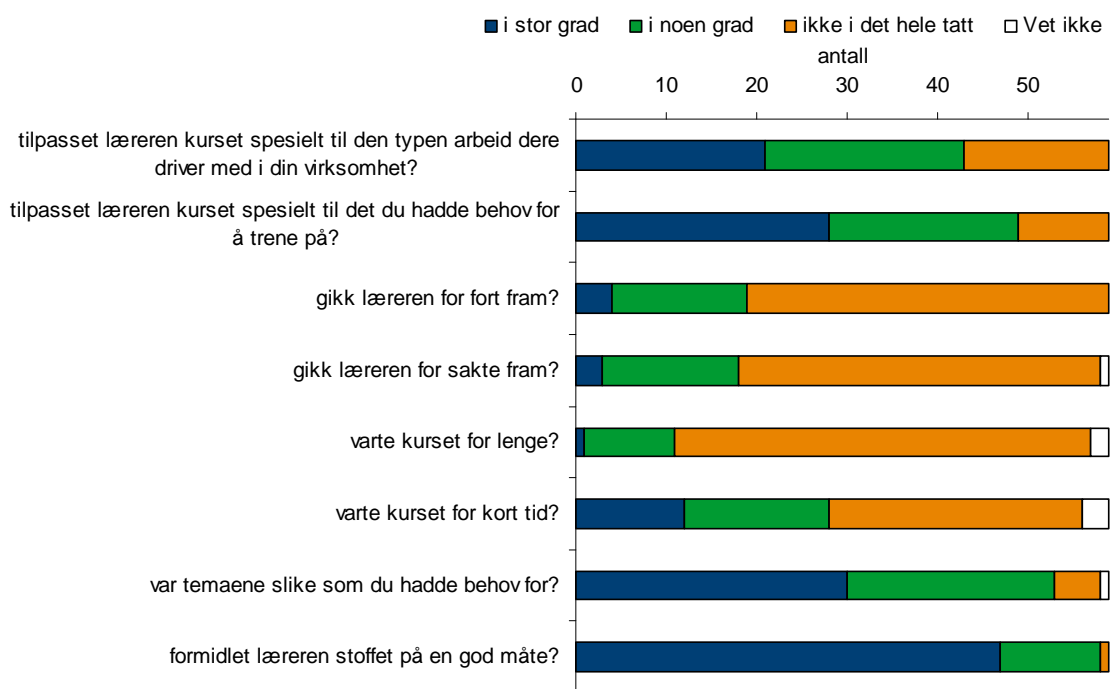
Over halvparten av deltakerne deltok på kurs som dels foregikk i arbeidstiden, dels på fritiden. Blant de resterende var det flest som gikk på kurs som foregikk på fritiden. 86 prosent oppgir at de hadde en ekstern lærer på kurset.

Vurdering av kurset

Vi stilte noen spørsmål om hva deltakerne mente om selve kurset. Spørsmålene og svarene er gjengitt i Figur 2.1. En relativt stor andel mener at læreren tilpasset kurset spesielt til den enkelte deltakers behov og/eller til den typen arbeid den enkelte virksomhet driver. Nesten halvparten svarer at læreren ”i stor grad” tilpasset kurset spesielt til hans eller hennes behov, noe færre at det ble tilpasset etter typen arbeid i virksomheten.

Det er få som mener at læreren gikk for fort fram, eller for sakte fram, eller at kurset varte for lenge. Nesten halvparten mener imidlertid at kurset varte for kort tid – i stor eller noen grad. De fleste oppfattet at temaene i kurset var slike som de hadde behov for, og hele 98 prosent av deltakerne mener at læreren i stor eller noen grad formidlet stoffet på en god måte.

Figur 2.1 Hva du mener om selve kurset. I hvilken grad... Antall deltakere

Med et par unntak er det lite forskjeller i vurderingene av kurset avhengig av type kurs deltakerne har gått på. Deltakerne på rene lese-/skrivekurs skiller seg ut ved at en svært høy andel svarer at læreren i stor grad tilpasset kurset spesielt til det *de* hadde behov for å trene på. Det gjelder 80 prosent av dem, mot 36 prosent av deltakerne på de andre typene kurs. 31 av 33 deltakere på rene datakurs svarte ”ikke i det hele tatt” på spørsmålet om kurset varte for lenge. Datakursene er da også de kursene som varer i kortest tid.

Alle deltakerne med unntak av én svarer at han/hun vil anbefale andre å delta på et tilsvarende kurs hvis det er aktuelt.

2.2.3 Spørreundersøkelsen til leverandørene

Som tidligere nevnt hadde tre av leverandørene i undersøkelsen arrangert kurs med lese-/skriveopplæring, tre dataopplæring og fire hadde en kombinasjon. Seks av dem oppgir i spørreundersøkelsen at de holdt kurs 4-6 timer i uka, men det minste var én time og det meste var 14. Totalt antall timer for kurset varierer fra 20 til 100. De rene datakursene hadde mindre omfang av kursene med lese-/skriveopplæring.

Vi stilte dem spørsmål om hvorvidt og hvordan de tilpasset kurset spesielt til den aktuelle bedriften ved å 1) benytte felles materiell fra bedriften i opplæringen, 2) at deltakere selv brakte med seg materiell som de brukte i arbeidet, og/eller 3) legge særlig vekt på opplæring i ferdigheter som deltakerne hadde bruk for i arbeidet

Ni av de 10 leverandørene oppga at de ”særlig la vekt på opplæring i ferdigheter som deltakerne hadde bruk for i arbeidet”. Det var henholdsvis fem og fire som oppga at de benyttet felles materiell fra bedriften i opplæringen og/eller deltakere brakte selv med seg materiell som de brukte i arbeidet. Under ”andre måter” å tilpasse kurset til den enkelte bedrift, var det fire leverandører som oppga at de tilpasset kurset i forhold til organisering av arbeidstiden på bedriften.

På spørsmål om de hadde omvisning på bedriften eller skaffet informasjon om bedriften på noen annen måte før eller på begynnelsen av kurset, svarer alle ja. Sju ved at de hadde samtaler med ledere eller andre nøkkelpersoner for å skaffe informasjon om bedriften, én ved at de hadde omvisning på bedriften. En oppga at de kjente bedriften fra før, og én at de kjenner sektoren, og dessuten ”etablerte en pilotgruppe fra arbeidsstedet som deltok i utviklingsarbeidet”.

Vi stilte også spørsmål om leverandørene tilpasset opplæringen til den *enkeltes* behov, 1) på grunnlag av tester/kartlegging før eller ved kursstart, 2) på grunnlag av samtaler med den enkelte deltaker før eller ved kursstart for å finne ut hva de ønsket og hadde behov for å lære, og/eller 3) ved at deltakerne underveis i kurset kunne velge hva de ønsket å trene på. Sju oppga at det skjedde på grunnlag av tester/kartlegging før eller ved kursstart, seks på grunnlag av samtaler med den enkelte deltaker, og like mange oppga at deltakerne underveis i kurset kunne velge hva de ønsket å trene på. Et par utdypet svarene slik:

Da dette er et kurs som den enkelte gjennomfører ved PC'en kunne tempo og progresjon bestemmes av den enkelte deltaker

Etter testing ble det laget individuelle opplæringsplaner for hver enkelt deltaker

Gruppen ble så liten på dette første kurset at det var god anledning til å tilpasse individuelt

2.2.4 Oppsummering

Vi kan oppsummere funnene som dreier seg om innholdet og organisering av kursene på følgende måte:

- Individuell tilpasning av opplæringen oppfattes som en utfordring, siden deltakergruppen har svært ulike behov/nivå.
- Det er imidlertid enighet mellom de ulike aktørene om at opplæringen i stor grad tilpasses den enkeltes behov. Dette gjelder ifølge deltakerne i størst grad lese-/skriveopplæringen.
- Et flertall av tilbakemeldingene tilsier at man også har klart å tilpasse kursene til den enkelte virksomhet - om enn i noe mindre grad enn den individuelle tilpassningen.
- Så vel virksomhetene som deltakerne er svært fornøyde med gjennomføringen av kursene. Særlig får lærerne svært positive tilbakemeldinger.

2.3 Deltakernes utbytte/resultater

2.3.1 Fokusgrupper

I fokusgruppene – både de med bedriftsledere og/eller kursdeltakere, ble det lagt stor vekt på hvilket utbytte deltakerne hadde av kursene. Det er to hovedkategorier av utbytte/resultater som trekkes frem som et resultat av kurset: Det faglige utbyttet, og de mer psykologiske aspektene, først og fremst knyttet til mestringsevne og selvtillit.

Noen av bedriftene har evaluert kurset og ser positive resultater i form av bedre ferdigheter. Også mange deltakere formidler at de er blitt bedre til å lese/skrive, bruke PC osv. Flere av dem vi snakket med understreket imidlertid at det er vanskelig å se om

de enkelte har styrket kompetansen. En bedriftsleder mener at det på ingen måte er snakk om noen radikal forbedring av ferdigheter, men at selv små drypp av læring gir utslag over tid.

Forbedrede ferdigheter går ofte hånd i hånd med økt mestringsfølelse og bedre selvtillit i arbeidssituasjonen. Dette illustrerer vi med et utsagn fra en kursdeltaker i fokusgruppene:

Når det gjelder lese og skrive så er jeg blitt flinkere. Før så var det vanskelig med to l'er og to m'er, men nå er jeg blitt sikrere på meg selv. Det stoppet litt opp før. Føler meg sikrere både i jobb og privatliv.

Men også bedriftene opplever at økt mestring og selvtillit kan komme dem til gode. Bedre basisferdigheter kan for eksempel gi seg utslag i at det er enklere å rekruttere ansatte til tillitsverv, få dem til å snakke i forsamlinger osv. Flere av kursdeltakerne peker også på at de er tryggere på seg selv i forhold til å skrive nå, og ikke så redd for å gjøre feil som de var før. Bedriftene opplever dette også som viktig i forhold til kunder. En bedriftsleder uttalte:

Hvis det er tilløp til ulykker skal det skrives en avviksrapport. Det kom mange rare beskrivelser. En del harselering med det. Vi hadde møter med kunder som skulle ha innsyn. Etter å ha satt dette på dagsorden er det slutt på det. Vi har fått et annet fokus, det er ingen som vitser med dårlig språk lengre. Fått økt fokus på at ting skal være forståelig.

Spesielt bedriftslederne er opptatt av at kursvirksomheten har skapt en annen kultur innad i bedriftene med økt aksept for både problemer og tiltak for å gjøre noe med dem. En bedriftsleder omtaler en medarbeider som ”ble forbanna da vi skulle starte lese- og skrivekurs”. Vedkommende hadde slitt mye på skolen, men ”vokste enormt gjennom kurset”. Flere vi snakker med sier at mange av deltakerne har trodd at ”de var dumme på skolen”, men at kursvirksomheten i bedriften har fått dem til å innse at det er mange andre voksne som sliter med det samme som dem. Mange bedrifter mener således at de har klart å snu aktiviteter knyttet til basisferdigheter fra noe negativt til positivt. Ifølge bedriftene – og også deltakerne – har økt selvtillit gitt seg en rekke ulike positive utslag:

- Noen forteller at de nå har lest den første boka i hele sitt liv.
- Noen har kjøpt seg egen pc etter kurset.
- Ën bedrift mener sykefraværet har gått ned, og mener dette skyldes at kursvirksomheten gir de ansatte en følelse av å bli tatt vare på.
- Flere deltakere har vist interesse for å gå på flere kurs (for eksempel å lære seg å styre nye maskiner). En bedrift mener den positive holdningen til mer læring bør følges opp av informasjon om rettighet til grunnskoleopplæring.
- Flere deltakere sier at de tør mer nå – at de kvier seg mindre for å prøve og feile.

En av bedriftslederne oppsummerer deltakernes utbytte slik:

Dette er langsiktige ting. Vi kan ikke snu opp og ned på hele verden nå. De det gjelder har dratt dette problemet med seg i mange år. Da tar det tid å komme videre. De som føler veldig ubehag ved å ikke kunne ting. Å gi dem trygghet er veldig positivt for bedrift og samfunn. Direkte resultater? Noen har gått til innkjøp av PC, andre har brukt intranett aktivt, noen har bestilt reiser på internett. Vi har ikke hatt til hensikt å måle hvor flink man er blitt. Ikke interessant. Flere

har meldt seg på til å kunne styre maskiner. Helheten gjør at dette er noe positivt for bedriften. Vi ønsker å sette i gang med et nytt videregående kurs.

Det er imidlertid enkelte bedriftsledere som er uenig i at tester ikke er hensiktsmessig. En bedriftsleder vi snakket med opplevde tester som noe veldig positivt. I vedkommendes bedrift viste testene stor fremgang, noe som virket motiverende på deltakerne. Denne bedriften brukte tester aktivt - på en original måte:

Hver gang vi ser at noen har hatt noe progresjon tar vi en test – for å få mestringsopplevelser.

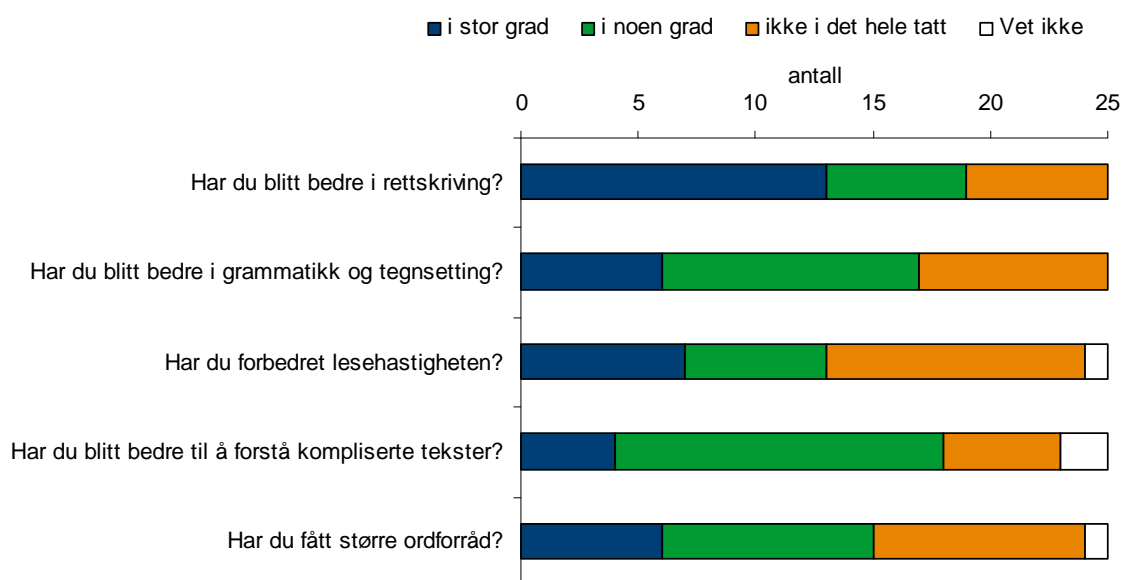
2.3.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne

Økte ferdigheter?

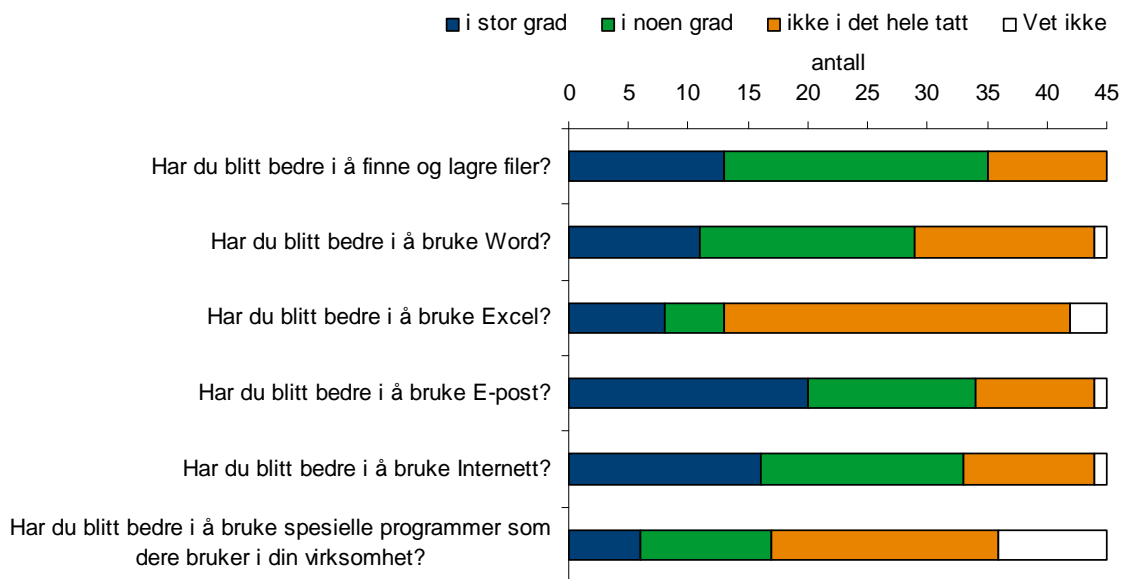
I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål til deltakerne om de mente at de har fått bedre ferdigheter av kurset, innenfor hvert av de samme temaene som vi hadde spurt om de hadde behov for. I Figur 2.2 viser vi svarene blant de som gikk på kurs med opplæring i lese- og skriveferdigheter. Vi ser at det er flest som mener at de er blitt bedre i rettskriving – over halvparten svarer ”i stor grad” på det, og ytterligere ¼ svarer ”i noen grad”. Det er færrest som i stor eller noen grad mener at de har forbedret lese-hastigheten, men for alle temaene er det over halvparten som mener at de har økt ferdighetene.

Innenfor data er det flest som oppgir at de er blitt bedre til å finne og lagre filer, å bruke e-post og internett (se Figur 2.3). Rundt ¾ svarer i noen eller i stor grad for hvert av disse temaene.

Figur 2.2 Lese-/skriveopplæring. I hvilken grad deltakerne har fått bedre ferdigheter av kurset

Figur 2.3 Dataopplæring. I hvilken grad deltakerne har fått bedre ferdigheter av kurset

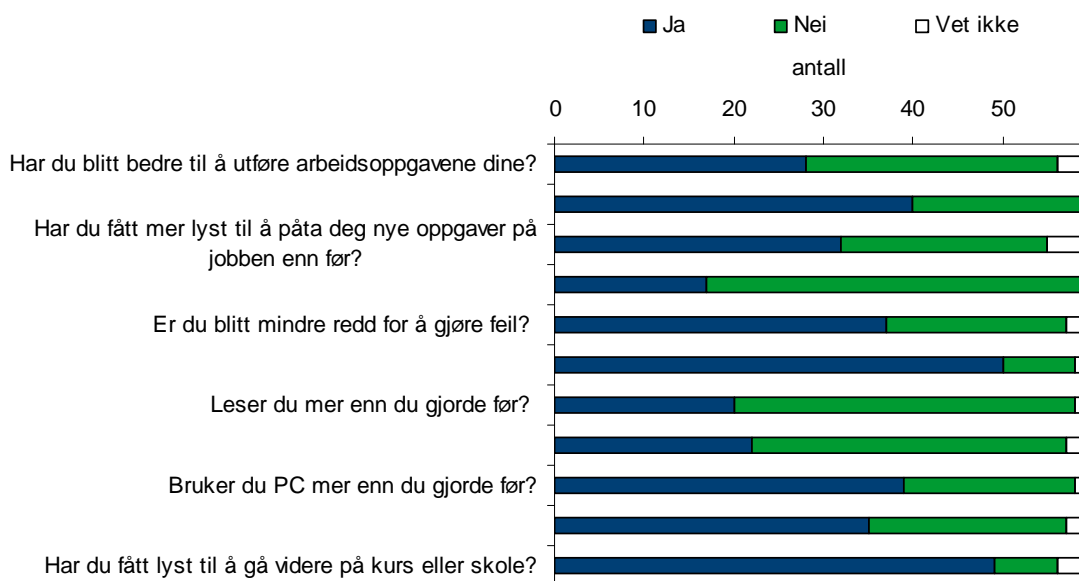
Andre mulige resultater

Vi satte opp en del spørsmål om andre mulige resultater av kurset, og ba respondentene for hver av dem svare ja eller nei (se Figur 2.4). Vi ser at det er flest deltakere som svarer bekreftende på at de har hatt nytte av det de lærte på kurset i *fritida*, og at de har fått lyst til å *gå videre* på kurs eller skole. Henholdsvis 86 og 84 prosent svarer ja på de to spørsmålene. Videre er det en god del som svarer at de har fått mer lyst til å ta i bruk *ny teknologi* enn før, og at de bruker PC mer enn de gjorde før. Det er relativt få (29 prosent) som svarer at de har fått nye arbeidsoppgaver i jobben, og heller ikke så mange som oppgir at de leser eller skriver mer enn før.

Vi forventer at svarene på disse spørsmålene avhenger av innholdet i kursene deltakerne gikk på. Det er imidlertid relativt mye samsvar mellom hvordan deltakerne på de ulike typene kurs svarer på disse spørsmålene. Noen unntak: Blant de som gikk på rene lese-/skrivekurs er det enda mer vanlig å svare at de har fått lyst til å gå videre på kurs eller skole – *alle* svarer ja på det. Videre er det en stor andel av dem som er blitt mindre redd for å gjøre feil, og som har fått mer lyst til å påta deg nye oppgaver på jobben enn før (79 prosent av dem svarer ja på hvert av disse spørsmålene).

Blant de som har gått på rene datakurs er det særlig mange som svarer bekreftende på at de har fått mer lyst til å ta i bruk ny teknologi enn før (82 prosent), og at de bruker PC mer enn før (76 prosent).

Figur 2.4 Andre mulige resultater av kurset

Vi stilte også et åpent spørsmål om hva deltakerne vil si er den *viktigste* effekten av kurset for dem. Det var to som ikke svarte på dette spørsmålet, og én som svarte at kurset ikke hadde hatt noen effekt. Blant de øvrige er det svært mange som svarer at kurset har gitt dem mer trygghet, større selvtillitt, at de i større grad tør å prøve seg på pc, tør å skrive osv. For eksempel: ”Tørre å bruke datamaskin, er mer inne på nettet”, eller mer generelt, ”Bedre selvtillitt”. Fire av 10 deltakere ga denne typen svar.

Over 1/3 oppga ulike typer læring som viktigste effekt av kurset, for eksempel ”Lærte mye”, ”Lærte bruk av PC”, osv. Andre typer svar er ”Lært å lære”, ”Fått lyst til å lære mer”, ”Mer forståelse”, ”Erkjenne problemet”.

Nesten alle som deltok i et kurs uten dataopplæring kunne være interessert i å delta på kurs i grunnleggende dataferdigheter, hvis virksomheten deres tilbød det, og over halvparten av de som deltok på rene datakurs kunne være interessert i å delta på kurs i grunnleggende lese- og skriveferdigheter, hvis virksomheten deres tilbød det.

2.3.3 Oppsummering

Vi kan oppsummere funnene våre som omhandler resultatene og deltakernes utbytte av kursene på følgende måte:

- Deltakernes utbytte/resultater av kurset er vanskelig å måle, og virksomhetene mener at kvantifiserbare resultater mest sannsynlig ville vist beskjeden fremgang. Det blir understreket at en betydelig bedring av lese-/skriveferdighetene krever en langsiktig innsats.
- Deltakernes subjektive vurdering er at de har fått bedre ferdigheter, blant de som har hatt lese- og skriveopplæring gjelder det særlig i rettskriving. Deltakere med dataopplæring mener at de i størst grad er blitt bedre til å behandle filer, bruke e-post og internett.
- Både deltakerne og bedriftene legger imidlertid vekt på en rekke positive sideeffekter av kursene. For eksempel knyttet til deltakeres opplevelse av å mestre

situasjoner som tidligere har vært vanskelige (for noen til og med ubehagelige), med tilhørende positive effekter for deres selvtillit. I arbeidssituasjonen kan bedre selvtillit gi seg utslag i at ansatte i større grad tar på seg oppgaver som innebærer krav til å kunne lese og skrive (evt. bruke pc), og til at ansatte er villige til å påta seg nye arbeidsoppgaver med det som dette måtte innebære av krav til opplæring.

- Et flertall av deltakerne oppgir at de har nytte av det de lærte på kurset på fritida. Over halvparten oppgir at de har fått bedre selvtillit. I det private liv kan bedre selvtillit gi seg utslag i at deltakerne i større grad bruker pc hjemme (få av deltakerne leser eller skriver mer enn før), både til bruk av internett, nettbank og lignende, men også for å kunne hjelpe egne barn med lekser.
- Mange av deltakerne gir uttrykk for at de er tryggere på seg selv i ulike arbeidsrelaterte situasjoner. For eksempel oppgir et flertall av deltakerne at de har fått mer lyst til å ta i bruk ny teknologi enn før, at de har fått lyst til å gå videre på kurs eller skole og at de er blitt mindre redd for å gjøre feil. Dette kan tolkes som et uttrykk for økt læringsvilje og lavere terskel for å tilegne seg ny kunnskap.

Økonomisk teori tilsier at grunnleggende ferdigheter er en type kompetanse som virksomhetene i liten grad investerer i fordi mye av avkastningen kommer andre til gode. Når deltakerne oppfatter at økt selvtillitt og nytte i fritida er de viktigste effektene av kurset, styrker det argumentet. Men vi finner samtidig at virksomhetene i noen grad opplever at de har nytte av opplæringen.

Vi har ikke gjennomført noen effektevaluering av programmet, og kan ikke fastslå hvorvidt kursene har ført til konkrete økte ferdigheter innen de aktuelle temaene. De subjektive tilbakemeldingene tyder på at ferdighetene i noen grad er økt, men at en betydelig bedring krever et mer omfattende/langsiktig kursopplegg. Vox har gjennomført kartlegging av lese- og skriveferdigheter før og etter kurs i et mindre utvalg BKA-prosjekter (Vox, 2008b). De finner framgang hos et flertall av deltakerne – riktignok små endringer i noen tilfeller.

3 Økt basiskompetanse for arbeidssøkere (NAV)

I dette kapitlet har vi samlet resultater fra våre intervjuer med personer fra NAV (både sentralt og i Hedmark og Rogaland), intervjuer med leverandører av kurs til NAV, og en telefonundersøkelse med kursdeltakere fra Hedmark og Rogaland som har gått på BKA-kurs i regi av NAV.

3.1 Rekruttering av deltakere

3.1.1 Intervjuer med NAV og med leverandørene

Behov for og avklaring av behov for opplæring i grunnleggende ferdigheter

Hvor stort er behovet for opplæring i grunnleggende ferdigheter hos arbeidssøkere? Det er grunn til å anta at det er større enn hos arbeidstakere. En av kursarrangørene vi snakket med ”tallfester” lese- og skrivevansker til å gjelde 3-4 av 10 på attføring. Dagens gode arbeidsmarked trekkes frem som et ”problem” for etterspørselen etter grunnleggende ferdigheter, dvs. at personer som har behov for slik opplæring, får jobb allikevel. En kursarrangør illustrerer: ”Vi ser en endring i type deltakere. Det var ”lettere” deltakere for tre år siden. De som har generelle lese- og skrivevansker får seg jobb i dag”.

Det gode arbeidsmarkedet kan imidlertid også ses på som noe positivt for etterspørselen etter grunnleggende ferdigheter. Når arbeidsmarkedet er godt, vil bedrifter også etterspørre de som i utgangspunktet står lengst fra arbeidsmarkedet. Dette betyr at bedrifter ansetter personer som har så svake formelle ferdigheter at en ansettelse tvinger frem et behov for å tilby deltakerne kurs for at de skal kunne klare å utføre sitt arbeid.

Både i Hedmark og i Rogaland var det NAV som rekrutterte deltakere. Deltakerne ble primært fanget opp gjennom sosialtjenesten. Noen av kursarrangørene har også foreslått deltakere på bakgrunn av at det er personer som har gått på andre kurs hos kurs-tilbyderen. Vårt inntrykk er at rekrutteringen har foregått ved at saksbehandlere i NAV har informert sine brukere om innholdet i kurset, og innkalt til felles informasjonsmøte med påfølgende samtale.

I anledning kurset ble saksbehandlere i NAV ”drillet” i relevante problemstillinger. NAV Rogaland forteller at de overfor saksbehandlere satte fokus på teknikker for å identifisere problemer hos arbeidssøkere, og hvordan man skulle snakke med dem om temaet på en konstruktiv måte. Det ble for eksempel arrangert et halvdagsseminar for saksbehandlere. NAV Hedmark har også drevet intern kompetanseutvikling for et slikt formål, og lager nå et dagsopplegg for saksbehandlere i NAV. Opplegget gjelder for alle som jobber med oppfølging av brukere.

I NAV Hedmark forteller informantene at de ikke har noen spesielle tester/kartleggings-instrumenter til bruk i forkant av kurset. De kaller dette for ”vår interne utfordring”. NAV Rogaland har derimot brukt et system for testing. De av arbeidssøkerne som har manglende basisferdigheter er målt mot en sjekkliste som omhandler lese-, skrive- og matematikkferdigheter. NAV Rogaland mener saksbehandlerne under prosjektperioden er blitt mer fortrolige med sjekklisten og mer aktive med å ta den i bruk.

Prosjektleder i direktoratet forteller at sjekklisten kan brukes som utgangspunkt for å ta en samtale, men mener at temaet er følsomt. Brukerne forsøker å skjule problemet, og dette kan være særlig sårt fordi de aktuelle brukerne har flere problemer – ”de har ikke engang en jobb”. Prosjektlederen forteller at det er flere utviklingsprosjekter i gang for å ta i bruk kartleggingsverktøy i NAV. NAV tar dessuten i bruk et verktøy i andrelinjetjenesten (dette krever sertifisering). I framtida vil kartlegging av svake lese-/skriveferdigheter bli integrert i metoden for arbeidsevnevurdering.

Når deltakerne først ble tatt opp på kurs ble de testet av kursarrangørene. Hva slags tester som blir brukt varierer mellom kursarrangørene.

- *Møllehagen Skolesenter* benytter en såkalt lese- og skrive screeningtest. Testen er utarbeidet i samarbeid med Senter for leseforskning, og er standardisert i forhold til lesehastighet, leseforståelse og rettskriving. Mattetesten er derimot ikke standardisert. Møllehagen har i tillegg utviklet en egen IKT-test, som i følge kursarrangøren selv ikke er spesielt avansert, men som allikevel er i stand til å fortelle mye om ferdighetsnivå.
- *Tepas Elverum* bruker NetPeds test ”Rådgiveren”, som identifiserer hvor læringsproblemet ligger i forhold til lesehastighet, rettskriving, ordforråd, leseforståelse og matematikk. Kursarrangøren sier at de mangler en god test for datakartlegging, men har utviklet en enkel test som de bruker.
- *Voksenpedagogisk Senter Ringsaker* benytter også tester av deltakerne i starten uten at det ble presisert hva slags tester.

Beskrivelse av målgruppen

Det varierer i hvor stor grad informantene våre ønsker å gi en generell beskrivelse av målgruppen for kursene. Noen går langt i forhold til å gi en veldig presis beskrivelse av målgruppens karakteristika, mens andre mener målgruppen er for heterogen til at en beskrivelse vil bli dekkende. Vi kan allikevel identifisere noen egenskaper som det synes å være relativt bred enighet om at deltakerne besitter:

Alle har svake basisferdigheter, men det er stor spredning i problematikk, og en del har sammensatte problemer.

- Mange av deltakerne har andre problemer i tillegg som vanskeliggjør fokus på læring. Eksempler kan være økonomiske eller sosiale problemer, rusproblemer, lite nettverk, å være enslig forsørger, ha dårlige erfaringer fra skolen.
- Noen er på yrkesrettet attføring, noen er langtidsledige, noen mottar dagpenger. Det er ofte mennesker som har gått inn og ut av NAV-systemet i mange år.
- Mange har ”lite bagasje”. Den formelle utdanningskompetansen er svak. Noen har kanskje bare fullført grunnskolen, mens andre kanskje prøvde seg på videregående, før de falt ut.
- Aldersgruppen synes å være mellom 22 og 45 år. Det er jevnt fordelt på kjønn.
- De færreste har dysleksi. Kursarrangørene påpeker viktigheten av å skille mellom dysleksi og generelle læringsvansker. Det er lettere å trene opp en person med spesifikke lese- og skrivevansker (som dysleksi) enn en person som har generelle læringsvansker.

Deltakernes motivasjon

Vi har tidligere rapportert at rekruttering og motivasjon av deltakere har vært en av hovedutfordringene i BKA. Hvordan har dette fungert for NAV? Informantene i NAV Hedmark mener at det ikke er vanskelig å motivere folk til å delta på kurset. Basert på inntrykk fra våre samtaler med NAV og kursarrangør i Rogaland velger vi allikevel å fremheve noen momenter som medvirket til rekrutteringsproblemer og lav motivasjon hos deltakerne.

I Rogaland har de hatt et problem med å finne tilstrekkelig antall deltakere. Rekrutteringen ble foretatt av NAV ved prosjektleder i samarbeid med saksbehandlere, og den ble gjort ”med lupe”, som en kursarrangør sier. På grunn av veldig lav arbeidsledighet har det vært vanskelig å få med nok deltakere, og man utvidet derfor det geografiske opptaksområdet, og tok i økende grad inn deltakere med store tilleggsproblemer.

Ifølge NAV Rogaland er det en høy terskel for å få folk til å innrømme at de har et lese- og skriveproblem. Mange er ikke selv klar over at de har svake ferdigheter, mens andre ikke har noe ønske om å lære selv om behovet kan være der. NAV Rogaland uttaler:

Selv om en person innrømmer å ha svake grunnleggende ferdigheter, og et behov for å øke ferdighetene, så er det mye motivasjonsarbeid som skal til for å få vedkommende til å gjøre noe med det.

Et annet problem, som er spesielt for Rogaland, er at det gode arbeidsmarkedet reduserer motivasjonen. Avveiningen mellom å delta på kurs i 26 uker i forhold til å arbeide er vanskelig:

Mange som man vet er i målgruppen har blitt motivert, men så har de allikevel valgt å gå for andre løsninger. Økonomi spiller inn. Man kan jo heller gå i jobb. Da får man jo lønn. Selv om man får attførings-, kurspenger osv., så er jo det mindre enn det man får i arbeid.

Et interessant poeng er den store forskjellen på deltakerne på de to kursene i Rogaland. Kursarrangøren mener at man på det andre kurset, der det var store rekrutteringsproblemer, befant seg ”helt på bunnen av listene. Det var en mer oppegående gruppe vi hadde til å begynne med”. Dvs. på det første kurset. På det andre kurset i Rogaland hadde man dessuten fire fremmedspråklige deltakere mot bare én på det første kurset. Dette har, som vi skal komme tilbake til, ikke vært et problem for selve opplæringen, men heller et problem knyttet til det å få videre arbeid i bedriften man har hatt praksis i, på grunn av for dårlige språkferdigheter.

Utvikling i motivasjon underveis i kurset

Vårt hovedinntrykk fra intervjuene er at deltakerne stort sett er motivert når de først deltar på kurs. Med forbehold om litt ulike innretninger, vektlegger alle kursarrangørene verdien av motivasjonsfremmende tiltak i begynnelsen av kurset. Kursarrangørene får ros, både fra NAV og kursdeltakere, for å være flinke til å skape en god gruppedynamikk og trygghetsfølelse hos deltakerne. Kursene starter ofte veldig intensivt med mye arbeid for å skape en god sosial ramme. I starten av kurset vektlegges også eget ansvar for å gjennomføre kurset og den enkeltes forpliktelse overfor de andre deltakerne. Tepas Elverum illustrer:

Den første uka er veldig avgjørende i forhold til det som skjer videre. Er de ikke på kurset kl. 0905 ringer vi og spør om de kommer snart.

Møllehagen illustrerer gruppedynamikken med en historie om en deltaker som hadde mye fravær og kom og gikk når han ville. Dette virket negativt inn på de andre, og medførte at han fikk en del kjeft av de andre kursdeltakerne.

Kursarrangørene sier at det er viktig at deltakerne blir godt kjent med hverandre i starten. Den sosiale rammen er viktig. Møllehagen er derfor selvkritiske i ettertid når de under det andre kurset valgte å tone ned det sosiale aspektet:

I oppstarten av det første kurset la vi inn en god del på det sosiale. Det var et godt tiltak. Men dette gjorde vi bare på det første kurset, fordi noen overlevde det første kurset og gikk videre på kurs 2, så da tok vi bare én uke med intensiv oppstart på kurs 2. Det var nok bedre fellesfølelse på det første kurset.

For noen vil motivasjonen avta underveis, selv om de har vært motiverte i utgangspunktet. VS Ringsaker illustrerer: ”Det er vanskelig å konsentrere seg om basiskompetanse når de har så mye problemer. Lav terskel for å være hjemme”.

VS Ringsaker trekker dessuten fram *alder* som et viktig motivasjonsaspekt. Kort oppsummert mener de at de litt eldre deltakerne som går på attføring er mer motiverte enn de yngre deltakerne. Kursarrangøren sier:

Deltakerne var nok mer modne i det første kullet. Der var det flere på attføring. Det er lettere å jobbe med de på attføring. De er mer motiverte enn de som er blitt ”tvunget” hit. De vet ikke hva de vil her i livet, og er ikke motivert i det hele tatt. De blir 20-22 år gamle uten å ha noe grunnlag. Mye fravær. Vår form passer ikke for 18-20 åringer som er ”dritleie”. Motivasjon er det viktigste.

NAV Hedmark er opptatt av å bli flinkere til å treffe den rette målgruppen. Et forslag er at man først har fire uker med flere deltakere, og så plukker kursleverandøren ut deltakere som skal fortsette. Dvs. at en avklaring om videre deltakelse skjer på selve kurset. Et slikt synspunkt kan ses i sammenheng med en bemerkning fra Tepas Elverum. De sendte en kursdeltaker tilbake til NAV ettersom vedkommende var ”totalt umotivert og ville ødelegge for hele gruppa”. Tepas Elverum forteller at når en person sluttet så snakket de med NAV hvem de skulle ta inn. De ønsket å være sikre på at det var en som egnet seg.

Noen har sluttet underveis i kurset. Det behøver ikke nødvendigvis å være et uttrykk for dårlig motivasjon, men kan også skyldes helseproblemer. Kursarrangørene prøver imidlertid å få deltakerne til å fullføre, selv om de ser at enkelte deltakere er i ferd med å ”gli ut”. Møllehagen illustrerer:

Vi har en person på det nåværende kurset som har stort fravær på grunn av ulike problemer, men vi håper at vi skal få vedkommende gjennom hele kurset.

I begge fylker har kursarrangørene fylt opp kurset med nye deltakere ved frafall. Det har vært en målsetning å ha fulltegnede kurs. Dette har først og fremst vist seg å være vanskelig i Rogaland. Å inkludere nye deltakere når noen slutter er ikke uproblematisk. Det fremheves at dette ikke er noe et stort på problem når det gjelder *undervisningen*, ettersom læringen er veldig individuelt tilrettelagt. Det er derimot et sosialt problem for de nye, men kursledere prøver å gjøre sitt for å få til god sosial inkludering.

3.1.2 Spørreundersøkelsen til kursdeltakerne

Kjennetegn ved kursdeltakerne

Deltakerne som deltok i spørreundersøkelsen var jevnt fordelt på kjønn (21 menn og 17 kvinner). Gjennomsnittsalderen var 32 år, og varierte ikke mellom menn og kvinner. Den yngste var 20 år, mens den eldste var 55.

Det var en større andel menn (ca. 60 prosent) blant deltakerne fra Hedmark, enn blant deltakerne fra Rogaland, der kun 1/4 av de spurte var menn. Av alle kvinner som deltok i undersøkelsen var 2/3 fra fase 1 og bare 1/3 fra fase 2. Også alderssammensetningen varierte i utvalget vårt ut fra region og fase. Deltakerne var samlet sett noe yngre i fase 2. Gjennomsnittlig alder i fase 1 var 35.6 år, mens den var 30.2 i fase 2. Deltakerne fra Hedmark var dessuten noe yngre enn dem fra Rogaland i begge fasene.

I utvalget var det fire fremmedspråklige. Resten hadde norsk som morsmål. Utdanningsnivået er noe høyere enn vi kunne forvente. Halvparten av deltakerne oppga at de hadde gjennomført videregående skole/gymnas. Vi mener det her er grunn til å anta at enkelte gir dette svaralternativet fordi de har begynt på videregående, men at de trolig ikke har fullført.

Tabell 3.1 Utdanningsnivå. Antall deltakere

Ikke fullført grunnskole	2
Minst 9 år grunnskole	16
Minst videregående skole/gymnas	19
Minst universitets/høgskoleutdanning	1
Sum	38

Den overveiende delen av respondentene kom fra en situasjon som arbeidsledige (15). Mange var på attføring, herunder ulike former for rehabilitering (15). Fire personer gikk på sosial stønad, mens fire personer kom fra andre situasjoner (hjemmeværende, på institusjon, under behandling, arbeidet i utlandet).

I vårt utvalg oppga 13 av 38 personer at de ikke hadde vært i jobb i løpet av de siste fem årene før de gikk på kurs. 25 personer oppga at de hadde vært i jobb, og her var gjennomsnittlig jobblengde 28 måneder (median: 30 måneder), altså om lag halvparten av tiden. Noen av respondentene oppga at de kun hadde vært i jobb noen få måneder i løpet av de foregående fem år, mens enkelte hadde vært tilnærmet i full jobb nesten hele tiden.

Rekruttering

Vi stilte en del spørsmål til deltakerne om hvordan de hadde blitt rekruttert til kurset. NAV var den viktigste informasjonskilden for kurset. 31 av 38 deltakere oppgir at de fikk vite om kurset gjennom NAV. Men også sosialkontoret (7 personer) og kursarrangøren (8 personer) informerte om kurset.

- Alle respondentene fra Rogaland fikk vite om kurset gjennom NAV, mens det var ca. 80 prosent av deltakerne i Hedmark som fikk vite om kurset gjennom NAV. Det er flere fra Hedmark (ca. 20 prosent) enn fra Rogaland (ca. 15 prosent) som svarer at de fikk vite om kurset fra sosialkontoret. Ingen personer i Rogaland fikk

vite om kurset gjennom kursarrangøren, mens dette var tilfelle for ca. 1/3 av deltakerne i Hedmark.

- Det var flere i fase 2 som fikk høre om kurset fra NAV – ca. 90 prosent mot 75 prosent i fase 1. Det var også flere i fase 2 som fikk høre om kurset av kursarrangør (ca. 30 prosent mot 8 prosent).

Sju personer oppgir at de tok en test for å undersøke om de skulle få tilbud til kurset. Dette gjaldt for 20 prosent i Hedmark, men bare én person i Rogaland.

Kun 10 av 38 deltakere oppga at de var i tvil om de ville delta på kurset. Den oftest nevnte årsaken til at de var i tvil var at de var usikre på om de hadde behov for denne typen kurs (9 personer), deretter fulgte at de hadde lite informasjon om hva innholdet i kurset var (5 personer), at de hadde dårlige erfaringer fra tidligere kurs eller skole (4 personer), at de var usikre på om de kunne klare det (2 personer). Én person beskrev sin tvil som et resultat av at det var vanskelig å forestille seg å skulle sette seg på skolebenken igjen.

Ingen av de som tvilte på om de skulle delta oppga som grunn at de ikke ønsket å fortelle andre at de skulle gå på kurset.

Det var ingen respondenter fra fase 1 som var i tvil om de skulle delta på kurs. 40 prosent fra fase 2 var derimot i tvil.

Vi spurte deltakerne om hva som var den viktigste grunnen til at de begynte på kurset. Siden spørsmålet er åpent, er det vanskelig å sammenfatte svarene, men det er likevel vårt inntrykk at følgende årsaker var viktige for deltakelse på kurset:

Tabell 3.2 Viktigste årsak til deltakelse på kurs. Antall personer

Utnytte praksis/få jobb/komme i arbeidslivet	9
Ønske om å heve ferdigheter	8
Dysleksi/lese- og skrivevansker	7
Gjøre noe annet enn å være hjemme	4
Fordi de måtte/tvang	3
Sosial trening	2

Den mest nevnte årsaken for å delta på kurset var et ønske om å komme i jobb, enten gjennom forbedret dokumentasjon av ferdigheter eller ved å utnytte praksisplassen i kurset for videre arbeid. Mange deltakere begynte på kurset ut i fra et ønske om å heve sine ferdigheter – enten generelt eller spesifikke områder (som data). Dette ble i noen tilfeller relatert til deltakernes egne barn: ”I og med at jeg ikke hadde gått på videregående skole så ønsket jeg å fullføre kurset. Og så har jeg en sønn i 6. klasse, og jeg ønsket å kunne hjelpe han bedre med skole/lekser”.

Det var dessuten mange som oppga at de begynte på kurset fordi de hadde læringsproblemer, herunder dysleksi. Noen var imidlertid særdeles åpne og sa at de begynte på kurset, rett og slett fordi de ikke hadde noe annet å gjøre. Som en respondent sa: ”Jeg begynte på kurset for å prøve å finne på noe annet å gjøre enn å gå hjemme for å si det rett ut”.

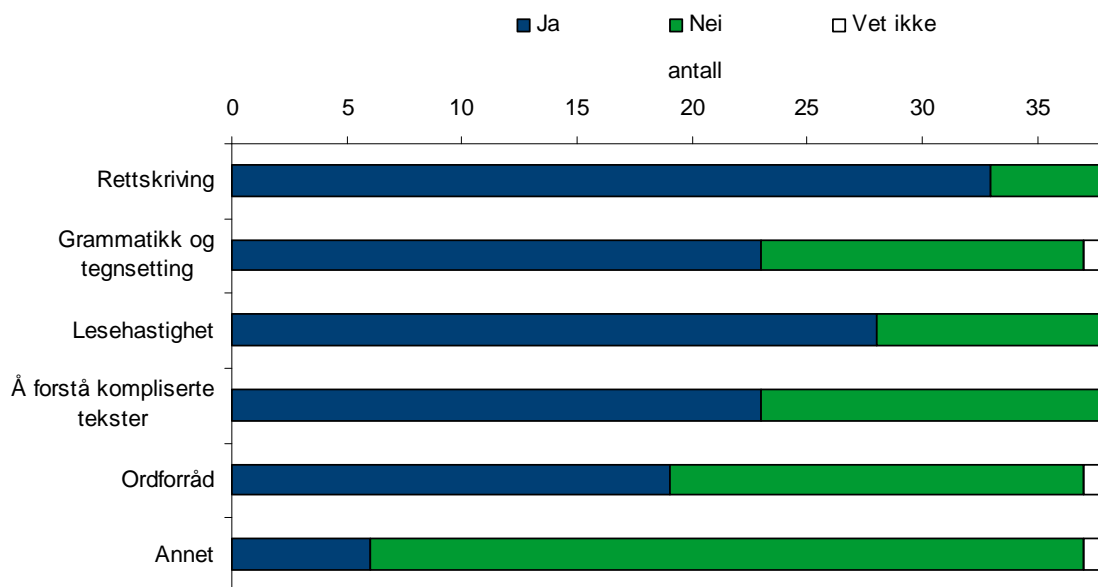
Tre deltakere sa at de deltok på kurset for ikke å ”miste støtte” og lignende. Her er det rimelig å anta at NAV har brukt ”pisk”. Det var også to deltakere som begynte på kurset som ledd i sosial trening. Som én sa: ”Sosial trening. Være blant andre mennesker etter å ha vært i en tung situasjon i livet, så er det godt å være blant andre mennesker”.

Behov for opplæring

Ca. 2/3 av kursdeltakerne oppga at de hadde en samtale med kurslæreren før kurset startet (eller tidlig i kurset) for å finne ut hva de ønsket og hadde behov for å lære. Det var en litt lavere andel i Hedmark (ca. 60 prosent) enn i Rogaland (ca. 90 prosent) som sa en slik samtale fant sted.

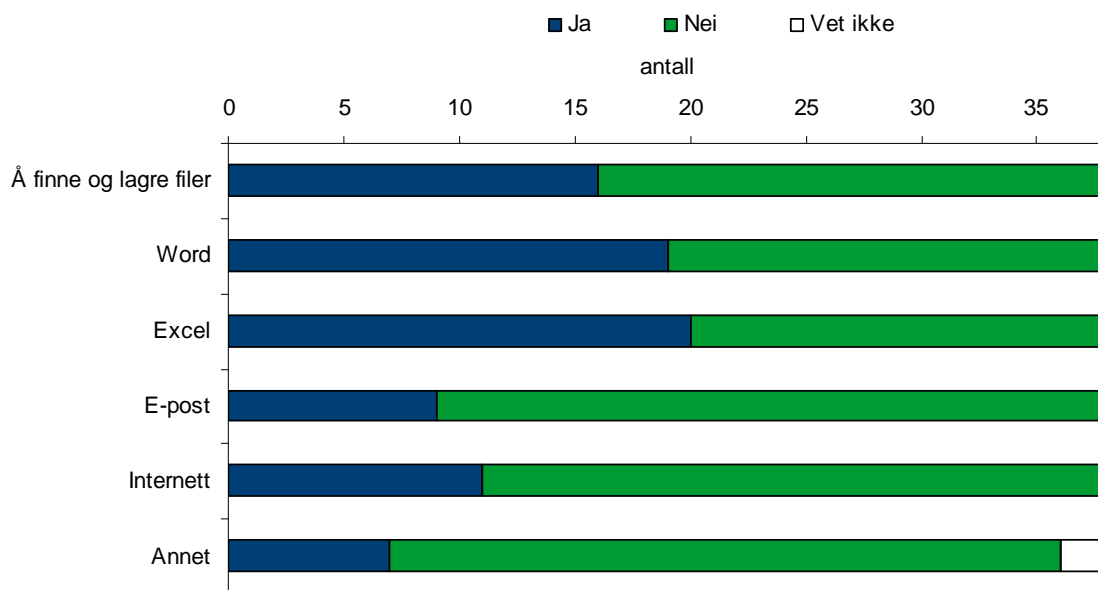
Vi spurte deretter deltakerne om hvilke temaer de selv mente at de hadde behov for å lære mer om på kurset. Dette var rene ja/nei spørsmål, der temaene var gruppert under 1) lesing/skriving, 2) data, og 3) regning/matte.

Figur 3.1 Hvilke temaer hadde du behov for å lære mer om på kurset innen lesing/skriving?

Så godt som alle deltakerne oppga at de hadde behov for å bli bedre i rettskriving. Det virker som de fleste emnene vi spurte om var relevante i forhold til deltakernes behov.

Figur 3.2 Hvilke temaer hadde du behov for å lære mer om på kurset innen data?

Vi ser av Figur 6.2 at en mindre andel av deltakerne oppga at de hadde behov for dataopplæring enn de hadde for lesing/skriving. Innenfor data var det flest som oppga at de ønsket å lære om Word og Excel, men sistnevnte ga mange uttrykk for at det hadde vært lite fokus på i kurset. De fleste kunne bruke e-post og internett fra før, og mente at dette ikke var noe problem. Av de som oppga andre databehov var de mer ”avanserte”. Enkelte oppga at de ønsket å lære mer om programmer som PowerPoint og FrontPage.

Innenfor *regning/matte* oppga 26 av 38 personer at dette var noe de hadde et behov for å lære mer om.

3.1.3 Oppsummering

Vi oppsummerer her våre funn om rekruttering og deltakelse i Økt basiskompetanse for arbeidssøkere:

- Rekrutteringen av deltakerne til kursene har i hovedsak skjedd gjennom NAV. Deltakergruppene har generelt lav utdanning, og de fleste har vært arbeidsledige, og har relativt lite arbeidserfaring. Noen er på attføring.
- Det er i varierende grad blitt benyttet tester/kartleggingsverktøy i rekrutteringen av deltakere, men dette er under utvikling i prosjektet.
- Dagens stramme arbeidsmarked innebærer at en stor andel av de arbeidsledige har flere problemer enn svake grunnleggende ferdigheter, og at mange med svake grunnleggende ferdigheter får jobb. I Rogaland har det resultert i at man har hatt problemer med å rekruttere tilstrekkelig antall deltakere.
- På samme måtene som arbeidstakerne som deltok i BKA, oppgir deltakerne på NAV-kursene at de først og fremst hadde behov for å bli bedre i rettskriving, lesehastighet og grammatikk/tegnsetting.

Den refererte litteraturen om opplæring i grunnleggende ferdigheter handler først og fremst om mangelen på etterspørsel fra *arbeidsgiversiden*. For arbeidssøkere er det uansett lite aktuelt at en arbeidsgiver investerer i deres grunnleggende ferdigheter.

NAVs kurs treffer en målgruppe som sannsynligvis ikke ville investere i opplæring selv, og bidrar således til opplæringsaktiviteter som eller ikke ville blitt gjennomført.

3.2 Innholdet i opplæringen, aktørenes vurderinger

3.2.1 Intervjuer i NAV og med leverandørene

Samarbeid Vox – NAV - kursleverandør

Kursarrangørene sier de har hatt lite kontakt med Vox. Det var enkelte møter/seminarer i forbindelse med den første runden, men lite i den andre. Dette er ingen kritikk, eller noe som oppfattes som noe negativt: ”Vox virker litt mindre interessert nå, ettersom de har sett at det fungerer bra. Men det er ikke noe vi har savna fra Vox”. Det trekkes fram som positivt at Vox la en klar faglig ramme som man har måttet holde seg innenfor, og deretter ikke blandet seg inn: ”Vox har ikke styrt oss på noen måte, men de har vært opptatt av å høre hvordan det går.”

Vox har derimot vært mer aktive i forhold til NAV. I NAV Hedmark får vi vite at Vox har bidratt i alle faser: Utforming av konkurransegrunnlaget, gjennomføring av forhandlinger, og hjelp etter at kurset har kommet i gang med grunnlagstesting. NAV Rogaland sier de har fått mye innspill fra Vox. De har hele tiden hatt en oppsummering på status overfor Vox. Som i Hedmark bidro Vox med å utarbeide konkurransegrunnlag, forhandlinger med kursleverandør m.m. NAV Rogaland sier om Vox: ”De bidro som ressurspersoner. Syns vi har en åpen dialog, og det er bare å ta kontakt. Et godt samarbeid.”

Samarbeidet mellom kursleverandørene og NAV oppleves som uproblematisk fra NAVs side. Men det uttrykkes frustrasjon fra en kursarrangør med det de kaller for et omfattende rapporteringskrav:

Vi skriver månedsrapport/oppsummeringsrapport for deltakerne om deres utvikling. Plutselig er en ny måned gått, og så er det en ny rapport som må skrives. Men det er vel fordi dette er et såkalt prosjekt.

En informant i NAV er enig i dette:

Det har gått mye tid til å følge opp kursleverandørene. De har hatt høye krav på seg til å dokumentere. Mye rapportering på individnivå og generelle erfaringer. MYE rapportering. Dette kan vi ikke fortsette med.

NAV mener kursarrangørene har holdt seg innenfor de krav man ba om i kravspesifikasjonen/kontrakten. Kursarrangørene oppfatter også kontakten som god. NAV har bidratt med mer overordnede spørsmål, mens forhold knyttet til enkelt deltakere er stort sett tatt opp med saksbehandlere i NAV. En kursarrangør sier: ”Kontakten med saksbehandlere i NAV har vært sporadisk, og inntreffer først når noe ”går galt” med deltakerne, som for eksempel stort fravær”.

Rammene for og temaer i kurset

Kursene i NAVs regi har hatt en felles ramme. Alle kurs varte i 26 uker. Det har hovedsakelig vært en fordeling på 50 dager med kurs/teori og 80 dager med arbeidspraksis. En kursdag varer i 6 timer, mens en praksisdag følger vanlig arbeidstid. Én av kursarrangørene (Tepas Elverum) har ikke hatt et fast opplegg for fordeling av kurs og praksis, men fastsatt dette fra uke til uke. Det vil si at noen uker har deltakerne vært på

kurs inntil 3 dager i uka, mens andre uker har deltakerne kun vært på kurs én dag i uka. Denne kursarrangøren valgte å endre dette til neste runde med kurs som nå pågår, og har et fast opplegg med 3 faste praksisdager og 2 faste kursdager per uke. Dette skyldes at man mener det er mer ryddig/oversiktlig for både kursdeltaker og arbeidsgiver.

Alle kursarrangører har hatt opplæring i lese-, skrive-, regne- og IKT-ferdigheter. I tillegg til de fire temaene har det vært en del fokus på egenutvikling og helse. Ifølge informantene er det vanskelig å gi en konkret angivelse av vektleggingen av de ulike læringsområdene, ettersom 1) undervisningen dels kombinerer to eller flere av dem, og 2) undervisningen er individuelt tilrettelagt, og det er lite fokus på fellesundervisning.

Vårt inntrykk er allikevel at lese- og skriveferdigheter utgjør den største bolken, selv om det prinsipielt er den individuelle planen som skal bestemme hvor hovedtyngden av læring skal skje. Det virker for øvrig som ren IKT-trening utgjør en begrenset del av opplegget. For eksempel sier Tepas Elverum at de kun har 20 timer med ren IKT-undervisning, og at øvrig IKT-undervisning er integrert i de andre læringsområdene. De fleste øvingsoppgaver foregår for eksempel på PC. Et konkret eksempel er følgende, fra Møllehagen: Kursdeltakerne får i oppgave å lese en tekst (for eksempel en novelle) som de finner på internett. De jobber så med teksten gjennom læringsplattformen "It's learning". De må lese og tolke teksten. Det gis også kombinasjonsoppgaver der matematikk inngår. Deltakerne kan for eksempel få i oppgave å bruke internett for å planlegge en utenlandsreise (regne ut kostnader, finne utenlandsk valuta etc.). De lærer seg også å bruke nettbank. NAV Hedmark kaller det "dobbel læring" når IKT benyttes for å lære å lese og skrive.

Individuell tilpasning

Vårt inntrykk både fra Hedmark og Rogaland er at opplæringen i stor grad er individuelt tilpasset. Deltakerne blir testet ved oppstart av kursleverandørene, og på bakgrunn av resultatene herfra lages det individuelle opplæringsplaner, der det spesifiseres hvilke områder det skal legges vekt på. Fokus er på individuell tilpasning og individuell plan. Møllehagen illustrerer:

Vi skiller mellom hva slags oppgaver de får i henhold til hva slags nivå de er på, spesielt de fremmedspråklige, med hensyn til norsk. Nivå er spesielt tilpasset hver enkelt, men de oppgaver vi lager ses i forhold til hvor de stod da vi startet.

Kursarrangørene fokuserer på individuell tilpasning. Det er stor lærertett på kursene ettersom behovet for individuell oppfølging anses som stort. VS Ringsaker sier: "Noen kunne hatt en lærer hele tiden!" Tavleundervisning er derfor ikke alltid hensiktsmessig. Man foretrekker derfor individuelle oppgaver til hver enkelt, og så kan lærerne gå rundt og hjelpe.

Noen emner anses imidlertid som viktig å ta i plenum. Dette er ofte temaer som er litt på siden av det primære innholdet i kurset, og dreier seg om emner som jobbsøkingsteknikk, intervjuteknikk og egenutvikling. Det trekkes også frem som viktig for gruppefølelsen at man også har slike fellesøvelser.

En kursarrangør trekker også frem nødvendigheten av å ikke ha et for formalisert undervisningsopplegg med for eksempel "timeplan" der aktivitetene er spesifisert på forhånd. Skoleaspektet forsøkes å tones ned. En kursarrangør (Tepas Elverum) sier: "Vi kjører kurs, ikke skole." Mange av deltakerne har hatt dårlige erfaringer fra skolen. Det har derfor vært viktig å fokusere på at dette er et kurs til voksne mennesker, som selv

bestemmer hva de har behov for å lære. De skal lære det de har behov for – ikke det de ikke lærte seg på skolen. Det pekes imidlertid på et problem i forbindelse med å finne egnet kursmateriale til voksne mennesker. VS Ringsaker mener det er lite kompetanse på dette området og lite tilgjengelig kursmateriale. Man har ikke ønsket å bruke barnebøker, men heller prøvd undervisningsmateriale fra opplæringen for fremmedspråklige.

Det er heller ikke noe systematisk opplegg for arbeid mellom samlingene ("lekser"). Noen ganger har imidlertid deltakerne fått i oppgave å ta med seg materiale til kurset som de skal bruke i undervisningen. Møllehagen utstyrte alle deltakerne med en bærbar pc som de disponerte i kursperioden, og som de kunne øve på hjemme dersom de ønsket.

Praksisplasser

Sentralt i kurset er praksisen deltakerne har i bedrifter. Det har vært litt ulikt opplegg i Rogaland og Hedmark knyttet til anskaffelse av praksisplasser. I Hedmark var det kursarrangørene som skaffet praksisplasser (bortsett fra for det første kullet, der NAV i hvert fall skaffet praksisplasser for Tepas Elverum). Det er litt delte meninger blant våre informanter om hvordan dette har fungert.

- *Tepas Elverum* forteller at NAV gjorde dette i første runde, men at det ikke fungerte så bra. De tok derfor over selv i den andre runden, og det har gått bra: "Vi jobber med dette ellers også. Så vi har mange kontakter, folk vi samarbeider med. Arbeidsgiverne er stort sett interesserte, ikke noe problem å få praksis til noen av dem".
- *VS Ringsaker* mener derimot at dette har vært vanskelig. De måtte bruke mye tid på å henvende seg til bedrifter.
- *NAV Hedmark* uttalelse fanger opp både Tepas Elverum og VS Ringsakers synspunkter. Det har etter NAV Hedmarks skjønn fungert bra at kursarrangørene har skaffet praksisplasser, men man mener samtidig at man de "ikke er vant til å jobbe sånn, og det kan oppleves vanskelig".
- Også i Rogaland er det kursarrangøren som har skaffet praksisplassene. Det spesielle her er at kursarrangøren ikke er en "frittstående" kursarrangør på linje med dem i Hedmark, men en del av fylkeskommunen. Det var ikke Møllehagen selv, men fagopplæringsavdelingen i fylkeskommunen som skaffet praksisplasser. NAV Rogaland mener dette gikk greit. Møllehagen selv derimot, mener dette delvis har vært problematisk, og at det hadde vært bedre om de selv gjorde denne jobben fra begynnelsen av. I kursets andre fase valgte de derfor selv å skaffe praksisplasser, noe de mente var uproblematisk.

De mener at den som skaffer praksisplassene bør ha en tettere kobling mot kursdeltakerne – rett og slett kjenne dem litt bedre ettersom dette dreier seg om mennesker med sammensatte behov. De mener det bør være tett kontakt mellom kursarrangør og bedriften, ettersom NAV ikke har noen kontakt med bedriften.

Deltagerne tildeles praksisplasser etter eget ønske. En kursarrangør sier: "Ønsker noen å jobbe på Rema 1000, så ringer vi dem". En annen kursarrangør mener det kan være et problem at deltakerne har en tendens til å velge yrker/praksisplasser der man i minst mulig grad må forholde seg til skriftlige instruksjoner/maler/dokumenter etc. Så vidt vi vet er det ingen kursarrangør som har sendt mer enn én deltaker til hver bedrift.

Det er stor variasjon i type bedrift det er praksisplasser i. Eksempler er barnehage, blomsterbutikk, vaskeri, avlastningshjem for handikappede, sykehjem, Nille, Rema 1000, varemottak i dagligvarebutikk, lagerarbeid, trelastindustri, osv. Vi kan ikke se noen systematiske forskjeller mellom kursarrangørene med tanke på type praksisplass.

Integrasjon mellom praksis og opplæring

Et viktig moment i kursene i regi av NAV har vært å integrere læring i praksis og kurs. Det er enighet blant kursarrangører og NAV om at dette i liten grad har fungert. Kursdeltakerne er blitt oppfordret til å ta med relevant materiale fra bedriften (for eksempel skjemaer, fraktbrev, maler, rapporteringsmateriale m.m.) tilbake til kurset, slik at den teoretiske opplæringen kan skje gjennom et materiale som relatert til arbeidspraksisen. Ingen av våre informanter har noen gode forklaringer på hvorfor dette ikke har fungert, men det er en felles erkjennelse av at man ikke utelukkende kan skyldes på bedriftene. NAV Hedmark peker på en mulig forklaring ved at enkelte deltakere ikke ønsker å "blottlegge" seg på arbeidsplassene, og ønsker å "være i fred". NAV Hedmark mener derfor de burde ha vært mer aktive overfor arbeidsgiverne i forhold til å få til praksisnær opplæring.

En del eksempler på integrering mellom kurs og praksis finnes allikevel. For det første hender det at bedriften ber kursarrangør om å spisse den teoretiske opplæringen mot praksisvirksomheten. Dette er særlig aktuelt i de tilfeller der det er snakk om videre jobb i bedriften for kursdeltakeren. Det kan tenkes at det er mulighet for videre engasjement så fram deltakeren tilegner seg visse kunnskaper. To av leverandørene illustrerer:

A: En bedrift sa at kursdeltakeren kunne få seg fast jobb hos dem dersom han fikk seg [et bestemt sertifikat]. Så da fikk han jobbe med dette på kurset. B: En kursdeltaker jobber på lager, men de kan ikke ansette han før han er i stand til å sette seg inn i de skriftlige instruksene deres. Han er så dårlig i lesing og skriving at han ikke kan ansettes fast. Det er ikke mulig å få ansettelse når man er på det nivået.

Et annet eksempel på integrering mellom kurs og praksis finner sted når kursarrangør selv finner frem relevant materiale. NAV Rogaland mener man kan styrke muligheten for fast ansettelse ved å finne fram skriftlig materiale som er relevant for den bransjen man har praksis i. Møllehagen har fulgt dette opp ved at for eksempel de som har praksis i sykehjem får utlevert skriftlig materiale om ulike fagutdanninger i sykehjem. Tilbakemeldingen fra deltakerne er positiv, fordi det gir større innsikt i jobben.

Omfanget av tiltaket

Økt basiskompetanse for arbeidssøkere er et omfattende tiltak, sammenliknet med de fleste kursene i BKA-bedrifter. Sentral prosjektleder i NAV forteller at man i utformingen av tiltaket bygget på erfaringer fra andre land som tilsier at dette er nødvendig for å få varige forbedringer. De aktuelle deltakerne har dessuten ofte behov for andre temaer i tillegg, og tett oppfølging. "De kan ikke bare sette seg på en skolebenk."

Informantene i NAV (Hedmark og Rogaland) mener at 26 uker er nødvendig varighet, og at enkelte trenger mer. Det kreves en viss varighet for å øke basisferdigheter, men de framhever at systemet bør være fleksibelt. Dersom noen har behov for mer opplæring, bør de tilbys det. Møllehagen sier:

Noen har vært lenge unna arbeidslivet. Noen har lav selvfølelse, dårlige erfaringer fra skolen. Sånne ting må man jobbe mye med. Ved behov kan man

heller utvide omfanget. Jeg har ennå ikke vært borti noen som egentlig bare kunne avsluttet mye før, og der 26 uker var for mye.

Foruten at det er nødvendig med tilstrekkelig tid for at opplæringen skal ha effekt, trekker kursarrangørene fram mer praktiske momenter. Den lange kursperioden gir for eksempel gode muligheter for individuell oppfølging av deltakerne, det gir mulighet for å gå varsomt fram og gi deltakerne trygghet, det gir også mulighet for å prøve ut deltakerne i ulike typer praksis, slik at man kan finne den rette praksisplassen med tanke på mulig framtidig arbeid.

I tillegg til at tiltaket varer lenge, er det relativt intensivt. Kursleverandørene mener kurset oppleves som tøft for mange av deltakerne. Dette begrunnes med at de kommer fra en passiv situasjon, for så plutselig å bli aktivisert hver dag over en lengre periode. Fra kursarrangørene får vi høre:

Tror deltakerne syns det er omfattende. Mange er kanskje 30-45 år og har ikke noe på CV'en. Bare gått fra tiltak til tiltak. Mange syns det er tøft. Målet er å få dem ut i jobb, men vi ser det er vanskelig. Det er viktig trening for mange å komme seg på jobb, komme i rutiner, forholde seg til andre mennesker.

Noen syns det er tøft. Spesielt på det siste kurset er det tøft for noen. Der har noen fått redusert sin arbeidsuke i praksis. En deltaker i dagligvarebutikk har mye fravær, så nå skal vi prøve han i halv stilling og se om han klarer det. Tøft for mange å plutselig skulle ut i full uke. En annen har fått redusert praksis p.g.a. ryggplager. Vi prøver å tilpasse, full eller halv jobb, ser an det helsemessige.

NAV Hedmark er bevisst denne problematikken og vurderer individuelt om for eksempel de som kommer rett fra en uføresituasjon bør starte opp litt forsiktig, for eksempel med bare kurs i startfasen, ikke noe praksis. NAV Rogaland påpeker at det for mange er vanskelig å holde fokus både på teoretisk opplæring samtidig som man skal starte på en ny arbeidsplass.

En kursarrangør mener det er en utfordring å introdusere et såpass intensivt opplegg for mennesker som lenge har vært utenfor arbeidslivet og/eller har helseproblemer. Et mulig forslag er flere kortere dager med opplæring, og med økende overgang til praksis etter hvert.

Oppfølging av deltakerne underveis

I prinsippet "kobles NAV ut" når deltakerne går på kurs. Det forekommer episoder underveis da saksbehandlere i NAV kobles inn, men dette er opp til den enkelte deltaker og gjelder forhold utenfor kurset, som for eksempel økonomiske forhold. Mot slutten av kurset kobles NAV inn og det gjennomføres trekantsamtaler mellom NAV, kursarrangør og deltaker med tanke på å stake ut videre kurs. Vår informant fra NAV Rogaland har riktignok vært personlig involvert i kursene og hatt mye kontakt med deltakerne, men mer i kraft av å være prosjektleder enn representant for NAV.

Ingen av kursleverandørene vi har snakket med har et strukturert opplegg for tilbakemelding til deltakerne underveis. Dette er kanskje ikke unaturlig all den tid de tilbringer så mye tid sammen med deltakerne som de gjør. Oppfølging og tilbakemelding skjer kontinuerlig. Enkelte små "grep" er imidlertid gjort. For eksempel har Møllehagen et opplegg der hver kursdeltaker har en fast kursleder som har et spesielt ansvar for oppfølging. Tepas Elverum gjennomfører jevnlig noe de kaller for "runden", dvs. at alle deltakerne sitter sammen og forteller om erfaringer fra arbeidspraksisen slik at alle skal

vite hva de andre driver med. Men den viktigste oppfølgingen, i følge en kursarrangør, er oppfølgingen i forhold til private forhold:

Vi er tilgjengelige for dem hele tiden, så hvis noen trenger en prat så er vi der. Det er mye i forhold til rus og psykiatri som ligger der og kanskje overskygger læringen hos oss. Det vil si at livsproblemer generelt hindrer læring og gjør at vi må hjelpe dem med det.

Kursarrangørene trekker fram behovet for å skape trygghet for deltakerne. Det må skapes trygge rammer der mennesker som har slitt tidligere i utdanningsforløpet gis aksept for å stå fram med problemene sine uten at det oppfattes som et tegn på ”at de er dumme”. Det at man får være sammen med ”likesinnede” antas å være betryggende og positivt.

Vurderinger av hvordan kurset har fungert

Både NAV og kursarrangører gir uttrykk for at kursdeltakerne virker fornøyde. Deltakernes evaluering av kurset, gjennomført av enkelte kursarrangører, har vært positive. Deltakerne ga tilbakemelding om at de ble tatt på alvor. Men én av kursarrangørene mener at deltakerne på det første kurset var mer fornøyde enn hva deltakerne på det nåværende kurset virker. Dette kan skyldes at de nå har en tyngre gruppe deltaker ”der det er mye å ta tak i foruten lese- og skrivevansker”.

Kursarrangørene oppfatter at NAV er fornøyde med hvordan kursene er gjennomført. Dette bekreftes av NAV i våre intervjuer med dem. Kursarrangørene mener også at praksisbedriftene er fornøyde. Bedriftene er inneforstått med bakgrunnen til de som får praksisplass hos dem, og gitt disse forutsetningene er de tilfredse. Kursarrangørene selv sier at det har vært interessant å arrangere kursene. Vi har ikke fått noen systematiske synspunkter på negative eller positive forhold ved det å arrangere slike kurs.

Én kursarrangør mener at det var positivt at de kunne gjøre et nytt kurs i runde 2, slik at de kunne gjennomføre de forbedringer de så behov for under det første kurset. Dette gjaldt blant annet hvordan de la opp disponeringen av henholdsvis kurs- og praksisdager. NAV Hedmark etterlyste en bedre gjennomgang etter det første kullet, der man dimensjonerte forholdet mellom kurs og praksis bedre. De har derfor nå lagt om kravspesifikasjonen, med mer opplæring og mindre praksis (50-50).

3.2.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne

I spørreundersøkelsen stilte vi spørsmål til deltakerne om praksisplassene deres, og deres vurdering av selve gjennomføringen av kurset.

Praksisplassene

Ca. 2/3 av kursdeltakerne oppgir at det primært var kursarrangørene som skaffet praksisplass. Tre deltakere oppgir at praksisplassen ble skaffet av dem selv i samarbeid med kursarrangøren. 10 av kursdeltakerne oppgir at de var de selv som skaffet praksisplassen, mens 3 deltakere oppgir at NAV skaffet praksisplass.

En person i vårt utvalg oppga at vedkommende ikke hadde praksisplass. Denne personen begynte etter eget utsagn litt senere enn de andre på kurset, og sluttet før praksisperioden hadde begynt.

Ingen personer fra Rogaland oppgir at NAV skaffet praksisplassen, mens tre personer gjorde det i Hedmark. Kursarrangørene har i større grad bidratt til å skaffe praksisplasser i Rogaland enn i Hedmark. Det var dessuten langt flere deltakere i fase 2 som oppgir at kursarrangør hjalp til med å skaffe praksisplass. Dette stemmer godt overens med hva kursarrangørene og NAV selv oppga.

De to største typene bedrifter/virksomheter som deltakerne hadde i praksisplass i var innenfor pleie- og omsorgssektoren/helsektoren (10 personer), industri og bygg/anlegg (7 personer) og varehandel/verksted (6 personer).

Tabell 3.3 Hva slags bedrift/virksomhet deltakeren hadde praksisplass i

Pleie- og omsorgssektoren/helsektoren	10
Industri og bygg/anlegg	7
Varehandel/verksted	6
Barnehage og skole	5
Transport/lager	3
Annet	6
Hadde ikke praksisplass	1

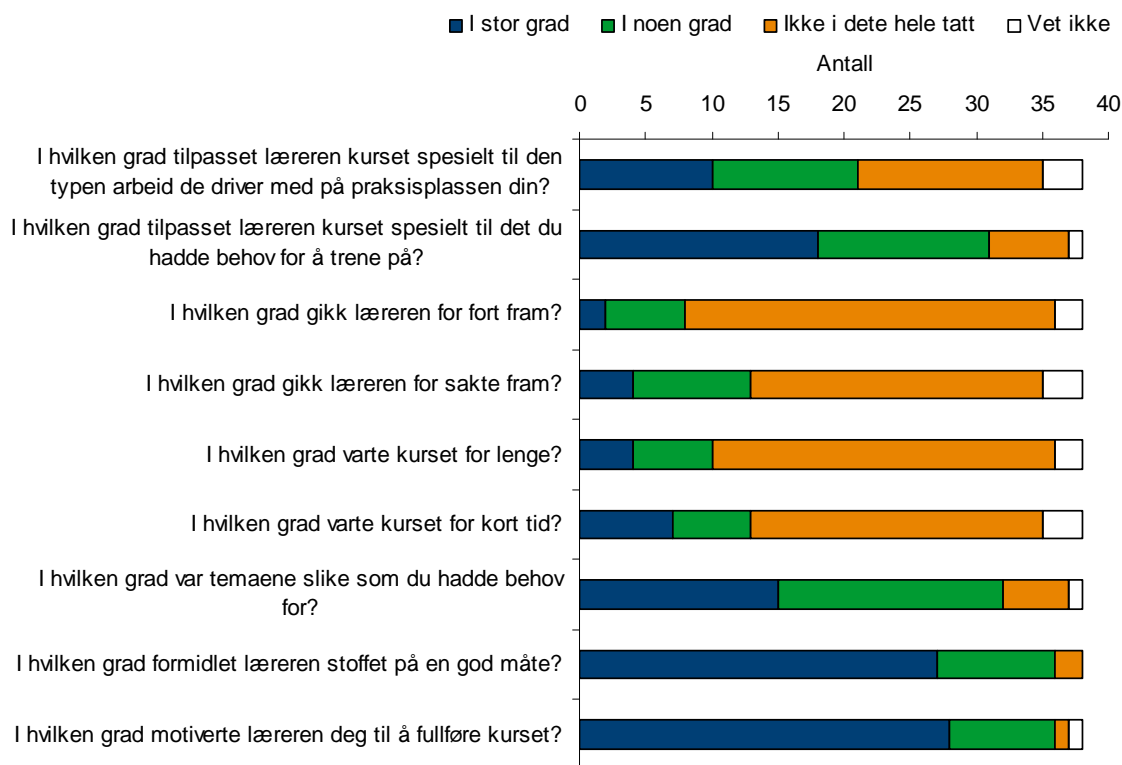
Vi spurte deltakerne om det på praksisplassen var behov for å bruke ting de hadde lært på kurset innenfor lesing, skriving, data og regning. Kort oppsummert mente litt under halvparten at dette var noe de hadde behov for i praksisplassen.

32 av 37 deltakere som hadde praksisplass oppga at den jobben de hadde i tilknytning til praksisplassen var en type jobb de kunne tenke seg å ha i framtida. Bare 5 personer oppga at de ikke kunne tenke seg lignende jobb i framtida som de hadde i praksisplassen.

Vurdering av kurset

Vi spurte deltakerne (både tidligere og nåværende) om deres vurderinger av ulike forhold ved kurset. Svarene er gjengitt i Tabell 3.4.

Figur 3.3 Vurderinger av kurset

Det var bare rundt $\frac{1}{4}$ av deltakerne som i stor grad opplevde at læreren tilpasset kurset til arbeidspraksisen. Derimot mener tilnærmet halvparten av deltakerne at læreren i stor grad tilpasset kurset spesielt til det som deltakerne hadde behov for å trene på (og bare 15 prosent mente at læreren ikke i det hele tatt tilpasset kurset til deltakernes behov).

Deltakerne er fornøyde med lærerens framgangsmåte (verken for fort eller for sakte) og med kursets varighet (verken for kort eller for langt). Ca. 40 prosent av deltakerne mente temaene på kurset i stor grad var slike de hadde behov for, og ca. 45 prosent mente temaene i noen grad var slike de hadde behov for.

Lærerne får svært godt skussmål av deltakerne: 71 prosent mener læreren i stor grad formidlet stoffet på en god måte (23 prosent mener læreren i noen grad formidlet stoffet på en god måte). 73 prosent mener at læreren i stor grad motiverte dem til å fullføre kurset (23 prosent mener læreren i noen grad motiverte dem til å fullføre kurset).

Det er ikke store forskjeller i hvordan deltakerne fra Hedmark og Rogaland oppfatter kurset. Vårt datamateriale gir heller ikke mulighet til å gi noen totalvurdering av om deltakerne er mest fornøyde med kurset i Hedmark eller Rogaland. Det er imidlertid en gjennomgående funn at deltakerne var mer fornøyde med kurset i fase 1 enn i fase 2, selv om forskjellene ikke er veldig store. Dette kan synes overraskende ettersom man kunne vente at kurset ble bedre etter en innkjøringsfase. Det er imidlertid vanskelig å vurdere i hvor stor grad dette faktisk har med kurset å gjøre og i hvor stor grad det har med deltakernes motivasjon å gjøre. Som tidligere nevnt er deltakergruppen noe annerledes i fase 2 enn i fase 1.

Av våre 38 informanter var det kun 2 personer som ikke ville anbefale kurset til andre, herunder 1 som svarte vet ikke. Det var kun én deltaker som var generelt svært kritisk til kurset.

Fullførte deltakerne kurset?

Av de 38 deltakerne i spørreundersøkelsen hadde 24 fullført kurset, 5 personer gikk fremdeles på kurs, mens 9 personer sluttet før kurset var ferdig. Vi spurte disse om hvorfor de ikke fullførte kurset (det var mulig å si ja på flere alternativer slik at informasjonen under summerer seg ikke til 9).

- Én person syntes kurset var for lett (ingen oppgave at de sluttet fordi de syntes kurset var for vanskelig).
- Én person sluttet fordi vedkommende ikke lærte noe.
- Én person sluttet fordi vedkommende mistet motivasjonen.
- Fem personer oppga at de sluttet fordi de fikk seg jobb.
- To personer sluttet fordi de begynte på et annet tiltak som passet bedre.
- To personer oppga at de sluttet fordi de fikk private/medisinske problemer som gjorde det vanskelig å fortsette på kurset
- Én person fortalte oss også at han ble kastet ut av kurset på grunn av for høyt fravær. Denne personen mente for øvrig at kurset var bra, og at det høye fraværet var hans egen skyld, og at det var berettiget at han ikke fikk fortsette.

Alle vi snakket med fra Rogaland oppga at de fullførte kurset, mens det var mer variert i Hedmark der 53 prosent oppga at de fullførte, 30 prosent sluttet før kurset var ferdig, og 17 prosent fremdeles gikk på kurs.

3.2.3 Oppsummering

De viktigste resultatene fra undersøkelsen om innholdet og organiseringen av kursene er:

- Kursene som er organisert av NAV er vesentlig mer omfattende enn BKA i virksomhetene. De har så vel lesing/skriving som data og regning, i en individuelt tilpasset kombinasjon – men med mest vekt på lese-/skriveopplæring. Kursene er dessuten kombinert med praksis.
- Eksempler på praksisplasser er dagligvarebutikk, lager, sykehjem, barnehage. Blant deltakerne i spørreundersøkelsen, var det klart flest som oppga at de hadde plass innen pleie og omsorg eller helse. Deretter kom industri/bygg/anlegg og varehandel. Undersøkelsen tyder på at det i liten grad har skjedd noen integrasjon mellom opplæringen og praksisen.
- Deltakerne mener at kurset i ganske stor grad ble tilpasset deres individuelle behov, i mindre grad til arbeidet som ble utført i praksisen. Igjen får lærerne svært godt skussmål, både med hensyn til å lære, og motivering underveis.

3.3 Deltakernes utbytte/resultater

3.3.1 Intervjuer i NAV og med leverandørene

Økte ferdigheter?

Både NAV og kursarrangørene sier at slutttestene viser forbedringer for deltakerne. For noen er ikke framgangen så stor, mens andre hever seg betydelig. Informantene mener at de fleste deltakerne har god framgang. Som tidligere nevnt har Vox gjennomført

tester av lese- og skriveferdigheter før og etter kurs, som også inkluderte NAV-kurs. De viser framgang hos et flertall av deltakerne (Vox, 2008b).

Det er vanskelig å si noe generelt om *hvilke områder* deltakerne har hatt størst framgang, siden opplegget er såpass individuelt tilpasset, og framgangen må derfor ses i lys av individuell plan. En av leverandørene trekker fram bedre leseferdigheter, en annen trekker fram leseforståelse og lesehastighet (men sier det ikke har vært spesiell framgang i rettskriving), mens den tredje trekker fram dataferdigheter og begrunner det med at veldig få av deltakerne har PC hjemme, og at mange har minimalt med erfaring fra bruk av PC. Generelt mener kursarrangørene at deltakerne har hatt realistiske forventninger av hvilket utbytte de ville få av kurset, selv om det for noen ”spriker litt mellom fantasi og virkelighet”.

Foruten framgang innen de områder som kan måles ved tester, har alle våre informanter vektlagt den store framgangen på områder som ikke fanges opp av tester, men som anses som svært viktig. Et stikkord er at kurset har bidratt til bedre *selvtillit* hos deltakerne. Framgang på sosiale områder fremheves som like viktig som forbedrede grunnleggende ferdigheter:

De klarte å stå i praksisperioden, klarte seg på ”skolen”, det gir økt selvtillit. For noen er det første gang de har lyktes med skolearbeidet. Økt selvtillit er kanskje det viktigste her. (Leverandør)

Jeg savnet noe om dette i den forrige egenrapporten. Savnet noe om hvordan de utviklet seg sosialt. Mange har vokst utrolig i denne perioden. Dette burde vi fått med i rapporten. For noen har vi ikke fått med opplæringen, fordi vi har måttet få orden på livet deres. Så kan de heller bygge basisferdigheter senere. Det med arbeidspraksis er også viktig. Det bygger sosiale ferdigheter, samarbeidsevner osv. (Leverandør)

De opplever økt mestring. Opplever at de reelt har fått økte ferdigheter. Mange har vært veldig fornøyd med kursleverandør. De har fått økt tro på seg selv, blitt mer modige, tør mer, noen tenker videre i forhold til skole eller kurs. (NAV)

Har deltakerne fått økte muligheter for å få jobb eller til å gå videre?

Inntrykket fra intervjuene er at spørsmålet over kan besvares med et ja. NAV Hedmark oppsummerer optimistisk:

De fleste deltakerne kom fra ingenting. Resultatene er mye bedre enn forventet. Mye mer aktive løsninger. Det tyder på at vi har truffet noe som virker.

De aller fleste deltakerne i begge fylker som har avsluttet kurs har gått videre i en eller annen forstand, dvs. enten til jobb eller til videre kurs. Dette kan skyldes forbedrede basisferdigheter, men også andre forhold som for eksempel et godt arbeidsmarked. NAV Rogaland har en nøktern forståelse av kursets mulige konsekvenser:

Om kurset var årsak for at de fikk jobben, det tør jeg ikke si. Men noen hadde vært lenge borte fra arbeidslivet. Det handler om å komme i gang, mestring og så komme videre. Så indirekte tror jeg det har hatt en positiv effekt.

Det trekkes frem at kursets bidrag til forbedret selvtillit er viktig, i den forstand at deltakerne blir bedre i stand til å fungere normalt på en arbeidsplass, ved ikke å gjemme seg bort, unngå situasjoner som kan medføre et behov for å lese eller skrive noe, osv.

Den rapporterte statusen for de deltakerne som hadde fullført kurs på tidspunktet for intervjuene dokumenterer at mange har gått til mer eller mindre aktive løsninger.

I *Rogaland* er status blant de 7 som fullførte, at 2 er i ordinært arbeid, 1 har gått til en arbeidsmarkedsbedrift, 2 har gått til videre fagutdanning på skole kombinert med helgejobb, 1 ønsker videre skolegang uten at det er avklart, og 1 har tatt sertifikat (klasse C). Det betyr at minst fem personer har gått til en ”aktiv løsning”.

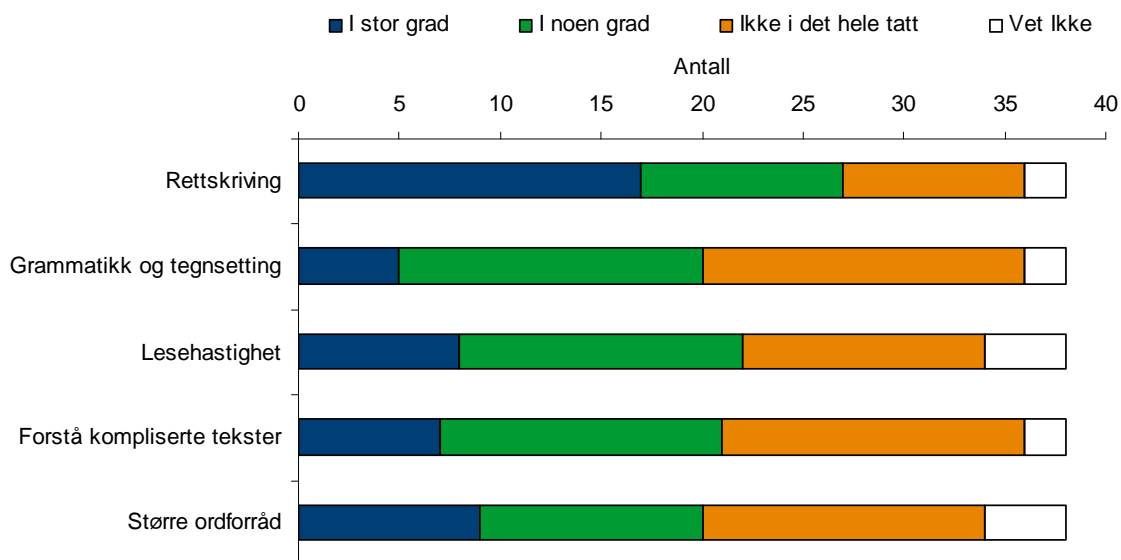
I statusrapporten står det om *Hedmark* at av 29 deltakere ved kursslutt har 23 gått til aktive løsninger; 8 har gått til ordinær jobb, 7 til andre tiltak, 8 til utdanning, 1 til utredning ved NAV ARK, 1 til utredning helse, og 3 er jobbsøkere. Dette vurderer prosjektgruppa som et godt resultat særlig når en tar i betraktning at mange deltakere hadde sammensatte utfordringer som utgangspunkt før kursstart.

3.3.2 Spørreundersøkelsen til deltakerne

Økte ferdigheter?

I spørreundersøkelsen spurte vi deltakerne selv om de mente de hadde fått bedre ferdigheter av kurset. Vi leste opp emner innenfor lesing/skriving og data, samt et generelt spørsmål om matte/regning. Svarene er gjengitt i Figur 3.4 og Figur 3.5.

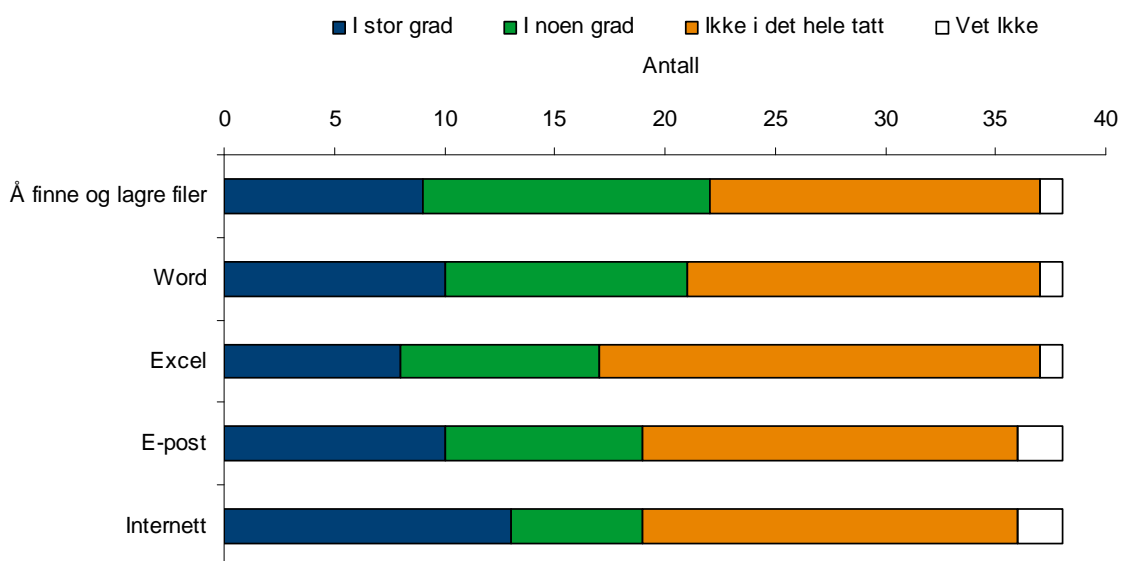
Figur 3.4 Lesing og skriving – forbedring av ferdigheter

Innen lesing/skriving finner vi den største forbedringen innen rettskriving, noe som også var det de fleste oppga at de hadde behov for. 45 prosent mener at de ”i stor grad” har blitt bedre i rettskriving.¹⁵ Men for alle emnene oppgir et flertall av deltakerne at de har hatt et positivt utbytte av kurset, flest ”i noen grad”.

¹⁵ Sju personer ønsket ikke å svare på undersøkelsen da vi tok kontakt med dem (se kapittel 1.5). Dersom disse hadde vært med og alle hadde svart at de ”ikke i det hele tatt” hadde blitt bedre i rettskriving, ville det likevel bare vært 36 prosent som svarte det.

Figur 3.5 Data – forbedring av ferdigheter

Det er noe flere deltakere som oppgir å *ikke* ha forbedret ferdighetene sine innenfor dataopplæring enn innenfor lesing/skriving. Mange oppgir at dette var noe de kunne på forhånd. Størst utbytte synes allikevel å være for bruk av internett og e-post.

Innenfor matte/regning oppga 10 personer at de ikke hadde blitt bedre i det hele tatt, 21 personer i noen grad, og fem personer i stor grad. To personer svarte vet ikke.

Vi sammenliknet opplevd forbedring av ferdigheter hos deltakerne fra Hedmark og Rogaland. Vår vurdering er at deltakerne fra Rogaland i større grad enn deltakerne fra Hedmark oppgir bedring av ferdigheter innen rettskriving og dels grammatikk/tegnsetting. På de andre områdene innenfor lesing og skriving (lesehastighet, å forstå kompliserte tekster og ordforråd) er det klart best fremgang for deltakerne fra Hedmark. Innenfor data oppgir deltakerne fra Hedmark større fremgang innen å finne/lagre filer, Excel og e-post, mens det ikke er særlige forskjeller innenfor Word og Internett. Rogaland scorer noe bedre på forbedring innenfor matte/regning.

Vi gjorde en tilsvarende sammenligning av forbedring av ferdigheter mellom deltakere fra fase 1 og fase 2 (uten å ta hensyn til om deltakerne kom fra Hedmark eller Rogaland). Innenfor lesing og skriving er det hovedsakelig større fremgang for deltakerne fra fase 1 (rettskriving, grammatikk/tegnsetting og lesehastighet). Dette gjelder også for alle dataemner unntatt bruk av e-post og internett. Det er ingen vesentlige forskjeller innenfor matte/regning mellom fase 1 og fase 2.

Andre mulige resultater av kurset

Vi spurte videre om deltakerne opplevde andre mulige resultater av kurset, og listet opp en del slike. På disse spørsmålene svarte respondentene ja eller nei. Svarene er gjengitt i Figur 3.6.

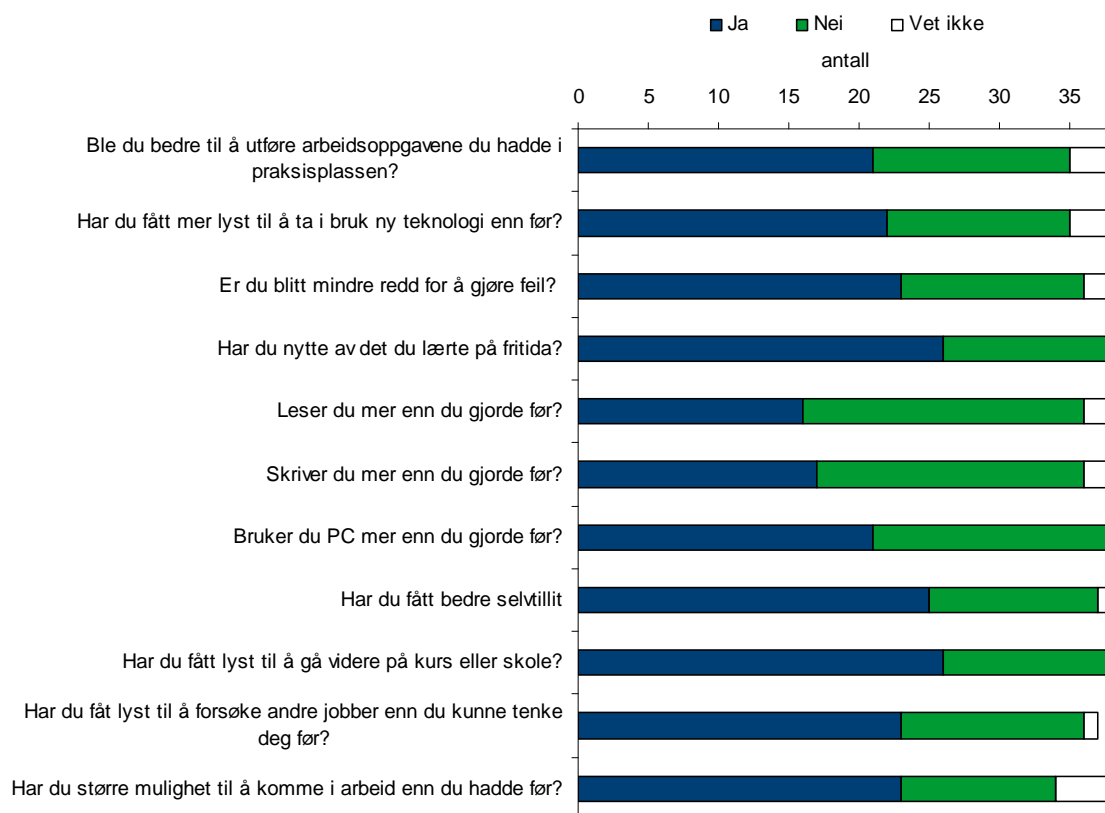
For hvert av spørsmålene er det rundt halvparten av deltakerne som oppgir at kurset har medført andre positive resultater for dem, foruten bedring av basisferdigheter. Det mest fremtredende funnet er at kurset har gitt deltakerne ferdigheter som de har utbytte av *på fritiden*. Dette, sammen med at mange har svart at de har fått lyst til å gå videre på kurs

eller skole, samsvarer med svarene til BKA-deltakerne i bedriftene. Blant arbeids-søkerne er det også mange som oppgir at kurset har gitt dem bedre selvtillit.¹⁶ Når vi snakket med dem på telefon, var det noen som uttrykte at kurset hadde vært *veldig* viktig for deres selvtillit. På den annen side var det noen som reagerte ved å si at det ”overhodet ikke” hadde vært noe i veien med deres selvtillit før de begynte på kurset.

I Figur 3.6 ser vi også at de laveste andelene positive svar finner vi for spørsmålene knyttet til om deltakerne nå leser eller skriver mer enn de gjorde før. Under halvparten av kursdeltakerne oppgir at de nå skriver og/eller leser mer enn de gjorde før. Også her er tendensen den samme som blant BKA-deltakerne i bedriftene.

Andelene som svarte bekreftende på hvert av spørsmålene i Figur 3.6 er hovedsakelig høyere for deltakerne fra Hedmark enn de er for Rogaland. Andelene er høyere for deltakerne fra fase 1 enn fra fase 2 for *alle* spørsmålene (uavhengig av hvor deltakerne kommer fra).

Figur 3.6 Andre mulige resultater av kurset

Vi stilte et åpent spørsmål om hva respondentene mente var den viktigste effekten av kurset. Det er sprikende synspunkter på hva som var den viktigste effekten, men noen temaer går igjen:

- *Økte ferdigheter*: Mange deltakere peker på spesifikke læringsdeler som de mener de er blitt bedre på (eks. data, lesing, matte).

¹⁶ For alle de tre effektene ville det vært en overvekt av positive svar også dersom de sju som ikke ønsket å delta, likevel hadde deltatt, og svart negativt på disse spørsmålene.

- *Utbytte av praksisdelen:* Mange deltakere mener praksisdelen var bra og ga nyttig arbeidserfaring som enten har gitt fast jobb eller økt sannsynligheten for å få det i fremtiden.
- *Selvtillit* er den hyppigst nevnte viktigste effekten av kurset. For noen handler det om helt grunnleggende selvtillit ("Å komme frem og sitte i en gruppe sammen med andre mennesker og snakke med dem, og klare å være i kontakt med andre mennesker"), for andre selvtillit knyttet til arbeidslivet ("Økt selvtillit i forhold til å få og beholde en jobb"), og for noen selvtillit som trygghet i forhold til nye utfordringer ("Bedre selvtillit nå. Tør å ta i bruk ny teknologi").
- *En meningsfull hverdag:* Enkelte deltakere omtalte kurset som et holdepunkt i hverdagen, som ga incentiver for å stå opp om morgenen ("Det sosiale samholdet. Trivdes veldig godt. Skulle ønske kurset varte lengre").

To personer er imidlertid svært kritiske:

- "Opplegget var dårlig og deltakerne umotiverte. Kurset fungerte ikke slik som de sa på forhånd. Dårlig blanding av mennesker, man ble ikke vurdert etter motivasjon. Har ikke lært noe".
- "Ingen effekt. Synes kurset bare var tull. Lærte ikke noe av den teoretiske delen".

Situasjonen i dag

Vi spurte deltagerne om hva situasjonen deres er i dag. Svarene er vist i Tabell 3.4. Fem av deltakerne svarte ikke på dette spørsmålet. Det var en relativt stor spredning i situasjonen, men den største gruppen (13 personer) hadde en jobb, de fleste av dem heltid. Fire er på attføring.

Tabell 3.4 *Kursdeltagernes situasjon i dag*

Har jobb (heltid eller deltid)	13
Går på skole	5
Registrert som arbeidsledig hos NAV	4
På attføring	4
På et annet arbeidsmarkedstiltak	4
På sosial stønad	1
Annet	2

Det er noen forskjeller mellom fase 1 og 2 med hensyn til hvilken situasjon kursdeltakerne er i i dag. 2/3 av deltakerne fra fase 1 har nå jobb, mot 1/4 fra fase 2. Det er mer aktive løsninger for deltakerne fra fase 1. For eksempel oppgir ingen fra fase 1 å være registrert som arbeidsledig hos NAV, på attføring eller på sosial stønad, mens i alt 40 prosent av deltakerne i fase 2 oppgir at de er i en av disse situasjonene. Det er imidlertid vanskelig å trekke noen generelle konklusjoner av dette, siden det var gått betydelig lengre tid siden kursslutt blant de som deltok i fase 1 enn de som deltok i fase 2.

Av kursdeltakerne som nå er i enten heltids eller deltidsjobb, er det sju personer som har jobb hos samme oppdragsgiver som de hadde praksis i. Av de 8 kursdeltakerne fra fase 1 som nå er i jobb er tre deltakere i jobb på samme sted som de hadde arbeidspraksis,

mens av de fem personene fra fase 2 som nå er i jobb, er fire i jobb på samme sted de hadde arbeidspraksis.

Eller sagt på en annen måte: Blant de 24 (av i alt 38) deltakerne som hadde fullført kurset, var nå 7 personer i jobb på det samme stedet de hadde hatt praksis.

Av de fem personene som fortsatt går på kurs, tror fire at det er mulighet for å kunne fortsette å jobbe på praksisplassen når kurset er ferdig. Kun én av dem tror ikke dette er mulig.

3.3.3 Oppsummering

Resultatene av NAVs kurs kan oppsummeres slik:

- Det synes som om deltakerne får økt sine grunnleggende ferdigheter, særlig innen lesing/skriving. Dette formidles både av NAV, leverandørene og deltakerne selv.
- På samme måte som arbeidstakerne i BKA-virksomhetene, mener deltakerne på NAV-kursene at de særlig er blitt bedre i rettskriving.
- Blant positive ”bivirkninger” som deltakerne legger vekt på, er at de har nytte av det de lærte på fritida, og at de har fått lyst til å gå videre på kurs eller skole. Dette samsvarer med svarene fra de arbeidstakerne i BKA-virksomhetene som har fått lese-/og skriveopplæring.
- Blant deltakerne på NAVs kurs er økt selvtillitt den effekten som flest legger vekt på når de blir bedt om selv å formulere dette.

3.4 Måloppnåelse for forsøket

Både NAV Hedmark og NAV Rogaland mener erfaringene de har gjort ved disse kursene er viktige å videreføre i organisasjonen ettersom fokus på grunnleggende ferdigheter er viktig med tanke på å beholde arbeid, få nyinnpass i arbeidslivet, kvalifisering m.m. NAV Rogaland sier:

Mange arbeidssøkere ser ikke muligheter for videre kvalifisering nettopp fordi de har svake grunnleggende ferdigheter.

Vi spurte representantene fra NAV om deres vurdering av måloppnåelse når det gjelder de interne målene for pilotprosjektene. De har hatt tre målsettinger, og vi oppsummerer her noen vurderinger.

Mål 1: Utvikle og prøve ut samarbeidsmodeller mellom NAV, fylkeskommune (kommune) og virksomhet som gir grunnlag for overføring av erfaring til andre fylker.

NAV Hedmark mener prosjektet har gitt grunnlag for refleksjon rundt utfordringen det er med riktig arbeidsdeling mellom stat (NAV), fylkeskommune og kommunene (videregående rettigheter, voksenrett). NAV Hedmark mener det er lett at NAV tar hele ansvaret, og at dette prosjektet derfor har vært viktig for å dra opp klarere ansvarsforhold, lage avtaler og finne individuelle løsninger. NAV Rogaland mener samarbeidet deres med fylkeskommunen som kursarrangør har gitt gode erfaringer. Samarbeidet med fylkeskommunen (som også er deres kursarrangør) ses imidlertid ikke som et isolert område fordi NAV Rogaland samarbeider med fylkeskommunen på mange andre områder. Når vi snakker med NAV Sentralt mener de at det er et godt samarbeid mellom NAV og bedrifter, mens samarbeidet mellom NAV og kommuner/fylkeskommuner er

mindre godt på grunn av uklarheter om hvem som skal betale. En person vi snakket med i NAV ser for seg at NAV i fremtiden også må kjøpe slike tilbud.

Informantene i NAV mener at man vil få et bedre grunnlag for overføring til andre fylker etter at kursene i 2008 er ferdige.

Mål 2: Utvikle og prøve ut et opplegg for praksisnær oppfølging i basisferdigheter med arbeid som mål. Hovedvekt skal legges på styrking av lese-, skrive-, regne- og digitale ferdigheter.

NAV Hedmark mener de at de ikke har klart å utvikle og prøve ut et opplegg for praksisnær oppfølging. NAV Rogaland mener på sin side at det er gode resultater hos deltakerne i betydning fremgang og ferdigheter, og at kombinasjonen av å både trene på grunnleggende ferdigheter og å være i praksis er en god modell.

En av informantene i NAV vurderer måloppnåelsen slik:

Vi skulle prøve å ivareta intensjonene om opplæring i bedrift – praksisnær opplæring. Men dette har vi jo ikke helt fått til – vi støter på ”hverdagens harde realiteter” i bedriften. Det krever ressursbruk fra arbeidsgiver for å legge forholdene til rette for å trene. Arbeidsgiver har nok ikke alltid oppfattet hva rollen skulle innebære. Det er heller ikke så lett for en kursleverandør å traske i gangene på arbeidsplassen... En del av deltakerne har vel også valgt arbeidsplasser som ikke nødvendigvis stiller så store krav til grunnleggende ferdigheter.

Vedkommende forteller at de i framtida vil prøve ut en annen organisering av forholdet mellom kurs og praksis.

Mål 3: Ta i bruk og videreutvikle kunnskap og verktøy/rutiner for hensiktsmessig kartlegging av arbeidssøkeres behov i forhold til lese-, skrive-, regne- og digitale ferdigheter.

NAV Hedmark er nå inne i en prosess der et slikt verktøy utvikles (Vox er leverandør, av en amerikansk modell), og sier kursleverandørene også har jobbet systematisk med dette. NAV Rogaland sier man har en 20-punkts sjekkliste som er blitt mer systematisk tatt i bruk. Det er blitt mer fokus i NAV på fagfeltet *grunnleggende ferdigheter*. De har hatt et seminar i Rogaland for saksbehandlere for å bygge kompetanse. Framover tar de med seg disse erfaringene når de møter arbeidssøkere, og skal ha større fokus på temaet grunnleggende ferdigheter i arbeidsevnevurdering (dvs. å ”teste” arbeidsevnevurdering).

NAV sentralt ser for seg to videre muligheter. Den ene er å kvalifisere opp medarbeidere i NAV. Den andre er ”inn i kurset”. Man har valgt den siste varianten for den neste runden med kurs, fordi man ikke tror at det er kapasitet i NAV til å kunne jobbe grundig nok, og heller ikke at NAV har den nødvendige kompetansen i dag. Arbeidsgruppen har spilt inn at et kartleggingsverktøy bør være en integrert del av arbeidsevnevurderingen. Dette kommer for fullt nå til sommeren eller til høsten.

4 Markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter

I dette kapitlet rapporterer vi informasjon og synspunkter på markedssituasjonen som kom fram i fokusgruppene, i spørreundersøkelsen til leverandørene, og noe informasjon til prosjektet i NAV.

4.1 Fokusgruppene

4.1.1 Virksomhetenes etterspørsel etter opplæring

I fokusgruppene framhevet virksomhetene særlig to faktorer som årsaker til at de søkte støtte fra BKA og satte i gang kursene:

Innføring av ny teknologi. Mange virksomheter som tidligere ble drevet mer ”manuelt”, har de siste årene innført elektronisk styring av maskiner, elektronisk rapportering osv. Når maskinene bare kan styres ved hjelp av PC, eller alle må rapportere elektronisk, og utveksle beskjeder på mail, ”er det ikke lenger mulig å snike seg unna”. De bedriftene som hadde hatt datakurs la vekt på dette, men det ble også framhevet som en motivasjon for å ha lese-/skriveopplæring.

Hensyn til kvalitet og sikkerhet. Noen av bedriftene hadde blitt oppmerksomme på at det fantes et problem ved en tilfeldighet – for eksempel idet noen av de ansatte måtte erstatte syke kolleger, eller at de oppdaget at dårlige leseferdigheter var en årsak til feilproduksjon. Det handler om evne til å forstå instruksjer, arbeidsbeskrivelser, merking, gjennomføre internkontrollrutiner, og få med seg intern informasjon. En av informantene sier at ”det kan være skjebnesvangert dersom ikke de ansatte kan tilegne seg viktig informasjon”.

Andre årsaker som ble nevnt i fokusgruppene er at bedriftene i økende grad opplever at det blir stilt formelle krav til de ansattes kompetanse i forbindelse med konkurranse om oppdrag. De har derfor som mål at flere ansatte skal ta fagbrev, noe som vanskeliggjøres av at noen har svake grunnleggende ferdigheter. Videre fortelles det at ansatte med svake lese-/skriveferdigheter ofte vegrer seg for å ta nye utfordringer i jobben og endre arbeidsoppgaver. Noen opplever vansker med å få ansatte til å bemanne nye maskiner.

Vi hadde mange problemer ute i fabrikken med aggresjon når man for eksempel skulle flytte en mann fra en maskin til en annen: ”Her har jeg stått i 15 år!”. Det skyldes mye at man ved flytting må lære seg nye ting.

Flere av bedriftene nevnte også mer ”uselviske motiver”, som at de vil vise at de ønsker å satse på de ansatte, og vise samfunnsansvar.

Representantene for de virksomhetene som deltok i fokusgruppene, har ulik oppfatning av om de ville arrangert liknende kurs dersom de ikke hadde fått støtte fra BKA. På dette spørsmålet må vi riktignok ta med i betraktningen at bedriftene kan uttale seg strategisk. Tilskuddet blir vurdert som svært viktig. En av virksomhetene la vekt på at BKA-programmet først og fremst ga dem ”et spark bak” for å komme i gang med noe de hadde sett behov for en stund. Men: De vil ikke gjennomføre kurs igjen dersom de ikke får støtte.

I en annen virksomhet forteller informanten at de har gjennomført lese-/skriveopplæring også tidligere, og ville gjort det igjen også uten tilskudd. Årsaken er at det kan bli et sikkerhetsproblem dersom ikke alle ansatte er i stand til å tilegne seg informasjon.

Så vel leverandørene som virksomhetene er enige om at det kreves mye jobbing internt i virksomhetene, selv om de får tilskudd. "Mange bedrifter har penger, men sliter å komme i gang." Flere mener at bistand og veiledning fra Vox har vært vel så viktig som selve tilskuddet. De fleste uttrykker at de er tilfredse med Vox på det området, men det motsatte er også tilfellet:

Jeg er misfornøyd med Vox. De tildeler penger. Men minimalt med hjelp. Så du må være ganske ressurssterk for å få til dette her.

Flere av informantene mener at det er få bedrifter som kjenner til BKA, at behovet sannsynligvis er vesentlig større enn den etterspørselen som har resultert i søknader. Flere hevder dessuten at mange bedrifter ikke søker fordi søknadsprosedyrene er for vanskelige. Det gjelder både representanter for virksomhetene og leverandørene, og en av leverandørene formidler at det er han som skriver alle søknadene, fordi bedriftene ikke klarer det. "Mange hev det i papirkurven, orket ikke søke".

Vårt inntrykk er at terskelen er lavere for å arrangere kurs i digitale ferdigheter uten offentlig støtte enn lese- og skriveferdigheter. Felles for mange av virksomhetene som har hatt datakurs, er at det etter hvert er blitt helt nødvendig at alle ansatte kan mestre grunnleggende PC-bruk. Det er derfor flere som uansett ville (måtte) avholde slike kurs. En annen grunn til at terskelen er lavere, er at opplæring opp til et grunnleggende nivå i digitale ferdigheter ikke krever like mange timer/ressurser som lese-/skriveopplæring, og at man kan bruke standardiserte opplæringsmoduler.

I fokusgruppene ble det diskusjoner om det offentlige ansvar og kvaliteten i skoen. Særlig representantene for virksomhetene var opptatt av at det offentlige har forsømt seg, og må ta ansvar for å rette opp tidligere synder. En informant uttalte:

Da vi startet var vi innstilt på å bruke tid og penger på dette selv. Men etter den siste tids debatt om skole osv, så mener vi at samfunnet burde ta hele regninga.

En annen sa det slik:

Finansieringen bør være et spleiselag: Bedriften, den ansatte og staten har nytte av dette.

Som søkingen til programmet viser, har det først og fremst vært etterspørsel etter opplæring i digitale ferdigheter, deretter lese-/skriveferdigheter eller en kombinasjon av disse. I fokusgruppene reiste vi spørsmålet om det er noen positiv sammenheng mellom opplæring i data og i lese-/skriveferdigheter – særlig om dataopplæring faktisk fremmer læring på andre områder, slik det har vært hevdet. Det er delte meninger om det. Noen av informantene legger stor vekt på at dataopplæring er en kanal for å gi økt opplevelse av mestring og dermed motivasjon til å lære mer. "Vi har kjørt rene datakurs som oppvarming til lese- og skrivekurs."

Vi stilte også spørsmål om det er slik at behovet for opplæring i grunnleggende *regneferdigheter* er mindre, eller hva som ellers er årsaken til den manglende etterspørselen etter det. I industribedriftene var det flere som pekte på at de ønsker at flere ansatte skal ta fagbrev, men at mange har problemer med det på grunn av svake regneferdigheter.

Informantene pekte på ulike forklaringer på hvorfor slike kurs likevel ikke blir etterspurt.

- Manglende regneferdigheter har ikke fått tilsvarende oppmerksomhet i media
- Behovet er mindre fordi det er mindre viktig å ha slike ferdigheter. For det første er hjelpemidler lett tilgjengelig – ”alle har en kalkulator”, for det andre klarer man seg uten regneferdigheter i mange jobber. ”Jeg har aldri hatt behov for regning og matematikk de siste 20 årene”
- Det finnes ikke læremateriell som er tilpasset voksne på dette området (utviklingsprosjekter er imidlertid i gang)

Kursleverandørene hadde litt ulike syn på utfordringene når det gjelder regneferdigheter. Mange klarer seg fint i jobb selv om de har svak tallforståelse. I en del virksomheter ser de likevel at behovet øker ettersom ansvar for resultater mv. delegeres nedover. En av leverandørene mente at kurs i grunnleggende regneferdigheter er lite ressurskrevende å gjennomføre – det trengs ikke så intensivt og langvarig opplegg. En annen hevdet på den annen side at matteopplæring tar tid – at det er et fag som krever modning.

Det var enighet om at det er vesentlig mer ”ufarlig” å være åpen om manglende regneferdigheter (også digitale ferdigheter) enn lese- og skriveferdigheter:

Det er mer sosialt akseptert. Mange sier ”jeg har aldri skjønt noe matte”, ingen sier noe slikt om å lese og skrive.

For øvrig var det flere virksomheter som argumenterte for at engelsk burde vært definert som en grunnleggende ferdighet.

4.1.2 Tilbudet av opplæring i grunnleggende ferdigheter

Få av bedriftene som deltok i fokusgruppene, hadde gått ut og innhentet tilbud fra flere leverandører. Noen av informantene forteller at det var én tilbyder som det falt seg naturlig å henvende seg til. Årsakene er for eksempel at det ikke finnes mange leverandører av opplæring i basisferdigheter på stedet, eller at de hadde kontakt med en opplæringsleverandør fra tidligere, som de hadde gode erfaringer med. Mangelen på flere tilbydere å velge mellom gjelder først og fremst for opplæring i lese-/skriveferdigheter, i mindre grad for datakurs.

For oss var det naturgitt. Vi hadde en kontaktperson fra før. Har brukt [leverandøren] på flere andre ting. De er også de eneste innenfor distriktet som jeg vet om, som kunne tilby dette. De er seriøse og hadde et fornuftig tilbud.

Flere av informantene som deltok i fokusgruppene understreket at kvalitet og lærekrefter var det viktigste ved valget av leverandør. De sammenliknet i liten grad priser.

Jeg var ute hos et par andre aktører, men jeg følte at [leverandøren] var best. Det var uten å sjekke priser, så det vet jeg ikke hvordan er. Men [leverandørens] innhold virket så bra. Man får en følelse av hvorvidt tilbyder passer inn i vår kultur.

Kvaliteten blir som regel bedømt ved personlig kommunikasjon med en representant for leverandøren. I noen tilfeller hadde bedriften fått et tips eller en referanse fra andre. En

bedrift hadde skiftet leverandør underveis, fordi de stilte spørsmålstegn ved kvaliteten. Leverandørene etterspør en kvalifisering av tilbydere i regi av Vox.

Noen av bedriftene har en videregående skole i nærheten, som de vurderte som en naturlig potensiell samarbeidspartner. En av informantene framhever imidlertid en ulempe ved det:

Det er negativt at folk skal tilbake på den samme skolen som de selv en gang gikk på. Viktig med unge lærere som ikke kjenner forhistorien til kursdeltakerne sine.

Blant utfordringene for tilbudssiden var leverandørene mest opptatt av kompetanse, og flere nevnte behovet for å ha et visst omfang av kurs. De ser det som en utfordring å bygge kompetanse på opplæring i grunnleggende ferdigheter, og skape sterkere fagmiljøer. Leverandørene etterspurte mer forutsigbare rammer.

Jeg håper Vox ser på kompetansen på tilbydersiden. Hvis de sprer pengene på mange tilbydere, vil det bli færre kurs på hver, vanskeligere å bygge opp kompetanse.

Det er også en utfordring i å rekruttere gode lærere hvis de ikke kan tilby mer enn få timer i uka. I tillegg er ofte arbeidstiden ugunstig. Flere av leverandørene er også skeptiske til det de mener er en favorisering av offentlige skoler som tilbydere. De mener at den relevante kompetansen i liten grad finnes i videregående skole.

Vi trenger folk som er spesialisert innenfor lese- og skriveopplæring for voksne. Hvis det blir spredd på mange kan det bli for tynt.

Flere leverandører er dessuten opptatt av at opplæring i grunnleggende ferdigheter bør være en individuell rettighet som utløser tilskudd fra det offentlige. De mener at det vil stimulere både tilbuds- og etterspørselssiden: De selv vil få større kontinuitet og dermed kompetanseutvikling, og de vil kunne nå fram til ansatte i små bedrifter.

4.2 Spørreundersøkelsen til leverandørene

4.2.1 Tilbud og etterspørsel

Vi stilte en del spørsmål til leverandørene om hvordan de hadde fått det aktuelle oppdraget, og hvordan konkurransesituasjonen ser ut fra deres side.

Sju av de 10 leverandørene oppgir at det var *de* som tok kontakt med bedriften for å foreslå et samarbeid, to oppgir at bedriften kontaktet dem direkte, som den eneste tilbyderen, mens bare én opplevde å konkurrere med andre om å få et oppdrag. Ingen av dem mener at prisen var utslagsgivende for at de fikk oppdraget. Fem svarer at det var kvalitet, tre at bedriften hadde gode erfaringer med dem fra før.

Sju av de 10 leverandørene har også tidligere, uten støtte fra BKA, arrangert kurs i grunnleggende ferdigheter. Fire av dem har arrangert kombinerte kurs i lese-/skriveferdigheter, eventuelt med temavalg etter deltakerens behov, én ren dataopplæring og én ren lese-/skriveopplæring. Kun én av dem har tidligere arrangert kurs i grunnleggende ferdigheter som har inkludert matte/regning. Kursene som har vært arrangert uten støtte fra BKA, har blitt finansiert av bedrifter, NAV, deltakerne selv, eller organisasjoner.

Sju av leverandørene har fått henvendelser fra andre bedrifter de siste to årene om muligheten for å holde kurs i grunnleggende ferdigheter. De oppgir at de har fått

henvendelse fra mellom to og 20 bedrifter. Lav etterspørsel og betalingsvilje fra bedrifter oppfattes som et viktig hinder for å etablere et tilbud om opplæring i grunnleggende ferdigheter – det gjelder både innenfor lese-/skriveopplæring og dataopplæring. Vi hadde stilt opp følgende mulige hindringer:

- Etterspørselen og betalingsviljen til bedrifter er lav
- Det er vanskelig å skaffe kompetente lærekrefter
- Pedagogikken innenfor opplæring i grunnleggende ferdigheter for voksne er lite utviklet
- Tilskuddet fra det offentlige er for lite

Etterspørselen anses altså som den største hindringen, deretter kommer at de mener tilskuddet er for lite. Videre er det flere som nevner motivering av deltakere/erkjennelse av problemet som et hinder (for lese-/skriveopplæring). Seks av de ti leverandørene svarer likevel at det er sannsynlig at de kommer til å tilby slike kurs til bedrifter uavhengig av offentlige tilskudd, tre svarer at de sannsynligvis kommer til å tilby slike kurs dersom de blir støttet av offentlige tilskudd. (En svarte ikke på spørsmålet.)

Vi stilte også spørsmålet om hvilken betydning leverandørene mente at BKA-tilskuddet har hatt for etterspørselen og tilbudet. For lese- og skriveopplæring er det bare én som mener at tilskuddet har hatt liten betydning. Flest mener at tilskuddet har bidratt til at det nå er flere bedrifter som etterspør kurs i lese-/skriveferdigheter, mens de i mindre grad mener at det har påvirket tilbudssiden. De fleste mener dessuten at tilskuddet har hatt mindre betydning for etterspørselen etter og tilbudet av opplæring i digitale ferdigheter.

Vi ba leverandørene om å beskrive konkurransesituasjonen for opplæring i grunnleggende ferdigheter. Vi spurte om de ville karakterisere konkurransen som hard, middels, eller om det er lite konkurranse. Både innenfor lese-/skriveopplæring og dataopplæring er det kun én som svarer at det er *hard* konkurranse mellom tilbydere, men under halvparten svarer at det er liten eller ingen konkurranse. I de tilfellene det er noe konkurranse, oppfatter de private tilbydere som de viktigste konkurrentene.

4.2.2 Forholdet mellom dataopplæring og lese-/skriveopplæring

Flere av resultatene våre tilsier at det er mindre grunn til at det offentlige skal finansiere dataopplæring enn lese-/skriveopplæring. Et argument som har vært framført for at BKA skal gi støtte til dataopplæring, er at dette kan bidra til mer opplæring i lese- og skriveferdigheter. Vi stilte opp en del påstander om sammenhenger mellom de to, og ba leverandørene angi hvor enige eller uenige de er, på en skala fra helt enig til helt uenig. Svarene er gjengitt i Tabell 4.1.

For alle påstandene heller respondentene mer til å være enige enn til å være uenige. Flest er helt enige i at bedre digitale ferdigheter *motiverer* mange som har svake lese-/skriveferdigheter til å fortsette med lese-/skriveopplæring, og mange er i det minste ”ganske enige” i at dataopplæring ofte *avdekker* svake lese-/skriveferdigheter.

At bedre digitale ferdigheter motiverer mange til å gjennomføre *andre* læreaktiviteter er det mer delte meninger om, det vil si flere svarer ”verken eller”. Minst oppslutning er det om de to siste påstandene: At opplæring i digitale ferdigheter ofte er en forutsetning

for å ha *utbytte* av lese-/skriveopplæringen, eller omvendt, at opplæring i lese-/skriveferdigheter en forutsetning for å ha *utbytte* av dataopplæring

Tabell 4.1 Mulige sammenhenger mellom dataopplæring og lese-/skriveopplæring. Antall svar

	Helt enig	Ganske enig	Verken/ eller	Ganske uenig	Helt uenig
Dataopplæring avdekker ofte svake lese-/skriveferdigheter	1	7	2	0	0
Bedre digitale ferdigheter motiverer mange som har svake lese-/skriveferdigheter til å fortsette med lese-/skriveopplæring	6	3	1	0	0
Bedre digitale ferdigheter motiverer mange til å gjennomføre andre læreaktiviteter	5	1	4	0	0
For mange deltakere er opplæring i digitale ferdigheter en forutsetning for å ha utbytte av lese-/skriveopplæringen	0	5	4	1	0
For mange deltakere er opplæring i lese-/skriveferdigheter en forutsetning for å ha utbytte av dataopplæring	1	4	4	1	0

4.3 NAVs kjøp av kurs i grunnleggende ferdigheter

Det synes som om tilbudet av opplæring i grunnleggende ferdigheter er svært forskjellig i Hedmark og Rogaland. I Hedmark var det syv tilbydere som søkte om å gjennomføre kurs for NAV. På bakgrunn av kriteriene økonomisk mest fordelaktig, faglig og pedagogisk tilnærming, samt kompetanse hos instruktør, kunne NAV Hedmark velge den beste tilbyder. I Rogaland var det motsatt. Der var det kun to tilbydere som søkte om å få gjennomføre kurset. Etter hvert trakk begge disse tilbyderne seg fra anbudsprosessen. NAV Rogaland tok dermed kontakt med fylkeskommunen med forespørsel om de kunne tilby et kurs i henhold til kravspesifikasjonen. NAV Rogaland sier de var overrasket over at de fikk så få tilbud, samtidig som det er vanskelig å forklare den lave interessen. De mener også at selv om fylkeskommunen hadde erfaring med å lage lignende kurs fra før, så måtte de jobbe en del med å skreddersy dette kurset.

Mens man i Hedmark kunne ”velge og vrake”, har det i Rogaland vært vanskelig *både* å finne deltakere og tilbydere. Dette kan ha sammenheng med et høyere utdanningsnivå i befolkningen og strammere arbeidsmarked i Rogaland enn i Hedmark enn, og at det dermed har blitt bygd opp et visst tilbud av opplæring i grunnleggende ferdigheter.

Kursarrangørene i Hedmark skiller seg litt fra Møllehagen i Rogaland. Møllehagen er etter eget utsagn godt trent i å arbeide med individuell opplæring, men primært med opplæring innrettet mot personer som er innlagt på sykehus eller på barneverninstitusjon. De har mye erfaring med å jobbe med personer med helsebegrensninger. Dette er imidlertid første gang de har drevet voksenopplæring: ”Dette var nybrottsarbeid for oss.” I likhet med kursarrangørene i Hedmark, har Møllehagen et personale som primært består av spesialpedagoger.

4.4 Oppsummering om markedet for opplæring i grunnleggende ferdigheter

Undersøkelsen viser at:

- Virksomheter har en viss egen nytte av å gjennomføre opplæring i grunnleggende ferdigheter.
- Trolig ville mange kurs som kun inneholder dataopplæring blitt gjennomført også uten tilskudd fra BKA – her er det en mer direkte sammenheng mellom utførelsen av arbeidet og læringen i kurset enn for lese- og skriveopplæring. Det er dessuten slik at omfanget av disse kursene er mindre, og at informasjonsproblemer i markedet er relativt små. Det er også en god del aktuelle tilbydere i dette markedet.
- Kurs som inneholder lese- og skriveopplæring har mindre direkte målbare effekter for virksomhetene, og det er store svakheter ved markedet. Her er det med andre ord gode grunner til at det offentlige skal bidra. Virksomhetene har imidlertid behov for veiledning i tillegg til tilskudd, og vi mener at det kunne være gunstig dersom det offentlige bidro med en kvalitetsvurdering/standard for tilbydere.
- Det er grunn til å anta at BKA har bidratt til *etterspørselen* etter opplæring i grunnleggende ferdigheter. Det er imidlertid et faktum at terskelen for å gjennomføre slike opplæringsaktiviteter er svært høye for små virksomheter, og aktivitetene er konsentrert om få næringer. I framtida bør man derfor vurdere hvordan man kan nå fram til en større del av arbeidslivet. En løsning kan være at det offentlige er oppdragsgiver for kurs for ansatte i mindre bedrifter, på liknende måte som NAV er det i sine prosjekter.
- *Tilbudet* av opplæring i lese- og skriveferdigheter er begrenset. BKA, både i virksomhetene og i regi av NAV, har trolig bidratt til å styrke tilbudet, men vi vurderer at det kreves et større omfang og stabile rammebetingelser/kontinuitet for i større grad å stimulere dette markedet.

Litteratur

- Acemoglu, D. Og J-S. Pischke (1999): "The structure of wages and investments in general training." *Journal of Political Economy*, 107: 539-571.
- Bassi, L. J. (1994): "Workplace education for hourly workers." *Jorunal of Political Analysis and Management*, 13(1) 55-74.
- Becker, G. (1964): *Human Capital*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Becker, G. S. (1993): *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. 3. utg. London: University of Chicago Press.
- Benson, G. S., D. Finegold, og S.A. Mohrman (2004): "You paid for the skills, now keep them: Tuition reimbursement and voluntary turnover." *Academy of Management Journal* 47 (3) 315-331.
- Booth, A. L., og D. J. Snower. (1996): *Acquiring skills: Market failures, their symptoms and policy responses*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Brunello, G. og De Paola, M. (2004): *Market failures and the under-provision of training* CESIFO Working Paper No. 1286 Category 4: Labour Markets.
- Døving, E., S. Skule (2002): "Evaluering av Kompetanseutviklingsprogrammet". SNF arbeidsnotat nr. 24/2002, Fafo-notat 2002:10.
- Døving, E., P. N. Gooderham and O. Nordhaug (1998): "Analysis of Competence Needs in Norwegian Firms: Rational and Institutional Determinants", in A. Rahim, R. T. Golembiewski and C. Lundberg (eds.): *Current Topics in Management*, vol 3. Greenwich, CT: JAI Press.
- ECON (2007): *Erfaringer fra KUP – råd til BKA*. Rapport 2007-003.
- ECON (2007): *Evaluering av Program for Basiskompetanse (BKA)*. Rapport2007-077
- Eurydice (2001): *National Actions to implement Lifelong Learning in Europe*. Directorate-General for Education and Culture.
http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/026EN/004_chap1_026EN.pdf
- Gabrielsen, Egil, Jan Haslund og Bengt Oscar Lagerstrøm (2005): *Lese- og mestringskompetanse i den norske voksebefolkningen*. Stavanger: Lesesenteret.
- Hirschman, A. O. (1970): *Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states*. Cambridge, Mass; London: Harvard University Press.
- Johansen, L-H. (1999a): *Bak de store ord: Sammenlikninger av etter- og videreutdanning mellom bransjer og internasjonalt, Det 21. århundrets velferdssamfunn*. Oslo, Fafo-rapport 278.
- Johansen, L-H. (1999b): *Transferable training and the collective action problem for employers: An analysis of further education and training in four Norwegian*

industries. Doktoravhandling, London School of Economics and Political Science. Fafo-rapport 335. Oslo: Fafo.

Kunnskapsdepartementet. *Stortingsproposisjon nr 1 (2006-2007)*.

Kunnskapsdepartementet. *Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008)*.

Larsen, K. A., F. Longva, A. Pape, A. N. Reichborn (1997): *Bedriften som lærested. En gjennomgang av etter- og videreutdanning i norske bedrifter*. Fafo-rapport 212. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Prosjekt økt basiskompetanse for arbeidssøkere – i regi av NAV på oppdrag fra Vox. Prosjektbeskrivelse per september 2006.

Skule, S. og A. N. Reichborn (2000): *Lærende arbeid. En kartlegging av lærevilkår i norsk arbeidsliv*. Fafo-rapport 333. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

NOU 1997: 25 *Ny kompetanse Grunnlaget for en helhetlig etter- og videreutdanningspolitikk*, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

OECD/Statistics Canada (2005). *Learning a Living. First results of the Adult Literacy and Lifeskills Survey (ALL)*. Ottawa/Paris: Statistics Canada/OECD.

Vox (2006). *Retningslinjer for tildeling av tilskudd for 2006*.

Vox (2007). *Retningslinjer for tildeling av tilskudd for 2007*.

Vox (2008a). *Retningslinjer for tildeling av tilskudd for 2008*.

Vox (2008b): *Kartlegging av lese- og skriveferdigheter i et utvalg BKA-prosjekter*. Rapport, 1. februar 2008

Vox (2008c): *Vox-speilet 2007 – voksnes deltakelse i opplæring*.

Williamson, O. E. (1985): *The economic institutions of capitalism: Firms, markets, relational contracting*. New York: Free Press.

VEDLEGG 1: Spørreskjema til deltakere i BKA – arbeidstakere

Hva slags bedrift/virksomhet jobber du i?

(Intervjuer kategoriserer)

- Jordbruk/skog/fiske
- Utvinning/kraft/vannforsyning
- Industri
- Bygg/anlegg
- Varehandel/verksted
- Transport/lager
- Hotell/restaurant
- Informasjon, bank/forsikring, eiendomsdrift, vit. tjenesteyting
- Offentlig administrasjon
- Barnehage
- Skole (inkl høyskoler og universiteter)
- Helsesektoren
- Pleie- og omsorgssektoren
- Kulturell virksomhet
- Annen tjenesteyting

- Annet, hva?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
- No Answer

Hvilken type jobb hadde du da du gikk på kurset?

(Intervjuer kategoriserer, se evt forklaring/eksempler):

- Lederjobber og jobber som krever høy universitetsutdanning
- Høyskoleytrker, inkludert ingeniører, sykepleiere, lærere, førskolelærere
- Kontorarbeid og kundeservice, som normalt krever videregående skole
- Yrker innen personlig tjenesteyting, for eksempel hjelpepleiere, barnehageassistenter
- Andre yrker innen tjenesteyting, salg og sikkerhet
- Håndverkere, som krever videregående skole
- Prosess- og maskinoperatører mv, som normalt krever videregående skole
- Yrker uten noe spesielle kompetansekrav, for eksempel rengjøring
- Alle yrker i jordbruk, skog, fiske

- Annet, hva?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
- No Answer

Hadde du i løpet av de siste 2 årene før BKA-kurset i 2006/2007 deltatt i kurs eller annen organisert opplæring som bedriften har tilbudt?

- Nei
- Ja, en gang
- Ja, flere ganger
- No Answer

Hva slags kurs deltok du på i 2006/2007? Var det...

(les opp, velg ett alternativ)

- Lese-/skiveopplæring
- Dataopplæring
- En kombinasjon av lese/skrive og dataopplæring
- Annet. Hva:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Var det noe matteopplæring i kurset?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hvor mange timer i uka var kurset?

Antall timer:
0 - 255

--	--	--	--

Hvor mange uker varte kurset?

Antall uker:
0 - 255

--	--	--	--

Foregikk kurset i arbeidstiden, på fritiden, eller en kombinasjon?

- I arbeidstiden
- På fritiden
- En kombinasjon
- No Answer

Hvor mange fra din bedrift gikk du sammen med på kurset?

Antall (ca):
0 - 255

--	--	--	--

Hadde dere en lærer som jobber i virksomheten, eller en lærer utenfra?

- En intern
- En utenfra
- Vet ikke
- No Answer

Før du begynte på kurset...

Hvordan fikk du vite om kurset?

(Les opp, ja/nei på alle)

	Ja	Nei	No Answer
Ble det gitt skriftlig informasjon til alle i virksomheten, for eksempel ved oppslag, intranett eller lignende?	☐	☐	☐
Ble det holdt informasjonsmøte?	☐	☐	☐
Informerte en leder deg om kurset?	☐	☐	☐
Informerte en tillitsvalgt deg om kurset?	☐	☐	☐
Var det en kollega som fortalte deg om kurset?	☐	☐	☐

Kunne alle som ønsket melde seg på?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Ble det gjennomført noen tester for å undersøke hvem som skulle få tilbud om kurset?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Ble du oppfordret spesielt om å melde deg på kurset?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hvem oppfordret spesielt om å melde deg på kurset? Var det...

(les opp, ja/nei på hver)

	Ja	Nei	No Answer
Din leder?	☐	☐	☐
Den i bedriften som hadde ansvar for kurset?	☐	☐	☐
En tillitsvalgt?	☐	☐	☐
En eller flere kolleger som selv ville begynne på kurset?	☐	☐	☐
Den som skulle holde kurset?	☐	☐	☐

Oppfattet du det som et krav om å delta på kurset, eller var det helt frivillig?

- Et krav
- Helt frivillig
- Vet ikke
- No Answer

Var du i tvil om du ville delta på kurset?

- Ja
- Nei
- No Answer

**b Hva gjorde at du var i tvil, var det for eksempel...
(Les opp, ja/nei på alle + mulighet for vet ikke)**

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
At du hadde lite informasjon om hva innholdet i kurset var?	☐	☐	☐	☐
At du var usikker på om du hadde behov for denne typen kurs?	☐	☐	☐	☐
At du hadde dårlige erfaringer fra tidligere kurs eller fra skole?	☐	☐	☐	☐
At du ikke ønsket å fortelle kolleger eller din leder om at du skulle gå på kurset?	☐	☐	☐	☐
At du var usikker på om det ville være mulig å få til i en hektisk arbeidsdag?	☐	☐	☐	☐

Var det andre grunner til at du var i tvil?

Hva vil du si var den viktigste grunnen til at du meldte deg på kurset? (åpent)

Hadde du en samtale med kurslæreren før kurset startet for å finne ut hva du ønsket og hadde behov for å lære?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hvilke temaer hadde du behov for å lære mer om på kurset? Jeg skal lese opp forskjellige temaer (ja/nei på alle + mulighet for vet ikke)

Hvis noe les/skriv:

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Rettskriving	☐	☐	☐	☐
Grammatikk og tegnsetting	☐	☐	☐	☐
Lesehastighet	☐	☐	☐	☐
Å forstå kompliserte tekster	☐	☐	☐	☐
Ordforråd	☐	☐	☐	☐
Annet,	☐	☐	☐	☐

Hvis annet innenfor les og skriv, hva var dette?

Hvilke temaer hadde du behov for å lære mer om på kurset? Jeg skal lese opp forskjellige temaer (ja/nei på alle + mulighet for vet ikke)

Hvis noe data:

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Å finne og lagre filer	☐	☐	☐	☐
Word	☐	☐	☐	☐
Excel	☐	☐	☐	☐
E-post	☐	☐	☐	☐
Internett	☐	☐	☐	☐
Spesielle programmer som dere bruker i din virksomhet	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

Hvis det var noe annet innen data, hva var dette?

Fullførte du kurset, eller sluttet du før det var ferdig?

- Fullførte
- Sluttet før det var ferdig
- Gikk videre på kurset etter at det var ferdig
- No Answer

Hva var grunnen til at du ikke fullførte? Jeg skal lese opp noen mulige grunner, og ber deg svare for hver av dem om det var en viktig grunn eller ikke

(ja/nei på alle + mulighet til vet ikke)

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Det viste seg at det var for lett?	☐	☐	☐	☐
Det viste seg at det var for vanskelig?	☐	☐	☐	☐
Du syntes ikke at du lærte noe?	☐	☐	☐	☐
Du mistet motivasjonen?	☐	☐	☐	☐
Det var vanskelig å kombinere kurset med jobben?	☐	☐	☐	☐
Du hadde ikke tid?	☐	☐	☐	☐
Du fikk ikke støtte fra arbeidsgiveren din for å gå på kurset?	☐	☐	☐	☐
Var det andre grunner	☐	☐	☐	☐

Hvis du sluttet av andre grunner, hva var disse?

Så vil jeg stille noen spørsmål om hva du mener om selve kurset. For hvert spørsmål vil jeg at du skal svare "ikke i det hele tatt", "i noen grad" eller "i stor grad" (gjenta evt alternativene underveis)

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	(vet ikke)	No Answer
I hvilken grad tilpasset læreren kurset spesielt til den typen arbeid dere driver med i din virksomhet?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad tilpasset læreren kurset spesielt til det du hadde behov for å trene på?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad gikk læreren for fort fram?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad gikk læreren for sakte fram?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad varte kurset for lenge?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad varte kurset for kort tid?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad var temaene slike som du hadde behov for?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad formidlet læreren stoffet på en god måte?	☐	☐	☐	☐	☐

Så skal jeg stille noen spørsmål om du mener at du har fått bedre ferdigheter av kurset. Jeg skal lese opp ulike emner, og ber deg svare om du har fått bedre ferdigheter, "ikke i det hele tatt", "i noen grad" eller "i stor grad" (gjenta evt alternativene underveis) (mulighet for vet ikke)

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	(vet ikke)	No Answer
Har du blitt bedre i rettskriving?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i grammatikk og tegnssetting?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du forbedret lesehastigheten?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre til å forstå kompliserte tekster?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du fått større ordforråd?	☐	☐	☐	☐	☐

Så skal jeg stille noen spørsmål om du mener at du har fått bedre ferdigheter av kurset. Jeg skal lese opp ulike emner, og ber deg svare om du har fått bedre ferdigheter, "ikke i det hele tatt", "i noen grad" eller "i stor grad" (gjenta evt alternativene underveis) (mulighet for vet ikke)

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	(vet ikke)	No Answer
Har du blitt bedre i å finne og lagre filer?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke Word?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke Excel?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke E-post?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke Internett?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke spesielle programmer som dere bruker i din virksomhet?	☐	☐	☐	☐	☐

Så skal jeg stille noen spørsmål om du mener at du har fått bedre ferdigheter av kurset. Jeg skal lese opp ulike emner, og ber deg svare om du har fått bedre ferdigheter, "ikke i det hele tatt", "i noen grad" eller "i stor grad" (gjenta evt alternativene underveis) (mulighet for vet ikke)

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	(vet ikke)	No Answer
Har du blitt bedre i matte/regning?	☐	☐	☐	☐	☐

Nå skal jeg stille noen spørsmål om andre mulige resultater av kurset, og ber deg svare ja eller nei på hvert av dem.

	Ja	Nei	(Vet ikke)	No Answer
Har du blitt bedre til å utføre arbeidsoppgavene dine?	☐	☐	☐	☐
Har du fått mer lyst til å ta i bruk ny teknologi enn før?	☐	☐	☐	☐
Har du fått mer lyst til å påta deg nye oppgaver på jobben enn før?	☐	☐	☐	☐
Har du fått nye arbeidsoppgaver i jobben din?	☐	☐	☐	☐
Er du blitt mindre redd for å gjøre feil?	☐	☐	☐	☐
Har du nytte av det du lærte på kurset i fritida?	☐	☐	☐	☐
Leser du mer enn du gjorde før?	☐	☐	☐	☐
Skriver du mer enn du gjorde før?	☐	☐	☐	☐
Bruker du PC mer enn du gjorde før?	☐	☐	☐	☐
Har du fått bedre selvtillit?	☐	☐	☐	☐
Har du fått lyst til å gå videre på kurs eller skole?	☐	☐	☐	☐

Hva vil du si er den viktigste effekten av kurset for deg?

Vil du anbefale andre å delta på et tilsvarende kurs hvis det er aktuelt?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Kunne du være interessert i å delta på kurs i grunnleggende dataferdigheter, hvis virksomheten din tilbød det?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Kunne du være interessert i å delta på kurs i grunnleggende lese- og skriveferdigheter, hvis virksomheten din tilbød det?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Til slutt litt bakgrunnsinformasjon om deg

Kjønn (registrer):

- Mann
- Kvinne
- No Answer

Hvor gammel er du?

År:

utdnivå Hva er ditt utdanningsnivå?

- Ikke fullført grunnskole (el. folkeskole/realskole)
- Minst 9 år grunnskole (el folkeskole/realskole)
- Minst videregående skole/gymnas (1-3 år etter grunnskole)
- Minst universitets/høyskoleutdanning
- No Answer

morsmål Er norsk ditt morsmål?
ål

- Ja
- Nei
- No Answer

Før du begynte på kurset, hvordan fikk du vite om det?

(Les opp, ja/nei på alle)

	Ja	Nei	No Answer
Fikk du vite om kurset fra NAV?	☐	☐	☐
Fikk du vite om kurset fra sosialkontoret?	☐	☐	☐
Fikk du vite om kurset fra de som holder kurset?	☐	☐	☐
Fikk du vite om kurset på noen annen måte	☐	☐	☐

Hvis du fikk vite om kurset på en annen måte, hva var dette?

Tok du noen test for å undersøke om du skulle få tilbud om kurset?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Var du i tvil om du ville delta på kurset?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hva gjorde at du var i tvil, var det for eksempel...

Les opp, ja/nei på alle (+ mulighet for vet ikke, men ikke les opp dette)

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
At du hadde lite informasjon om hva innholdet i kurset var?	☐	☐	☐	☐
At du var usikker på om du hadde behov for denne typen kurs?	☐	☐	☐	☐
At du hadde dårlige erfaringer fra tidligere kurs eller fra skole?	☐	☐	☐	☐
At du ikke ønsket å fortelle andre om at du skulle gå på kurset?	☐	☐	☐	☐
At du var usikker på om du kunne klare det	☐	☐	☐	☐

Var det andre grunner til at du var i tvil?

Hva vil du si var den viktigste grunnen til at du begynte på kurset? (åpent)

Hadde du en samtale med kurslæreren før kurset startet (eller tidlig i kurset) for å finne ut hva du ønsket og hadde behov for å lære?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hvilke temaer hadde du behov for å lære mer om på kurset? Jeg skal lese opp forskjellige temaer

ja/nei på alle (+ mulighet for vet ikke men ikke les opp dette)

Innenfor lesing/skriving:

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Rettskriving	☐	☐	☐	☐
Grammatikk og tegnsetting	☐	☐	☐	☐
Lesehastighet	☐	☐	☐	☐
Å forstå kompliserte tekster	☐	☐	☐	☐
Ordforråd	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

Hvis annet:

Hva slags andre temaer hadde du behov for å lære om på kurset?

Innenfor data:

(Hvilke temaer hadde du behov for å lære mer om på kurset?)

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Å finne og lagre filer	☐	☐	☐	☐
Word	☐	☐	☐	☐
Excel	☐	☐	☐	☐
E-post	☐	☐	☐	☐
Internett	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

Hva var grunnen til at du ikke fullførte? Jeg skal lese opp noen mulige grunner, og ber deg svare for hver av dem om det var en viktig grunn eller ikke

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Det viste seg at det var for lett?	☐	☐	☐	☐
Det viste seg at det var for vanskelig?	☐	☐	☐	☐
Du syntes ikke at du lærte noe?	☐	☐	☐	☐
Du mistet motivasjonen?	☐	☐	☐	☐
Du fikk jobb?	☐	☐	☐	☐
Du begynte på et annet tiltak som passet bedre for deg?	☐	☐	☐	☐
Det var for slitsomt?	☐	☐	☐	☐
Du fikk private problemer som gjorde det vanskelig å fortsette på kurset?	☐	☐	☐	☐
Var det andre grunner?	☐	☐	☐	☐

Hva var de andre årsakene til at du ikke fullførte?

Så skal jeg stille noen spørsmål om praksisplassen din

Hvem var det som skaffet praksisplassen?

- Du selv
- NAV
- De som holder kurset
- Andre, hvem?
- No Answer

Hva slags bedrift/virksomhet er det?

(Intervjuer kategoriserer)

- Jordbruk/skog/fiske
- Utvinning/kraft/vannforsyning
- Industri
- Bygg/anlegg
- Varehandel/verksted
- Transport/lager
- Hotell/restaurant
- Informasjon, bank/forsikring, eiendomsdrift, vit. tjenesteyting
- Offentlig administrasjon
- Barnehage
- Skole (inkl høyskoler og universiteter)
- Helsesektoren
- Pleie- og omsorgssektoren
- Kulturell virksomhet
- Annen tjenesteyting

- Annet, hva?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
- No Answer

Er dette en jobb hvor det er nødvendig å bruke ting du lærte på kurset, innenfor...

(Les opp, kryss av for ja)

- Lesing?
- Skrivning?
- Data?
- Regning?
- No Answer

Er dette en type jobb du kunne tenke deg å ha i framtida?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Så vil jeg stille noen spørsmål om hva du mener om selve kurset. For hvert spørsmål vil jeg at du skal svare ”ikke i det hele tatt”, ”i noen grad” eller ”i stor grad” (gjenta evt alternativene underveis) (+mulighet for vet ikke)

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	vet ikke	No Answer
I hvilken grad tilpasset læreren kurset spesielt til den typen arbeid de driver med på praksisplassen din?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad tilpasset læreren kurset spesielt til det du hadde behov for å trene på?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad gikk læreren for fort fram?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad gikk læreren for sakte fram?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad varte kurset for lenge?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad varte kurset for kort tid?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad var temaene slike som du hadde behov for?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad formidlet læreren stoffet på en god måte?	☐	☐	☐	☐	☐
I hvilken grad motiverte læreren deg til å møte opp og fullføre kurset?	☐	☐	☐	☐	☐

Så skal jeg stille noen spørsmål om du mener at du har fått bedre ferdigheter av kurset. Jeg skal lese opp ulike emner, og ber deg igjen svare om du fikk bedre ferdigheter, ”ikke i det hele tatt”, ”i noen grad” eller ”i stor grad” (gjenta evt alternativene underveis) (+mulighet for vet ikke)

Innenfor les/skriv:

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	vet ikke	No Answer
Har du blitt bedre i rettskriving?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i grammatikk og tegnsetting?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du forbedret lesehastigheten?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å forstå kompliserte tekster?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du fått større ordforråd?	☐	☐	☐	☐	☐

Innenfor data:

	ikke i det hele tatt	i noen grad	i stor grad	vet ikke	No Answer
Har du blitt bedre i å finne og lagre filer?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke Word?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke Excel?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke E-post?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du blitt bedre i å bruke Internett?	☐	☐	☐	☐	☐

Er du blitt bedre i matte/regning?

- ikke i det hele tatt
- i noen grad
- i stor grad
- vet ikke
- No Answer

Nå skal jeg stille noen spørsmål om andre mulige resultater av kurset, og ber deg svare ja eller nei på hvert av dem:

	Ja	Nei	Vet ikke	No Answer
Ble du bedre til å utføre arbeidsoppgavene du hadde i praksisplassen?	☐	☐	☐	☐
Har du fått mer lyst til å ta i bruk ny teknologi enn før?	☐	☐	☐	☐
Er du blitt mindre redd for å gjøre feil?	☐	☐	☐	☐
Har du nytte av det du lærte på fritida?	☐	☐	☐	☐
Leser du mer enn du gjorde før?	☐	☐	☐	☐
Skriver du mer enn du gjorde før?	☐	☐	☐	☐
Bruker du PC mer enn du gjorde før?	☐	☐	☐	☐
Har du fått bedre selvtillit?	☐	☐	☐	☐
Har du fått lyst til å gå videre på kurs eller skole?	☐	☐	☐	☐
Har du fått lyst til å forsøke andre typer jobber enn du kunne tenke deg før?	☐	☐	☐	☐
Har du større mulighet til å komme i arbeid enn du hadde før?	☐	☐	☐	☐

Hva vil du si er den viktigste effekten av kurset for deg?

Vil du anbefale andre å delta på et tilsvarende kurs hvis det er aktuelt?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- No Answer

Til slutt litt bakgrunnsinformasjon om deg

Kjønn (registrer)

- Mann
- Kvinne
- No Answer

Hvor gammel er du?

År:
0 - 255

--	--	--	--

Hva er ditt utdanningsnivå? (Ikke les)

- Ikke fullført grunnskole (el. folkeskole/realskole)
- Minst 9 år grunnskole (el folkeskole/realskole)
- Minst videregående skole/gymnas (1-3 år etter grunnskole)
- Minst universitets/høyskoleutdanning
- No Answer

Er norsk ditt morsmål?

- Ja
- Nei
- No Answer

VEDLEGG 3: Spørreskjema til kursleverandører

Er dere en offentlig eller privat kursleverandør?

- Offentlig (for eksempel kommunal eller fylkeskommunal)
- Privat (inkludert stiftelser)
- No Answer

I det følgende stiller vi en del spørsmål som handler om dette bestemte kurset, som ble gitt støtte fra BKA i 2006.

Hva slags kurs var det dere gjennomførte som fikk støtte fra BKA i 2006? Var det...

- Lese-/skriveopplæring
- Dataopplæring
- En kombinasjon av lese/skrive og dataopplæring
- Annet. Hva?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Hvor mange timer i uka var kurset?

Antall:
0 - 255

--	--	--	--

Hvor mange uker varte kurset?

Antall:
0 - 255

--	--	--	--

Hvor mange deltakere begynte på kurset?

Antall (ca):
0 - 255

--	--	--	--

Hvor mange deltakere fullførte kurset?

Antall (ca):
0 - 255

--	--	--	--

Deltok dere i informasjons- eller motivasjonstiltak i bedriften før kurset?

(flere kryss mulig)

- Deltok i informasjonsmøte som var åpent for alle ansatte
- Holdt nøkkelpersonkurs i forkant av kurset (for å informere og forankre kurset hos ledere og andre nøkkelpersoner)
- Organiserte tester/kartlegginger
- Andre informasjons- eller motivasjonstiltak? Hvilke?
- _____
- No Answer

Så noen spørsmål om innholdet i kurset

Ble kurset tilpasset spesielt til den aktuelle bedriften, på noen av de følgende måtene?

	Ja	Nei	No Answer
Vi benyttet felles materiell fra bedriften i opplæringen	☐	☐	☐
Deltakere brakte selv med seg materiell som de brukte i arbeidet	☐	☐	☐
Vi la særlig vekt på opplæring i ferdigheter som deltakerne hadde bruk for i arbeidet	☐	☐	☐
Kurset ble tilpasset bedriften på annen måte.	☐	☐	☐

Hvis kurset ble tilpasset på en annen måte, hvordan?

Hadde dere omvisning på bedriften eller skaffet informasjon om bedriften på noen annen måte før eller på begynnelsen av kurset?

- Nei
- Ja, vi hadde omvisning på bedriften
- Ja, vi hadde samtaler med ledere eller andre nøkkelpersoner for å skaffe informasjon om bedriften
- Ja, vi skaffet informasjon på annen måte, hvordan?
- _____
- No Answer

Ble opplæringen tilpasset den enkeltes behov på noen av de følgende måtene?

	Ja	Nei	No Answer
På grunnlag av tester/kartlegging før eller ved kursstart	☐	☐	☐
På grunnlag av samtaler med den enkelte deltaker før eller ved kursstart for å finne ut hva de ønsket og hadde behov for å lære	☐	☐	☐
Deltakerne kunne underveis i kurset velge hva de ønsket å trene på	☐	☐	☐
Kurset ble tilpasset den enkeltes behov på annen måte.	☐	☐	☐

Hvis kurset ble tilpasset den enkeltes behov på en annen måte, hvordan?

Hvordan fikk dere kontakt med bedriften som tilbyder av dette kurset?

- Bedriften utlyste konkurranse, som vi deltok i
- Bedriften kontaktet oss som én av flere, for å be om et tilbud
- Bedriften kontaktet oss direkte, som den eneste tilbyderen
- Vi kontaktet bedriften for å foreslå et samarbeid
- No Answer

Hva mener du var utslagsgivende for at dere fikk oppdraget?

- Vi var eneste aktuelle tilbyder
- Pris
- Kvalitet
- Bedriften hadde god erfaring med oss fra før
- No Answer

Så noen mer generelle spørsmål om opplæring i grunnleggende ferdigheter i arbeidslivet

Under har vi satt opp noen påstander om sammenhengen mellom opplæring i digitale ferdigheter og opplæring i lese-/skriveferdigheter. Angi for hver av dem hvor enig eller uenig du er.

	helt enig	ganske enig	verken/eller	ganske uenig	helt uenig	vet ikke	No Answer
Dataopplæring avdekker ofte svake lese-/skriveferdigheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bedre digitale ferdigheter motiverer mange som har svake lese-/skriveferdigheter til å fortsette med lese-/skriveopplæring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bedre digitale ferdigheter motiverer mange til å gjennomføre andre læreaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For mange deltakere er opplæring i digitale ferdigheter en forutsetning for å ha utbytte av lese-/skriveopplæringen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
For mange deltakere er opplæring i lese-/skriveferdigheter en forutsetning for å ha utbytte av dataopplæring	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Har dere tidligere arrangert kurs i grunnleggende ferdigheter uten støtte fra BKA?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hva slags kurs i grunnleggende ferdigheter har dere arrangert tidligere?

- Lese-/skriveopplæring
- Dataopplæring
- En kombinasjon av lese/skrive og dataopplæring
- Annet. Hva:
- No Answer

Har dere tidligere arrangert kurs i grunnleggende ferdigheter som har inkludert matte/regning?

- Ja
- Nei
- No Answer

Hvordan vil du karakterisere konkurransen om å tilby kurs i grunnleggende digitale ferdigheter i det området dere tilbyr kurs? Velg det som passer best

- Det er liten eller ingen konkurranse på stedet – få som tilbyr denne typen opplæring
- Det er en del konkurranse mellom tilbydere
- Det er hard konkurranse mellom tilbydere
- No Answer

Hva slags kursleverandører er det som dere i hovedsak konkurrerer med om slike oppdrag?

- Private tilbydere
- Offentlige tilbydere, som for eksempel skoler
- Bedriftsinterne lærekrefter
- No Answer

Disp35

I hvilken grad mener du de følgende faktorene hindrer etablering av tilbud om kurs i lese-/skriveferdigheter?

	Ikke i det hele tatt	I noen grad	I stor grad	No Answer
Etterspørselen og betalingsviljen til bedrifter er lav	☐	☐	☐	☐
Det er vanskelig å skaffe kompetente lærekrefter	☐	☐	☐	☐
Pedagogikken innenfor opplæring i grunnleggende ferdigheter for voksne er lite utviklet	☐	☐	☐	☐
Tilskuddet fra det offentlige er for lite	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

Hvis det er andre faktorer som du mener hindrer etablering av tilbud om kurs i lese-/skriveferdigheter, hva slags faktorer er dette?

I hvilken grad mener du de følgende faktorene hindrer etablering av tilbud om kurs i grunnleggende digitale ferdigheter?

	Ikke i det hele tatt	I noen grad	I stor grad	No Answer
Etterspørselen og betalingsviljen til bedrifter er lav	☐	☐	☐	☐
Det er vanskelig å skaffe kompetente lærekrefter	☐	☐	☐	☐
Pedagogikken innenfor opplæring i grunnleggende ferdigheter for voksne er lite utviklet	☐	☐	☐	☐
Tilskuddet fra det offentlige er for lite	☐	☐	☐	☐
Annet	☐	☐	☐	☐

Hvis det er andre faktorer som du mener hindrer etablering av tilbud om kurs i grunnleggende digitale ferdigheter, hva slags faktorer er dette?

Hvilken effekt mener du at tilskuddet fra BKA (Vox) har hatt for omfanget av kurs i lese-/skriveferdigheter?

	Ikke i det hele tatt	I noen grad	I stor grad	No Answer
Tilskuddet har bidratt til at det nå er flere bedrifter som etterspør kurs i lese-/skriveferdigheter	☐	☐	☐	☐
Tilskuddet har bidratt til at det nå er flere kursleverandører som tilbyr kurs i lese-/skriveferdigheter	☐	☐	☐	☐
Tilskuddet har ikke hatt betydning verken for etterspørselen eller tilbudet av kurs i lese-/skriveferdigheter	☐	☐	☐	☐

Hvilken effekt mener du at tilskuddet fra BKA (Vox) har hatt for omfanget av kurs i grunnleggende digitale ferdigheter?

	Ikke i det hele tatt	I noen grad	I stor grad	No Answer
Tilskuddet har bidratt til at det nå er flere bedrifter som etterspør kurs i digitale ferdigheter	☐	☐	☐	☐
Tilskuddet har bidratt til at det nå er flere kursleverandører som tilbyr kurs i digitale ferdigheter	☐	☐	☐	☐
Tilskuddet har ikke hatt betydning verken for etterspørselen eller tilbudet av kurs i grunnleggende digitale ferdigheter	☐	☐	☐	☐